

Karacadağ

BÖLGESEL KALKINMA

Yıl :1

Sayı: 1

Haziran Temmuz Ağustos 2011

Bakan Yılmaz
"Kalkınma ajanslarıyla
pastayı büyüttük"

Bakan Eker
"Dünya gıda sektörünün
tedarikçisi olmayı başardık"

19 Bölgesel kalkınma ve
kalkınma ajansları

25 Türkiye'deki bölgesel
kalkınma politikaları

62 2011 yılı hibe
desteklerine start verildi

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

TURİZM ALTYAPISI MALİ DESTEK PROGRAMI

Turizmde
dünya standartlarına
ulaşmak için

Ayrıntılı Bilgi İçin
www.karacadag.org.tr

Son Başvuru Tarihi: 29 Temmuz 2011
Saat: 18.00

Değerli Okurlarımız,

Bilindiği gibi, 2006 yılında pilot uygulama olarak başlatılan ve bölgesel kalkınma yaklaşımında yeni bir hamle olarak değerlendirilen Kalkınma Ajanslarının kuruluşu 26 bölgemizde de tamamlanmış bulunmaktadır.

Geçen zaman içerisinde kuruluş ve kurumsallaşma çalışmalarını hızlı bir şekilde tamamlayan ve güçlü bir insan kaynağı potansiyeline kavuşan ajanslarımız, bölge planlama çalışmalarını sürdürmenin yanında, teknik ve mali destek de vermeye başladılar.

Ayrıca, yatırım tanıtım ve destek hizmeti vermek amacıyla bütün illerimizde oluşturulması öngörülen Yatırım Destek Ofisleri de büyük ölçüde faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Bölgelerimizde büyük bir heyecan yaratan Kalkınma Ajansları, önümüzdeki süreçte ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde, bölgesel araştırma ve planlamada, bölgelerin potansiyellerine dayanan operasyonel programlar yürütmeye, verilen desteklerin izlenme ve değerlendirmesinde, bölgelerin iş ve yatırım olanaklarının tespiti, tanıtımı ve bölgelere yatırımcı çekilmesi çalışmalarında büyük ve öncü roller oynayacaktır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı olarak ilk sayısını çıkardığımız, "Bölgesel Kalkınma Dergisi"; genel olarak kalkınma, ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma, bölgesel kalkınma... gibi kalkınmanın farklı boyutları ve yöntemleri ile yurt içindeki ve yurt dışındaki bölgesel kalkınma ajanslarının çalışmaları konusunda ortak bir bilimsel, akademik ve tecrübe paylaşım platformu oluşturmak amacıyla çıkarılmaktadır.

Dergimiz; ağırlıklı olarak ekonomi, uluslararası ekonomi, kalkınma, yerel ve bölgesel kalkınma, sosyal kalkınma... gibi alanlarda yapılan bilimsel, akademik ve tecrübe paylaşımı amaçlı çalışmalara ve bu alanlardaki örnek uygulamalara yer veren kurumsal bir dergi olacaktır.

Dergimizin ilk sayısında, kalkınma ajanslarını konuştuğumuz Devlet Bakanı Sayın **Dr. Cevdet YILMAZ** ve ülkemizde tarımda yaşanan değişim ve gelişimi konuştuğumuz Tarım ve Köy İşleri Bakanı Sayın **Dr. M. Mehdi EKER** ile yapılan röportajlar yer almaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Cahit AYDEMİR, Türkiye’de izlenen bölgesel kalkınma politikalarını değerlendiriyor.

"Bölge Planlama ve Deneyimler" isimli yazısında Ajansımız Uzmanları **Zühal ÇELEBİ** ve **Hamit BİRTANE**, planlama ve bölge planlama kavramlarını, Türkiye’de bölge planlamanın tarihsel gelişimini ve Diyarbakır-Şanlıurfa için bölge planlama deneyimlerini ele alıyor.

Mustafa BALTACI, yazısında, TRC2 Bölgesi’nin (Diyarbakır-Şanlıurfa) dış ticaretteki mevcut durumunu inceliyor.

Bu sayımız ve sonraki sayılarımızda, dünya, Türkiye ve bölgemize ilişkin ekonomik ve sosyal verilere yer verilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır. Bu sayımızda, bölgemizin ekonomik görünümü uzman arkadaşımız **Hamit BİRTANE** tarafından hazırlandı.

Ömer ARVASI, dünyada 2011 yılının ilk çeyreğinde emtia fiyatlarında meydana gelen artış ve yaşanan gelişmeleri ele aldığı yazısında, yılın ilk çeyreğinde yaşanan gelişmelerin fiyatları destekleyici bir sürecin oluşmasına neden olduğunu belirtirken, büyük ekonomilerdeki kamu borçları, enflasyon ve merkez bankalarının faizleri artırma olasılıkları gibi faktörlerin fiyatlarda yükselişi sınırlandırabileceğini öngörüyor.

Diyadin İNAN, 2008 küresel ekonomik krizi ve Türkiye’nin durumunu değerlendiriyor.

Doç. Dr. Sema BAŞBAĞ, **Dr. Remzi EKİNCİ** ve **Hasan MARAL**, bölgemizdeki en önemli tarımsal ürün olan pamuktaki yatırım fırsatlarını değerlendiriyor.

Adnan TUZCU, "Müşteri Portföyleri İle Ticari Sırların Rekabet Yasası Kapsamında Korunması" başlıklı yazısında, küreselleşen ve hacmi büyüyen günümüz ticari yaşamında işletmelerin sahip oldukları en önemli ve en değerli varlıkları olan müşteri portföyleri ve ticari sırlarının hukuki açıdan korunmasını irdeliyor.

Dergimizin her sayısında yeni bir ülkeyi ve bu ülkenin Türkiye ve Bölgemizle ekonomik ve ticari ilişkilerini ele alacağız. Bu sayımızdaki ülke "İtalya".

Dergimizde, ayrıca, Ajansımız tarafından mali destek verilen projeler tanıtılıyor; bölgemizden haberlere yer veriliyor ve kitap tanıtımları yapılıyor.

Ajansımızın kısa zamanda kurulma ve kurumsallaşma sürecini tamamlanmasındaki emek ve çabalarından dolayı Yönetim Kurulumuz ile Kalkınma Kurulumuzun saygıdeğer başkan ve üyelerine teşekkür ediyoruz.

Üç ayda bir yayınlamayı planladığımız dergimizin, ülkemizdeki bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamasını diliyoruz; kalkınma ajanslarımızın değerli çalışanlarının bölgesel kalkınmaya ilişkin bilimsel çalışmaları ile tecrübelerini, kalkınma konusunda çalışan akademisyen ve uzmanların yazılarını dergimizde yayınlanmak üzere beklediğimizi belirtmek istiyoruz.

Dr. İlhan KARAKOYUN
Genel Sekreter

içindekiler

04

BÖLGESEL KALKINMA İLE HEM PASTAYI BÜYÜTMİYİ HEM DE ADİL PAYLAŞIMI SAĞLAMAK İSTİYORUZ

Devlet Bakanı Dr. Cevdet YILMAZ

12

TÜRK TARIM SEKTÖRÜ KÜRESEL GIDA SİSTEMİNİN TEDARİKÇİSİ OLMAYI BAŞARDI

Tarım ve Köyişleri Bakanı Dr. Mehmet Mehdi EKER

19

BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI

Dr. İlhan KARAKOYUN

25

TÜRKİYE'DE İZLENEN BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Yard. Doç. Dr. Cahit AYDEMİR

29

TÜRKİYEDE BÖLGESEL PLANLAMA VE YENİ YAKLAŞIMLAR

Zuhal ÇELEBİ - Hamit BİRTANE

32

TRC2 BÖLGESİ DIŞ TİCARET MEVCUT DURUM

Mustafa BALTACI

37

TRC2 BÖLGESİ'NİN GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Hamit BİRTANE

41

EMTİA FİYATLARINDAKİ YAŞANAN GELİŞMELER

Ömer ARVASI

Karacadağ Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Adına Sahibi

Genel Sekreter Dr. İlhan KARAKOYUN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet ÖZTEK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ömer ARVASI

Hukuk Danışmanı

Veysi DANIŞMAN

Yayın Kurulu

Dr. İlhan KARAKOYUN

Adnan TUZCU

Hasan MARAL

Hülya ÖZÖNEN

Hüseyin AKDOĞAN

Mehmet ÖZTEK

Ömer ARVASI

Editörler

Adnan AKSOY

Ayşegül ÖZBEK

Diyadin İNAN

Emine ARSLAN

Hamit BİRTANE

Hikmet DENİZ

Selman DELİL

Adres: Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No: 15/A Bağlar-Diyarbakır/Türkiye

Tel: 0 412 237 12 16-17

Faks: 0 412 237 17 14

www.karacadağ.org.tr

Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi'nin tüm yayın hakları Karacadağ Kalkınma Ajansı'na aittir. Dergideki yazı ve fotoğraflar, Ajansın izni alınmadan eğitim ve tanıtım amaçlı kısmi alıntılar hariç olmak üzere hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılmaz ve yayınlanamaz. Yazıların dergide yayınlanmış olması, yazarlara ait kişisel görüşlerin ajans tarafından paylaşılması anlamına gelmez. Yazılar ancak kaynak gösterilmek suretiyle iktibas edilebilir.

Grafik Tasarım Baskı

Agrafik 10412 237 27 07

Diclekent Bulvarı 83. Sk. Şeker Apt. Altı Kayapınar/DİYARBAKIR

Web Tasarım

Sevin Demirtaş

45 **2008 KÜRESEL KRİZİ VE TÜRKİYE**
Diyadin İNAN

50 **TRC2 BÖLGESİ'NDE PAMUKTAKİ YATIRIM FIRSATLARI**
Doç. Dr. Sema BAŞBAĞ-Dr. Remzi EKİNCİ-Hasan MARAL

56 **MÜŞTERİ PORTFÖYLERİ İLE TİCARİ SIRLARIN REKABET YASAĞI KAPSAMINDA KORUNMASI**
Adnan TUZCU

60 **ANILARDA KALAN FİSKAYA ŞELALESİ YENİDEN DİYARBAKIR İÇİN AKACAK**
Rezan AZİZOĞLU

61 **EKOTURİZMİN YENİ MERKEZİ HALFETİ**
Nihat ÖZDAL

62 **2011 YILI HİBE DESTEKLERİNE START VERİLDİ**

63 **AJANSTAN HABERLER**
Ajans Bu Yıl 16.7 Milyon TL Hibe Sağlayacak.

68 **BÖLGEDEN HABERLER**
İspanyol Zara'nın Gömlekleri Hazro İlçesinde Üretiliyor

70 **BAŞARI HİKAYESİ: ÇARESİZLİĞE TESLİM OLMADI KENDİ SULAMA SİSTEMİNİ KENDİSİ KURDU**
Mehmet ÖZTEK

72 **TARİHİNİ TURİZME, TEKSTİLİNİ MODAYA DÖNÜŞTÜREN ÜLKE: İTALYA**
Eser Çağlar YILMAZ

Bölgesel kalkınma ile hem pastayı büyütmeyi hem de adil paylaşımı sağlamak istiyoruz

Dr. Cevdet YILMAZ

Devlet Bakanı

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma yaklaşımındaki değişime neden ihtiyaç duyuldu?

Türkiye’de bölgesel kalkınma yeniden tanımlanmaktadır. Topyekûn kalkınma olarak da kavramlaştırılabilen bu yaklaşımın temelinde yönetişimin güçlendirilmesi ihtiyacı yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle yerel potansiyelleri yerel aktörlerle gerçekleştirmek, bütün yörelerimizin potansiyellerinden azami düzeyde yararlanmak, bir yandan AB ve Dünya ile rekabetçiliği artırarak yakınsama, diğer yandan, içerde bölgesel

kalkınma dengesinin kurulması gerekliliği söz konusudur.

Yeni bölgesel kalkınma anlayışındaki değişimi, üç genel boyutta tespit etmek mümkündür. İlk olarak, yeni bölgesel kalkınma anlayışı sadece az gelişmiş bölgelerimizle gelişmiş bölgelerimiz arasındaki bölgesel eşitsizlikleri gidermeye yönelmemekte, buna ek olarak bütün bölgelerimizin rekabet gücünü arttırmasını, böylelikle ulusal kalkınmaya daha fazla katkı sağlamasını hedeflemektedir. Diğer bir ifadeyle, bölgesel kalkınma anlayışı hem

Devlet Bakanı Dr. Cevdet Yılmaz, Dergimizin ilk sayısında ilk röportajı veren iki bakandan biri oldu. GAP İdaresi ve Devlet Planlama Teşkilatı’ndan Sorumlu Devlet Bakanı Dr. Cevdet Yılmaz, Kalkınma Ajansları ile ekonomiyi büyütmeyi ve bu büyümeden tüm Türkiye’nin pay almasını sağlamayı amaçladıklarını söyledi. Devlet Bakanı Dr. Cevdet Yılmaz Dergimizin sorularını yanıtladı.

pastanın büyütülmesiyle hem de adil paylaşımıyla ilgilenmektedir. Burada vurgulanması gereken nokta, oluşturulan sistemde bölgeler veya ajanslar arasında yıkıcı rekabete meydan verilmemesidir. Bu işlevi, DPT koordinasyon görevi çerçevesinde görmektedir.

İkinci olarak, bölgesel kalkınma politikalarının coğrafi kapsamı değişmektedir. Örneğin, yakın geçmişe kadar bölge planları, çoğunluğu az gelişmiş durumda bulunan veya belirli sorunları olan bölgeler için yapılırken, bugün bölge planları bütün Türkiye’yi, tüm bölge ve illeri kapsamaktadır.

Üçüncü olarak, bölgesel kalkınma, ulusal ve yerel önceliklerin bütünleştirildiği, farklı kesimlerin

tasarrufundaki kaynakların işbirlikleri çerçevesinde harekete geçirildiği bir süreç olarak kurumsallaştırılmaktadır. Bilindiği gibi, bugüne kadar kalkınma politikaları ağırlıklı olarak sektörel bir yaklaşımla merkezden belirlenmiş, bazı bölgeler için hazırlanan bölge planları uygulamaya gerçek anlamda konulamamış, kalkınmada öncelikli yöre politikaları ve teşvik politikaları beklenen sonuçları doğurmamıştır. Bu anlamda, merkez hem politikaların belirlenmesinde belirleyici olmuş hem de kalkınmaya yönelik kaynaklar merkezi yönetim kuruluşlarının yatırım ve kaynaklarıyla sınırlı kalmıştır. Hazırlanan bölge planlarına rağmen, bölgelerin planlama ve projelendirme kapasitesi ancak sınırlı düzeyde gelişebilmiştir. Yeni kalkınma anlayışı, bölgelerdeki aktörlere, kamu kesimi dışında özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarına planlama, programlama ve proje geliştirip uygulama konularında daha fazla rol vermektedir. Bunu yaparken, yerel kaynakların, kamu kesimi dışındaki kurumların tasarrufunda bulunan kaynakların, ortaklaşa belirlenen programlar kapsamında birlikte yönlendirilmesi esas alınmaktadır.

Yeni kalkınma yaklaşımında bölge planlarıyla kamu politikalarının yerel önceliklere duyarlılığını artırmayı, böylelikle kamu politikalarını ve yatırımlarını etkinleştirmeyi amaçladık. Her bölge için hazırlanan bölge planları, bölgelerin farklılaşan ihtiyaçlarını, özelliklerini, önceliklerini politika belirleme ve uygulamada hesaba katmaya yönelmektedir.

Neden Kalkınma Ajansları?

Kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma anlayışında köklü bir değişimin bölge düzeyindeki kilit yapıtaşlarıdır. Bu anlamda, yeni bir kalkınma modelinin parçasıdır.

Ajanslar; yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacak,

bütün kaynakları harekete geçirecek ve yerel/bölgesel kalkınma çabalarının etkisini artıracaktır. Ajanslar, elinde bulundurduğu kaynaklar ve teknik birikimi ile ilgili tarafları destekleyecek ve bunlar arasında koordinasyonu sağlayacak, onların faaliyet ve projelerini özellikle bölgesel ölçekte birbirini tamamlar hale getirecek ve dolayısıyla daha yüksek bir büyüme, gelir ve istihdam etkisi meydana getirecektir. Bir diğer ifadeyle, ajanslar uygulayıcı kuruluş ve yerel aktörleri destekleyecek ve bunlar arasında koordinatör, organizatör ve katalizör konumunda olacaktır.

Ajanslar; yerel düzeyde planlama, programlama, proje üretme ve uygulama kapasitesini artıracaktır. Ajanslar yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile bütün yerel aktörlerin, özellikle başlangıçta ihtiyaç duyacağı planlama, programlama, projelendirme, koordinasyon ve izleme kapasitelerinin geliştirilmesine destek olacaktır.

Ajanslar, bölgelerde ve yerelde kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasına yardımcı olacaktır. Hem teknik kapasitesinin sağladığı bilgi birikimini, hem de aracılık ettiği kaynakları etkin bir şekilde kullanarak birden çok ili ilgilendiren projelerin ve faaliyetlerin mükerrerliklere yol açmadan ve kaynak israfı oluşturmadan gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma anlayışında köklü bir değişimin bölge düzeyindeki kilit yapıtaşlarıdır. Bu anlamda, yeni bir kalkınma modelinin parçasıdır.

Kalkınma Ajansları, bölge ekonomilerini geliştirmek için oluşturulan sistemin neresinde? Bu tabloda kalkınma ajanslarının temel rolü ne olmalı?

Kalkınma ajansları, yeni bölgesel kalkınma modeli öngörülerek kurulanmıştır. Yeni model, bölgesel kalkınma konusunda bugüne kadar yaşadığımız olumsuz tecrübeleri dikkate alarak oluşturulmuştur. Bu çerçevede, dört temel ilke vurgulanmalıdır:

- (i) Bölgelerin kalkınması konusunda görevli kuruluşlar bizzat bölgelelerinde kurulu bulunmalıdır.
- (ii) Bu ajanslar, teknik kapasitesi yüksek oluşturulmalı, bölgede planlama, programlama, projelendirme, uygulama ve koordinasyon, izleme ve değerlendirme konularında edinilen tecrübe ve bilginin biriktirildiği, bölgenin öğrenme sürecinin kurumsallaştığı yapılar olmalıdır.
- (iii) Bölgesel kalkınmaya ayrıca kaynak ayrılmalı, bu kaynakların belirli bir bölümü ajanslar vasıtasıyla bölge kaynaklarının harekete geçirilmesi yönünde kullanılmalıdır.
- (iv) Ajansların yapısı ve işleyişi bölgedeki farklı kesimlerin kalkınma sürecine katılmasına imkan sağlamalı, yerel ve ulusal öncelikler bütünleştirilebilmelidir.

Öncelikle, 26 bölgemizin tümünde planlama çalışmaları tamamlanmıştır. Çoğu bölgemizde bunlar ilk bölge planlama çalışmaları, atılan ilk adımlar olarak kabul edilebilir. Planların niteliği ve hazırlanma süreçleri açısından daha kat edilecek yol vardır; bu bir süreç meselesidir.

İkincisi, bölge planlarının hazırlanmasında kalkınma ajanslarının görevlendirilmesi, yerel önceliklere göre planlama ve uygulama konusunda farklı kanalların kullanılması açısından işlevsellik sağlamaktadır.

Ajansların destek programlarına ilişkin öncelikler, hedef kitle, ayrılacak kaynak ve proje başına destek miktarı önce Ajans Yönetim Kurulunca karara bağlanıyor. Bu anlamda programlama, projelendirme ve uygulama konularında inisiyatif yerelden kaynaklanıyor. DPT, yerelden süzülüp gelen öncelikleri ve projeleri, ajansların desteğiyle ulusal politikalarla uyumlu hale getiriyor.

Nitelikli uzmanlardan müteşekkil kalkınma ajansları bölgelerin teknik olarak daha iyi bilinmesi, gelişmelerin takip edilmesi ve yorumlanmasını mümkün kılıyor. Kalkınma kurulu ve yönetim kurulunda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum temsilcilerinin bir araya gelmesi, bölgedeki paydaşların karar alma ve yönlendirme konularında daha fazla söz sahibi olmalarına imkân sağlıyor. Ayrıca Ajansların teknik çalışmalarını bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşlarla yürütmelerini, onlara danışmalarını, onlarla birlikte proje geliştirmelerini özendiriyoruz. Örneğin, tüm bölge planları kalkınma kurulunda görüşülüyor, tartışılıyor. Teknik çalışmalar için bölgelerde farklı kurumlardan çalışma grupları oluşturuluyor. Ajansların destek programlarına ilişkin öncelikler, hedef kitle, ayrılacak kaynak ve proje başına destek miktarı önce Ajans Yönetim Kurulunca karara bağlanıyor. Bu anlamda programlama, projelendirme ve uygulama konularında inisiyatif yerelden kaynaklanıyor. DPT, yerelden süzülüp gelen öncelikleri ve projeleri, ajansların desteğiyle ulusal politikalarla uyumlu hale getiriyor.

Öncelikle, kalkınma ajanslarının bütçesi, merkezi yönetimden aktarılan kaynakların yanında, bölgelerdeki il özel idareleri ve belediyelerden, sanayi ve ticaret odalarından aktarılan kaynakları içeriyor. Buna ilave olarak, Ajanslar eş finansman modeliyle proje desteği sağlıyorlar. Diğer bir ifade ile, bölgede kalkınmaya katkıda bulunacak nitelikli projelerin finansmanı hem ajansın hem de proje sahibinin aktardığı kaynaklarla gerçekleştiriliyor. Ulusal ve yerel önceliklerin uyumu, eş finansmanla perçinlenmiş oluyor.

Kalkınma ajansları, gelişim süreçlerinin ilk aşamalarında doğal olarak projelere destek sağlama yönleriyle biliniyorlar. Bu onların bölgelerinde kabul görmesi ve tanınması için önemli. Ancak uzun vadede faaliyetlerini ve desteklerini çeşitlendirmek, sorunlara yenilikçi çözümler üretmek zorundalar. Giderek daha fazla kurumsal ve mali kaynağı yönlendirebilecek beceriyi geliştirmek, daha yaygın ve daha sıkı ilişkiler geliştirmek durumundalar. Bu nedenle uzun vadede Ajansları daha profesyonel, yenilikçi, bölgelerinde kalkınma girişimlerini örgütleyebilen, giderek daha yetkin ve etkili birimler olarak görmek istiyoruz.

Pilot bölgeler olan İzmir ve Çukurova'dan sonra hızla kalkınma ajanslarının kurulduğunu görmekteyiz. Kalkınma ajanslarının performanslarını nasıl değerlendirirsiniz?

Pilot olarak 2007 yılının başında kurulan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarına ilave olarak Kasım 2008'de 8 ve Temmuz 2009'da 16 ajans daha kurularak ülkemizdeki 26 Düzey 2 Bölgesi için kalkınma ajanslarının kuruluşu tamamlanmıştır.

Son 2,5 yılda ajansların kurumsallaşması adına önemli bir aşama kaydedilmiş ve nitelikli ajans personeli ülke ve bölgelerin kalkınması için tüm yurt sathında çalışmalara başlamıştır. 2008 yılında 2 ajans için toplam 46 personelimiz varken, bugün geldiğimiz noktada 26 ajansta 696'sı uzman olmak üzere toplam 822 personelin istihdamı sağlanmıştır. Bu ilerleme ajansların kurumsallaşma çalışmalarına verdiğimiz önemi göstermektedir. Tabii personel istihdam edilirken kaliteden asla taviz verilmemiştir. Söz konusu personelin 255'i yüksek lisans ve 37'si doktora derecesine sahiptir. Uzman personelin tamamı İngilizce bilmekte olup, İngilizce dışında aralarında Fransızca, İtalyanca, Arapça,

Almanca, Rusça ve Japonca gibi diller bilen birçok personel bulunmaktadır.

Diğer yandan kalkınma ajanslarının bünyesinde yatırımcıya bilgi verme, yol gösterme ve yatırımcıların iş ve işlemlerini sonuçlandırma amacıyla, il düzeyinde yatırım destek ofisleri (YDO) oluşturulmuştur. Halihazırda, 70 ilde hizmet veren YDO'larda 160 personel görev yapmaktadır.

Kurumsallaşma çalışmalarını tamamlayan kalkınma ajansları, planlama ve programlama alanında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. 26 kalkınma ajansının tümü bölge planlarını tamamlamıştır. Uzun vadeli bir perspektifle ve sonuç odaklı olarak hazırlanan bölge planları, bölgenin vizyonunu ortaya koymakta, vizyona ulaşmak için gerekli sonuçlara odaklanmaktadır. Kalkınma ajansları bölge planlarında öne çıkan hususlar doğrultusunda bölgenin küresel düzeyde bir rekabet aktörü olması için destek sağlayacakları alanlara yer vermişlerdir. Bu planların tamamlanması ile birlikte ülkemizin bütünü için bölgesel düzeyde planlama çalışmalarının ilk aşaması tamamlanmış olacaktır.

Kurumsallaşma faaliyetlerinin bir ürünü olarak ajanslar bölgeleri için analiz çalışmalarını yürütüyor, sektörel stratejiler ve raporlar hazırlıyor ve bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde işbirlikleri ve ortaklıklar geliştiriyorlar. İzmir Kümelenme Stratejisi, Çukurova Bölgesi Lojistik Raporu, Adana İli Sürdürülebilir Kalkınma Raporu, Hatay İlinde Yoksulluk Araştırması, Suriye Ülke Raporu, Kayısı Araştırma Raporu ve GEKA Yenilenebilir Enerji Çalışma Raporu bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Bunların yanında ajanslar sempozyum, konferans ve işlikler ile birlikte ulusal ve uluslararası paydaşlarla birlikte bölgelerinin kalkınması için yenilikçi çalışmalar

yürütmektedir. Diğer bir ifadeyle, bölgesini iyi tanıyan ve kalkınmayı misyon edinmiş ajanslar "küresel düşünüp, yerel hareket ederek" bölgelerimize dinamizm kazandırmaktadır.

Kalkınma ajanslarının bölgelere sağladığı fikri katkıların yanında, mali katkıları da her geçen yıl artarak devam etmektedir. 2008 yılında 2 kalkınma ajansı 48,4 milyon TL, 2009 yılında 5 kalkınma ajansı 95,3 milyon TL ve 2010 yılında ise 24 kalkınma ajansı 450,8 milyon TL tutarında olmak üzere toplam 594,5 milyon

TL'lik proje desteği sağlamıştır. Söz konusu desteklerden yararlanmak için; 2008 yılında başvuruda bulunan projelerden; 1.129 projenin 258'i, 2009 yılında 2.576 projenin 409'u ve 2010 yılında 9.365 projenin 1.049'u desteklenmiştir. Ancak bazı ajansların 2010 yılında çıktıkları proje teklif çağrılarının değerlendirmeleri devam ettiği için 2010 yılına ait toplam proje sayısı ile desteklenen proje sayısının daha da artması beklenmektedir. Tüm bu rakamlar, ajansların destek mekanizmalarını etkili bir şekilde kullanarak çok önemli bir kaynağı bölgelerin hizmetine sunduğunu göstermektedir.

Bu noktada, iki hususun altını

çizmek istiyorum. Birincisi, bu destekler sağlanırken sürekli eğitim ve bilgilendirme faaliyeti yürütülerek bölgelerdeki proje hazırlama ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesidir. Bu kapsamda, 2008 yılından itibaren 1.251 organizasyonda yaklaşık 70 bin kişiye ücretsiz bilgilendirme ve eğitim sağlanmıştır. Diğer husus ise, tüm proje değerlendirme sürecinin tarafsız ve bağımsız bir şekilde yürütüldüğüdür. Ajansa sunulan tüm projeler nesnel değerlendirme kriterleri kullanılarak bağımsız değerlendiriciler tarafından değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, 2008 yılından günümüze gelirken ajanslar kurumsallaşma çalışmalarını başarıyla tamamlamış ve bölgelerin kalkınması için gerekli olan analiz, planlama ve işbirliği faaliyetlerini aktif olarak yürütmüştür. Ayrıca, giderek büyüyen bir mali kaynağın bölgesel kalkınma alanında kullanılmasına yönelik etkin bir mekanizma kurulmuş ve ajanslar tarafından işletilmektedir. Zira, bu mekanizmanın etkinliğini artırmak ve sistemin işleyişindeki tikanlıkları zamanında tespit etmek amacıyla da gerekli önlemler alınmıştır. Öncelikle, ajanslara ayrılan kaynaklara performans kriteri de eklenmiştir. Bu yaklaşımla başa-

rılı olan ajanslara daha fazla kaynak aktarılması sağlanmaktadır. Ayrıca, ajansların mali yönetim yeterliliği belirli periyotlarla test edilmekte ve sistemdeki sorunlar büyümeden çözülmeye çalışılmaktadır. Kurulan bu sağlam yapılanma inanıyoruz ki önümüzdeki dönemde AB fonlarının kullanımı için ajansların aracı kuruluşlar olarak tanımlanmasının önünü açacaktır.

Sizce kalkınma ajanslarının en büyük başarısı ve en büyük sorunu nedir?

Kalkınma ajanslarının en büyük başarısı, Türkiye'nin kalkınma hamlesinin içerisinde kısa sürede kendine bir yer bulmasıdır. Bunun en önemli göstergesi de geliştirdikleri işbirlikleri ve ortaya koydukları yenilikçi yaklaşım ve ürünlerdir. Kalkınma ajansları birçok alanda birçok kurumun çözüm ortağı haline gelmiştir. Örneğin, bölge planları kalkınma ajansları vasıtasıyla operasyonel hale gelmiştir ve bu anlamda ajanslar DPT'nin çözüm ortağı olmuştur. Daha da önemlisi, bu plan ve buna bağlı analiz çalışmaları ile bölgenin vizyonunu genişletilmiş, kalkınma için odaklanması gereken alanlar tespit edilmiş ve bu yönde somut adımlar atılmıştır. Diğer yandan, mali desteklerle finansman erişim sorunu olan hem işletmeler hem de yerel yönetimlerin projeleri için katalizör olmuştur. KOSGEB, Kalkınma Bankası ve diğer bankalarla yapılan işbirlikleri ile finansman alternatifleri çeşitlendirilmiştir. Teknik desteklerle yerel yönetimlerin kapasite sorununa odaklanılmıştır.

Bu noktada dikkatinizi bir hususa çekmek isterim: Ajanslar standart bir destek mekanizmasını tekrar eden kuruluşlar olmadı ve olmayacaktır. Kurumsallaşma süreçlerini tamamlayan kalkınma ajansları her bölge için bölgenin kendi dinamiklerine özgü çözüm alternatiflerini üretmeye ve kal-

kınma için atılan her adıma bölgesel düzeyde katkı vermeye devam edecektir. Kalkınma ajanslarının başarısını bir cümle ile özetlemek gerekirse ajanslarla birlikte bölgesel kalkınma alanında söylemden eyleme geçilmiştir.

Bununla birlikte, ajans faaliyetleri niteliği itibarıyla birlikte çalışma ve birlikte üretmeyi zorunlu kılmaktadır. Her ne kadar ajansların teşkilat yapısı ve ana kurgusu bu birlikteliği destekleyecek şekilde tasarlanırsa da gelinen aşamada bu mekanizmaların işletilmesinde çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için ajanslarımızın yerel aktörlere yönelik yoğun bilgilendirme çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, bölgedeki kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle oluşturulan kalkınma kurullarının, ortak çalışma kültürünün gelişmesine büyük katkıları olacaktır. İlgili tüm aktörlerin aktif katılımını sağlayan bu sistem ile illerdeki enerjiler sinerjiye dönüşecektir.

Diğer yandan, ajansların esnek yapısı ve hızlı karar alma süreçleri geleneksel yönetim anlayışından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma noktaları ajans uygulamalarının etkin bir şekilde yürütülmesinde aksaklıklara neden olmaktadır.

Ayrıca, ajans bütçesine yerel yönetimler ile sanayi ve ticaret odaları tarafından yapılması gereken

Kalkınma ajansları birçok alanda birçok kurumun çözüm ortağı haline gelmiştir. Örneğin, bölge planları kalkınma ajansları vasıtasıyla operasyonel hale gelmiştir ve bu anlamda ajanslar DPT'nin çözüm ortağı olmuştur.

katkıların tahsilatında gecikmelerle karşılaşmaktadır. Bu sorunun çözülmesi amacıyla hukuki düzenlemeler yapılmış ve geciken ödemeler için taksitlendirme seçeneği sunulmuştur. Getirilen bu kolaylıkla birlikte ajansların bölgelerde yürüttüğü faaliyetlerin görünürlüğü ve etkinliği anlaşıldıkça bu ödemelerdeki gecikmelerin ortadan kalkacağını düşünüyoruz.

Kalkınma kurullarını çok önemli buluyoruz. Kalkınma kuruluna işti- rak için daha kuvvetli müşevvikler gerekiyor.

Kalkınma ajansları, AB sürecinde ne gibi fonksiyonlar üstlenecekler? Kalkınma ajansları, AB fonlarını kullanacaklar mı?

Türkiye'de kalkınma ajansları kurulurken AB ile devam eden müzakere süreci de göz önünde bulundurulmuştur. Nitekim 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun Genel Gereğesinde "ülkemizin hem müzakere sürecinde yararlanılabilecek büyük ölçekli hibe kaynaklardan, hem de üyelik sonrasında kullanılacak olan yapısal fonlardan etkin bir şekilde yararlanabilmesi fırsatını yakalayabilmesi, bölgelerde kurumsal altyapının hazırlanmasını bir zorunluluk haline getirmektedir" ifadesi yer almaktadır. Kalkınma ajanslarının görev ve yetkilerini düzenleyen 5449 sayılı Kanun uyarınca, ajanslar bölgesel gelişmeye yönelik tahsis edilen iç ve dış kaynaklı fonları, DPT Müsteşarlığı tarafından belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmakla yükümlüdür.

AB ile üyelik müzakereleri devam eden Türkiye'nin de aralarında bulunduğu AB'ye aday ülkeler 2007 yılından itibaren Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA – Instrument for Pre-accession Assistance) kapsa-

mında AB fonlarından yararlanmaktadır. Türkiye’de kalkınma ajansları halihazırda IPA kapsamında bölgelere kaynak dağıtımında görev üstlenmemektedir. Bununla birlikte ajanslar, AB fonları ile finanse edilen programlara proje sunarak faydalanıcı sıfatıyla doğrudan kaynak kullanmaktadır. Diğer yandan, AB’nin bir sonraki bütçeleme dönemi olan 2014-2020 programlama dönemine ilişkin hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalar kapsamında, kalkınma ajanslarının AB fonları çerçevesinde kaynak dağıtımında görev almalarına ilişkin değerlendirmeler sürmektedir. Bölgeyi tanıyan ve önceliklerini bilen kurumlar olarak kalkınma ajanslarının AB fonlarının kullanımda görev üstlenmeleri, ülkemizin fonları hazmetme kapasitesini artıracaktır.

GAP Eylem Planı şuan hangi aşamada? Oluşan tabloyu bize özetleyebilir misiniz? Bundan sonra GAP nasıl bir seyir izleyecek?

Güneydoğu Anadolu Projesinin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme ile altyapı yatırımlarını gerçekleştirecek şekilde hızlandırılması amacıyla GAP Eylem Planı hazırlanmıştır.

Eylem Planı altında yer alan proje ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için 2008-2012 döneminde, 2008 yılı fiyatlarıyla, toplam 26,7 milyar TL’lik kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tutarın 4,9 milyar TL’lik kısmının merkezi bütçe dışından, geri kalanının ise merkezi bütçe kapsamında finanse edilmesi öngörülmüştür. Eylem Planı kapsamındaki yatırımlara 2010 yılında 3,2 milyar TL tahsis edilmiş, yıl içerisinde sağlanan ek ödeneklerle 2010 yılı revize ödeneği 3,8 milyar TL olmuştur. GAP Eylem Planı kapsamındaki yatırımlar için 2011 yılında ayrılan kaynak ise 3,3 milyar TL’dir.

GAP Eylem Planı kapsamında kaydedilen gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

- GAP kapsamında 2010 yılı itibarıyla 10 hidroelektrik santrali tamamlanmış; GAP enerji yatırımlarının % 74’ü gerçekleştirilmiştir.
- Hidroelektrik santrallerinin işletmeye alınışından 2010 yılı sonuna kadar 338 milyar kilovat-saat elektrik enerjisi üretilmiş ve ülkemizin hidrolik enerji ihtiyacının önemli bir bölümü GAP’tan kar-

şılanmıştır. Üretilen bu enerjinin parasal değeri yaklaşık 20,3 milyar ABD Doları’dır.

- GAP kapsamında 15 baraj tamamlanmış; 1 milyon hektar alanı sulayacak su depolanmıştır. 2010 yılı sonu itibarıyla toplam 309 bin hektar alan sulamaya açılmış, 64 bin hektar alanda inşaat çalışmalarına devam edilmektedir.
- Sosyal Destek Programı (SO-DES) kapsamında istihdam, sosyal içerme ve kültür-sanat-spor alanlarında 2008 yılında 42 milyon TL tutarında 398 adet proje, 2009 yılında 92 milyon TL tutarında 778 adet proje ve 2010 yılında da 60 milyon TL tutarında 467 proje desteklenmiştir.
- Hanehalkı işgücü araştırması yıllık sonuçlarına göre GAP Bölgesi’nde 2009’da 1 milyon 329 bin olan istihdam, 2010 yılında 218 bin kişi artarak 1 milyon 547 bin’e çıkmıştır.
- 2009 yılında % 17,4 olan işsizlik oranı 2010 yılında % 12,4’e düşmüştür.
- 2010 yılında, GAP Bölgesi 5,2

25. GAP YÜKSEK KURULU TOPLANTISI

12 Mart 2011 • Şanlıurfa

milyar dolarlık ihracatı ile 113 milyar dolarlık Türkiye ihracatının yaklaşık % 4,5'ini gerçekleştirmiştir. 2009 yılında yaklaşık 4,5 milyar dolar olarak gerçekleşen GAP Bölgesi ihracat rakamları 2010 yılında 740 milyon dolarlık bir artış göstermektedir.

Başta Karacadağ Kalkınma Ajansı olmak üzere bölgedeki kalkınma ajanslarının, GAP ve GAP Eylem Planı'nda yeri nedir?

GAP'ın temel hedefi; Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkânlarını artırmak ve bu sayede sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır.

Bölgede kalkınma ajanslarının kurulması da "Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi" ekseninde tanımlanmıştır. 2008 yılında kurulmuş olan Karacadağ (Diyarbakır, Şanlıurfa), Dicle (Batman, Mardin, Şırnak, Siirt) ve İpekyolu (Adıyaman, Gaziantep, Kilis) kalkınma ajansları şu an itibarıyla yüksek nitelikli 100 uzman personel ile kurumsallaşma çalışmalarını tamamlamıştır. Bu ajanslara 2009 yılı için toplam 17 milyon TL, 2010 için ise yaklaşık 61 milyon TL ödenek transfer edilmiştir.

Diğer yandan GAP Eylem Planının hedefiyle paralel şekilde, kalkınma ajanslarının temel hedefi; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Nitekim bölgedeki kalkınma ajansları tarafından hazırlanan bölge planları ve bu planlarda belirlenen öncelikler GAP Eylem Planı'nı destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedir.

Bölge planının temel amaçları şu şekildedir:

- Orta Doğu'da lojistik merkez haline gelmek.
- Tarımsal işletmeleri rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşturmak.
- Turizm sektöründe destinasyon merkezi olmak.
- Sanayi rekabet gücünü artırmak.

Dicle ve Karacadağ Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan 2010 yılı Ön Bölgesel Gelişme Planlarında da GAP Eylem Planı bir referans doküman olarak dikkate alınmıştır. Örneğin, Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TRC2 Bölgesi 2010 yılı Ön Bölgesel Gelişme Planının hedefleri şunlardır:

- İstihdamı artırmak, beşeri ve sosyal gelişmeyi hızlandırmak.
- Bölgede iş ortamını iyileştirmek, yatırım açısından bölgenin çekicilik ve erişilebilirlik unsurlarını artırmak ve rekabetçi bir yapıya kavuşturmak.
- Bölgenin turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, turizm altyapısını geliştirmek ve turizmi teşvik etmek.
- Tarımsal üretim kapasitesini artırmak ve tarıma dayalı sanayiye geliştirmek.
- Bölgenin sanayisini ve sanayi altyapısını geliştirmek.
- Kentsel altyapıyı geliştirmek ve çevreyi korumak.
- Bölgedeki ulaştırma altyapısını geliştirmek ve bölgeyi bir bölgesel lojistik merkezine dönüştürmek.

Dicle ve Karacadağ Kalkınma

Ajansları tarafından hazırlanan 2011-2013 bölge planlarında da GAP Eylem Planı dikkate alınmakta, amaç ve hedeflerin söz konusu planla bütünlüğü sağlanmaktadır.

Ayrıca bölge planlarında belirlenen önceliklere uygun olarak ajanslar tarafından uygulanan mali ve teknik destek programları da GAP Eylem Planı öncelikleriyle örtüşmektedir. Örneğin Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından 2010 yılında uygulanan Ekonomik Gelişme ve Turizm Altyapısı Mali Destek programları GAP Eylem Planının "Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi" önceliği kapsamında belirlenen eylemleri tamamlayıcı niteliktedir.

Yine Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden,

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın gerçekleştirdiği araştırma raporları da dikkat çekicidir. Suriye ve Irak ülke raporları, Yenilenebilir Enerji Raporu, Diyarbakır Tarımında Yatırım Fırsatları Rehberi, Teşvik ve Destek Rehberi bölgede gerçekleştirilebilecek yatırımlar, bölgenin avantaj ve fırsatlarını değerlendiren önemli dokümanlardır.

ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlamak amacıyla uygulanan Teknik Destek Programı GAP Eylem Planının "Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi" önceliği kapsamında belirlenen eylemleri tamamlamaktadır.

Diğer yandan, Bölge yatırım fırsatlarının, kamu-özel sektör işbirliği ile değerlendirilerek somut önerilere dönüştürülmesi amacıyla 14 Kasım 2006 tarihinde İstanbul'da "GAP İçin 9 İlden 90 İşadamı" Toplantısında GAP Kalkınma Platformu oluşturulmuştur. 28 Mart 2010 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirilen Yürütme Kurulu toplantısında Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki İpekyolu, Karacadağ ve Dicle Kalkınma Ajansları Genel Sekreterlerinin Platform Yürütme Kurulu üyeliklerine alınmalarına karar verilmiştir.

Açılışına bizzat katıldığınız ve yakından ilgilendiğiniz Karacadağ Kalkınma Ajansı'nı ve çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz?

2008 yılında kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı hazırlamış olduğu TRC2 Bölgesi 2010 yılı Ön Bölgesel Gelişme Planı çerçevesinde 2010 yılında toplam bütçesi 22,3 milyon TL Ekonomik Gelişme ve Turizm Altyapısı mali destek programları için teklif çağrısına çıkmıştır. Bu programlar kapsamında alınan 470 başvuru arasından 80 proje desteklenmektedir.

Ajans ayrıca Türkiye ile Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı'nın

Şanlıurfa İli uygulamasını yürütmektedir. 2010 yılında Şanlıurfa İlinde programın uygulanması için 2.500.000,00 TL Karacadağ Kalkınma Ajansına aktarılmıştır. Bu kaynağın kullanılması amacıyla Aralık 2010 tarihinde proje teklif çağrısına çıkmıştır. 2011 yılında Şanlıurfa İlinde çıkılacak teklif çağrısı için 2.000.000,00 TL kaynağın Karacadağ Kalkınma Ajansına aktarılması öngörülmektedir.

Ayrıca, Ajans Cazibe Merkezlerini Destekleme Programının Şanlıurfa Uygulaması kapsamında da etkin rol almıştır. Önerilen projelerin fizibilite ve başvuru dokümanları Ajans koordinasyonunda oluşturulan teknik heyet tarafından hazırlanmıştır. Program Belgesi, proje dokümanları ve bütçeleri Şanlıurfa Valiliği Proje Koordinasyon Birimi ile birlikte hazırlanmıştır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın

gerçekleştirdiği araştırma raporları da dikkat çekicidir. Suriye ve Irak ülke raporları, Yenilenebilir Enerji Raporu, Diyarbakır Tarımında Yatırım Fırsatları Rehberi, Teşvik ve Destek Rehberi bölgede gerçekleştirilebilecek yatırımlar, bölgenin avantaj ve fırsatlarını değerlendiren önemli dokümanlardır.

Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde, 2008 yılında kurulmuş ve henüz çok genç olan Ajansın bölgesinde şimdiden çok aktif olduğu ve önemli işler başardığı görülmektedir. Mali destek programları kapsamında desteklenen projeler tamamlandığında sonuçları da somut olarak görülebilecektir. Önümüzdeki dönemde uygulanacak mali ve teknik destek programları ile Ajansın yine önemli başarılarla imza atması beklenmektedir. Bu vesileyle emeği geçen tüm arkadaşlarımızı ve paydaşlarımızı kutluyorum.

Devlet Bakanı Dr. Cevdet Yılmaz Ajansımızın açılış töreninden sonra uzman arkadaşlarımızdan Emine Arslan'dan çalışmalarını hakkında bilgi aldı.

Türk tarım sektörü küresel gıda sisteminin tedarikçisi olmayı başardı

Dr. M. Mehdi EKER

Tarım ve Köyişleri Bakanı

Tarım Sektörünün bugünkü durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler tarımsal üretim teknolojilerini de olumlu yönde etkileyerek hem üretim maliyetlerinin düşmesini hem de doğal kaynakların korunmasını sağlamıştır. Biz de Bakanlık olarak tarımdaki teknolojik gelişmelerin yakın takipçisiyiz. Türk Tarımı'nı gerek proje bazında gerek desteklerle daha ileriye götürmek istiyoruz. Bunu da başardık diyebiliriz. 2002 yılında dünyanın 11. Tarımsal ekonomisi iken bugün dünyanın 8. tarımsal ekonomisi ol-

duk. Yine Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatı incelendiğinde, 2002 yılında 4 milyar 52 milyon dolar olan tarım ürünleri ihracatımız 2010 yılında 12 milyar 677 milyon dolara çıktı.

İhracatın ithalatı karşılama oranı % 98,4 olarak gerçekleşti. Aynı zamanda küreselleşme, biyoteknolojiden bilişim alanındaki gelişmelere kadar yeni teknolojiler, tüketici tercihlerinin farklılaşması tarımı ve bildiğimiz gıda sistemini temelden değiştirmiştir. Pazarların küreselleşmesi, bir çiftçinin dünyanın herhangi bir yerindeki tüketicinin

Tarım ve Köyişleri Bakanı Dr. Mehmet Mehdi Eker, Dergimize yaptığı açıklamalarda özellikle, Türk tarım sektörünün son yıllarda sağladığı büyük gelişmeye dikkat çekti. Tarım sektörünün geçen yıl 12 milyar 677 milyon dolarlık ihracat yaptığını belirten Bakan Eker, Türkiye'nin dünya tarımın en önemli ülkelerinden biri olduğunu söyledi. Bakan Eker, Dergimizin sorularını yanıtladı.

talebini karşılamasına olanak sağlamaktadır.

Ülkemiz de bu değişimden faydalanarak hem kendi beslenme ihtiyacını gideren hem de küresel gıda sisteminin tedarikçisi olan bir ülke konumuna gelmiştir.

Tarımda doğru bildiğimiz yanlışlar vardı. Bunlar nelerdi ve siz neleri düzelttiniz?

Yanlış bilinen konuların başında tohum konusu geliyor. "Tohumda dışa bağımlı olduğumuz" şeklinde birçok habere rastlamak mümkün. Bu kadar önemli konuda maalesef

bilenlerden daha çok bilmeyenler konuşuyor. Konunun uzmanı olmayanlar, basın yayın organlarında konuşarak hakikatlerle ilgili olmayan fikir ve görüşler sergiliyor. Son 6-7 yıl içinde tohum alanındaki önemli gelişmeler göz ardı ediliyor. Biz göreve geldiğimizde Türkiye’de 145 bin ton olan tohumluk üretimi 2010 itibarıyla % 240 oranında artarak 496 bin tona çıktı. Türkiye’de üretilen tohum miktarı son 9 yılda buğdayda % 294, arpada % 686, çeltikte % 327, mısırdaki % 122, ayçiçeğinde % 159, sebze % 100 artmıştır. Sebze tohumunda 2002’de % 10 olan yerli tohumluk payı son yıllarda % 35-40’lara ulaşmıştır. Bu oranın 2013’te % 55-60’lara ulaştırılması hedeflenmektedir.

80 milyon dolarlık tohum ihracatı gerçekleştiren ülkemizde tohumda dışa bağımlı olmamız söz konusu olamaz. Tohumluk üretimi artmış ve yerli tohumlar geliştirilmiştir. Ancak Türkiye ihtiyaçlarını yerli olarak giderirse dahi ticaret açısından ithalatını da belli seviyelerde serbest bırakmak zorundayız. Tohumculukta kendiniz de üretip, geliştirir, rekabet edersiniz. Ama dünyanın başka yerlerinde üretilen tohumlukları da alırsınız.

Diğer bir konuda GDO’lu üretim yapıldığı ya da GDO’lu gıda ithal edildiği şeklinde kamuoyunda gerçek dışı bir yargının oluşması. GDO’lu ürünlerin ithalat ve yurtiçi denetim ve kontrolü Bakanlığımızın görev alanında bir konudur. Konuyla ilgili birimlerimiz de görevini etkin bir şekilde yürütmektedir. Ülkemizde GDO’lu ürünlerin üretilmesi yasak olup 26.09.2011 tarihinde yürürlüğe giren Biyogüvenlik Kanunu kapsamında oluşturulan Biyogüvenlik Kurulu’nun gıda amaçlı olarak onay verdiği bir gen bulunmamaktadır. Dolayısı ile

2002 yılında dünyanın 11. Tarımsal ekonomisi iken bugün dünyanın 8. tarımsal ekonomisi olduk. Yine Türkiye’nin tarım ürünleri ihracatı incelendiğinde, 2002 yılında 4 milyar 52 milyon dolar olan tarım ürünleri ihracatımız 2010 yılında 12 milyar 677 milyon dolara çıktı.

ithalatına izin verilen GDO’lu bir gıda bulunmamakta, herhangi bir GDO’lu ürün de üretilmemekte ve Türkiye’de ticarete konu olan hiçbir meyve ve sebze GDO bulunmamaktadır. Bulduğumuz her fırsatta bunu dile getiriyoruz.

Türkiye’nin tarımda üst düzey verimlilik yakalaması için neler yapması gerekiyor? Bakanlığınız bu konuda nasıl çalışmalar yürütüyor? Bu kapsamda hangi projeleri hayata geçirdiniz?

Tarım politikalarımızın temel amacı, üretim ve verimliliği artırarak genel refah düzeyini yükseltmektedir. Biz bu hedeften yola çıkarak etkin ve tutarlı stratejiler belirleyip uygulamaya koyduk.

Ülkemizde yaklaşık 3 milyon üretici tarafından 24.3 milyon ha alanda bitkisel üretim faaliyetleri yürütülmektedir. Bu alanın yine yaklaşık olarak % 12’sine tekabül eden 2.9 milyon ha alanda meyvecilik ve bağcılık yapılmaktadır.

Ülkemiz, dünya meyve üretiminde 6 ncı sırada yer almakta olup, 2010 yılında 16.4 milyon ton meyve üretimi gerçekleştirmiştir.

Üretim verileri incelendiğinde 2002 yılında 13.3 milyon ton olan meyve üretimimiz 2010 yılında % 23 artışla 16.4 milyon tona ulaşmıştır. Bu üretimin içerisinde; fındık, kiraz, vişne, kayısı, incir, antepfıstığı, kestane, zeytin, ceviz, elma ürünlerinde dünya üretiminde ilk üç sırada yer almaktayız. Meyve üretimimizde belirli bir ivmenin sağlanmasında Bakanlığımızca yürütülmekte olan projelerin ve desteklemelerin önemli bir payı bulunmaktadır.

Bakanlığımızca ülke genelinde uygulamakta olduğumuz Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi çerçevesinde; taşra teşkilatının ana hizmet konularını oluşturan yayım, tanıtım, demonstrasyon faaliyetlerinin yanında tarla bitkileri, bahçe bitkileri üretimini geliştirme çalışmaları da yürütülmektedir.

Ayrıca, üretimde kalite ve verimliliğin artırılması yanında ürünlerin pazar değerinin artırılması, kayıtlı üretimin teşvik edilmesi, üretici gelirinin yükseltilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi, üreticilerimizin dış pazar rekabet gücünün artırılması ve arz açığı olan ürünlerin üretiminin teşvik edilmesi amacıyla yürütülmekte olan destekleme uygulamaları kapsamında;

Sertifikalı Fidan Desteklemesi ile 2005-2009 yılları arasında 1.1 milyon da yeni meyve bahçesi tesis edilmiş ve üreticilerimize yaklaşık olarak 203 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Yağlı tohumlu bitkiler kapsamında; kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir, dane mısır ve zeytinyağı,

Hububat ürünleri kapsamında; buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale ve çeltik, baklagil ürünleri kapsamında; kuru fasulye, mercimek ve

nohut ürünleri desteklenirken, Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Projesi (ÇATAK) kapsamında halen 25 ilde destekleme uygulamasına devam edilmektedir. Yine 2010 yılı itibarıyla Diyarbakır'da ÇATAK Programı uygulamaları başlattık. Uygulama alanı olarak seçilen Eğil İlçesinde 152 üreticiye 4.505 da alanda toplam 360.285 TL destekleme ödemesi yaptık.

Hayvancılığımızın geliştirilmesi amacıyla tarımsal destekler içerisinde hayvancılığa ayrılan payı yıllar itibarıyla devamlı artırarak 2002 yılında 1.868.000.000 TL olan tarımsal destek bütçesinde hayvancılığa 83.000.000 TL (% 4,4) pay ayrılmış iken, 2011 yılında 6.000.000.000 TL olan tarımsal destek bütçesinden 1.266.850.000 TL (% 21,1) ayrılmıştır. Buna ilave olarak Bakanlığımızca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde uygulanmakta olan hibe desteklemeleri için 50.410.000 TL bütçe ayrılmıştır.

Yine hayvancılığın gelişmesinde büyük katkı sağlayacak büyükbaş ve küçükbaş hayvan besiciliği yapanlara Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığı ile % 50 indirimli faizle 7 yıl vadeli yatırım, 2 yıl vadeli işletme kredisi kullandırılması uygulaması 2010 yılında başlatılmış olup, 1 Ağustos 2010 tarihi itibarı ile de ülke genelinde üreticilerimizin kullandıkları kredilerde faiz yükü kaldırılarak 7 yıl vadeli "0" faizli kredi uygulaması başlatılmıştır.

Yine Diyarbakır'da da Hayvancılığı Geliştirme Projesi kapsamında koç dağıtım projesi uygulamaktayız. Ülkemizde kanatlı üretiminde damızlık materyaller ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Üst düzey verimliliğin yakalanması için kanatlı yetiştiriciliğinde

islah çalışmalarının uzun süreli yapılması gerekmektedir. Konu ile ilgili islah çalışmalarımız da Bakanlığımız tarafından başarılı bir şekilde sürdürülmektedir.

Son yıllarda kanatlı sektörü hızla büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Bu sektör yıllık cirosu yaklaşık 4,5 milyar dolar olan ve aileleri ile birlikte 2 milyon kişinin geçimini temin ettiği endüstriyel bir faaliyet alanı haline gelmiştir. 2002 yılında 726.607 ton olan kanatlı eti üretimimiz 2010 yılında 1.500.000 ton civarına çıkmıştır.

Bilindiği üzere ülkemizin coğrafyası ve eşsiz bitki örtüsü arı ve bal üretimi için çok elverişlidir. Arı ve bal üretimimizin istenilen seviyeye

ulaşması için de Bakanlığımızca gerekli desteklemeler artarak yapılmaktadır.

TÜİK verilerine göre ülkemizde 5.3 milyon adet koloni ve bu kolonilerden 82.000 ton bal üretilmektedir. Bu üretim miktarıyla da Dünyada Çin'den sonra 2. sırada yer almaktayız.

Ayrıca ipekböceği üretimi de Bakanlığımızca desteklenmekte olup, 2010 yılında 26 ilde, 193 köyde, 2.183 çiftçi ailesi, 5.476 kutu ipekböceği tohumunu beslemeye almış ve 128.960 kg. yaş koza üretmiştir.

Çiftçilerimizin daha verimli ve daha ekonomik üretim yapabilme-

si için 2009 yılından itibaren gübre desteğinde 50 dekar ve daha büyük araziler için toprak analizi yaptırma şartı getirdik. Yani 50 dekar ve daha büyük parseli olan çiftçilerimizin bu araziler için gübre desteği alabilmeleri, topraklarını analiz ettirmeleri şartına bağlandı. Böylece çiftçilerimize gübre desteğinin yanı sıra toprak analiz desteği de vermiş olduk.

Bu yeni uygulamamız ile çiftçimize, toprak analizine dayalı gübre kullanımı bilinci kazandırmak ve topraklarımızın verimliliğini sürdürülebilir kılmak amaçlanmıştır.

Tarımsal üretimde verimi artırmanın yollardan biri de ıslah edilmiş çeşitler ve kaliteli tohumluk kullanımıdır. Sertifikalı tohum kullanımının artırılması amacıyla Bakanlığımızca birçok proje uygulamaya konulmuştur.

Örneğin sertifikalı tohum kullanan çiftçilerimize 2005 yılından itibaren alan bazlı tohum kullanım desteği verilmeye başlanmıştır. 2009 yılından itibaren de destekleme ödemeleri aylık olarak yapılmaktadır. 2005-2010 yılları arası sertifikalı tohum ekilişleri için, 500.061 çiftçimize, 208,6 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Söz konusu model ile tarım havzaları olarak ürün yetiştirme bölgeleri belirlenerek, Tarım Havzaları Entegre Yönetim Sistemi kurulmuş, iç ve dış taleplerin projeksiyonu ve bu projeksiyona göre tarımsal desteklerin düzenlenmesine yönelik yapının oluşturulabilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Böylece Türkiye’de ilk defa 30 tarım havzası belirlenmiştir.

Çiftçilerimiz sizden en çok neyi talep ediyor?

Bildiğiniz üzere tarımsal üretimin en önemli girdilerinden olan mazot ve gübre fiyatlarının dün-

ya genelinde artış göstermesine paralel olarak ülkemizde de artış göstermesi tarımsal üretimimizi olumsuz yönde etkilemiştir. Gübre üretiminde kullanılan hammadde-lerin (Amonyak, Fosfat Kayası, Doğalgaz) dış ülkelerden ithal edilmesi fiyatlara müdahaleyi engellemekte ve özellikle dünya petrol piyasasında yaşanan belirsizlikler mazot fiyatlarının artmasına neden olmaktadır.

Biz de artan mazot ve gübre fiyatları karşısında çiftçimizi mağdur etmemek için Çiftçi Kayıt Sistemine dâhil olan çiftçilere alan bazlı olarak ürün gruplarına göre değişen miktarda 2005-2010 yılları arasında toplam 2 milyar 174 milyon TL gübre destekleme ödemesi yaptık.

Böylece, ortalama olarak çiftçimizin gübre maliyetinin yaklaşık %13’ünü, 2011 yılında ise yaklaşık % 21’ini karşılamış olduk.

Tarımsal alanda yatırım yapmak isteyen yatırımcılara neler önerirsiniz?

Bakanlığımız Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi (TARYAT), tarımsal alanda yatırım yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler tarafından talep edilen gerek Bakanlığımız hibe ve destek programları gerekse diğer kurum ve kuruluşların yürütmüş olduğu hibe/destek programları hakkında sistematik bilgilendirme çalışmalarını yürütmektedir.

Bu çerçevede tarım alanında yatırım yapmak isteyen girişimcilere öncelikle tarımsal üretimin, en az sanayi ve hizmet sektörleri gibi teknik bir yapıda ve iktisadi ölçekte doğru teknoloji kullanımının son derece önemli olduğu ifade edilmektedir. Tarımsal yatırım yapmak isteyen kimselerin, geleneksel yöntemlerle üretim faaliyeti yürütmelerinin, bugünkü rekabet-

çi piyasa yapıları, yüksek kalitede ürün talep eden tüketici kitlesi ve yüksek standartlar talep eden ithalatçı ülkeler çerçevesinde uzun vadede başarı getirmeyeceği ifade edilmektedir.

Dolayısıyla yatırımcılara, tarımsal alanda faaliyet gösterebilmek için öncelikle teknolojinin getirdiği imkanlardan faydalanabilecek, ge-

rekli finansal operasyonları yönetebilecek idari ve teknik personeli bulundurmaları, yerel pazarlardan ziyade ulusal veya uluslararası pazarların koşullarına göre kendilerini ayarlamaları tavsiye edilmektedir. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı olarak uyguladığımız hibe destek mekanizmaları (Makine Ekipman Tebliği, KKYDP, ürün destekleri, vb) ve diğer kurum ve kuruluşların yürüttüğü hibe destek mekanizmaları ile ilgili bilgilendirme, TARYAT Ofisi tarafından sistematik olarak yürütülmektedir.

Son olarak, Karacadağ Kalkınma Ajansı yöneticilerinin ve uzmanlarının da çok iyi bir şekilde bildiği bir başka konuda da vatandaşlar bilgilendirilmektedir, şöyle ki; bugün Türkiye çapında hibe ve destek programı yürüten 100'e

yakın kurum ve kuruluş bulunmaktadır ve bu durum "danışman" adı altında faaliyet gösteren kimi kişiler tarafından suiistimal edilir hale gelmiştir. Bakanlığımız, gerek TARYAT Ofisi personeli, gerekse taşra teşkilatındaki kadroları ile vatandaşlarımızın zarara uğratılmaması için sürekli uyarılar yayınlayarak bilgilendirme yapmaktadır. Kişilerin gerek Bakanlık kaynaklarına erişimini, gerekse Kalkınma Ajansları ve sair hibe destek programı yürüten kuruluşlara yönlendirilmeleri ile ilgili olarak çok taraflı bir yapı içerisinde faaliyetler sürdürülmektedir.

GAP Eylem Planı etkisi başta olmak üzere son dönemde bölge tarımında nasıl bir değişim yaşanıyor? Bundaki sonraki süreçte nasıl bir tablo ile karşılaşacağız?

GAP 75.358 km² proje alanında

9 ili kapsayan ve 41.2 milyar TL bütçesi olan büyük bir projedir. GAP illerinin arazi ve nüfus büyüklüğü, ülkemizin yaklaşık % 10'u kadardır.

2008-2012 yıllarını kapsayan, 4 Gelişme Eksenini altında yer alan 73 Projeden oluşan GAP Eylem Planı Başbakanlık (18.06.2008 tarih ve 2008/11 sayılı) Genelgesi ile yürürlüğe girmiştir.

GAP Eylem Planının ana hedefleri arasında; tarımda verimliliğin artırılması, başta sulama olmak üzere diğer altyapı hizmetlerinin tamamlanması, bölge ekonomik kalkınmasının ve gelişmesinin hızlandırılarak istihdam ve gelir düzeyinin artırılması, tarıma dayalı sanayinin rekabet gücünün geliştirilerek ihracatın artırılması, bölgenin turizm varlıklarının değerlendirilerek ekonomiyeye kazandırılması

yer almaktadır. Bakanlığımıza 2008-2012 yılları için GAP Eylem Planı kapsamında 1,45 Milyar TL ilave ödenek tahsis edilmiştir. Bu ödeneğin 704 Milyon TL si kullanılmıştır.

Diyarbakır - Şanlıurfa Bölgesi'nin tarım potansiyelini ve geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Güneydoğu Anadolu Bölgemiz ülkemizde önemli üretim sahalarının bulunduğu ve ülke ekonomisine ciddi anlamda katkı sağlayan üretimin gerçekleştirildiği bölgelerdendir. Bölge meyvecilik yönünden büyük potansiyele sahiptir.

Bölgede zeytin, nar, antepfıstığı, badem yetiştiriciliği ve bağcılık ekonomik anlamda yapılmaktadır. Ayrıca ekolojik yönden; ceviz, şeftali, nektarin, kayısı, elma ve incir gibi meyvelerin yetiştiriciliğine uygun şartlar bulunmaktadır. Bölgenin kendine has iklim yapısı bazı meyve türlerinin yetiştirilmesi ve kalitesi için olumlu özelliklere sahiptir. Bölgede meyveciliğin yaygınlaşması neticesinde meyve suyu üretimi için önemli bir hammadde kaynağı olacaktır.

Yukarıda bahsedilen özelliklerin hayata geçirilmesi için yürütülmekte olan destekleme uygulamaları ve projelerin yanında 2010 yılında GAP illerimizce hazırlanarak uygulamaya geçirilen meyvecilik projelerine yaklaşık 2 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

Bu çalışmaların sonucunda 2010 yılında GAP Bölgesindeki meyve üretimi yaklaşık 400 bin ha alanda 845 bin ton seviyelerine ulaşmıştır.

Bakanlığımızca halen ülke genelinde verilmekte olan destekler ve krediler sayesinde hayvancılığımızın geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Destekleme ve kredi imkânlarına

Bakanlığımıza 2008-2012 yılları için GAP Eylem Planı kapsamında 1,45 Milyar TL ilave ödenek tahsis edilmiştir. Bu ödeneğin 704 Milyon TL'si kullanılmıştır. Çalışmalarımız sonucunda 2010 yılında GAP Bölgesindeki meyve üretimi yaklaşık 845 bin ton seviyelerine ulaşmıştır.

ilave olarak GAP ve DAP sayesinde damızlık süt ve et sığırcılığı işletmelerinin kurulması ve bölgelerin süt ve et üretimi yönünden cazibe merkezleri olması amaçlanmaktadır. Bu sayede bölgede yoğun bir şekilde yaşanan işsizliğin ve göçün önüne geçilebilmesi planlanmaktadır.

Bakanlığımız tarafından arı yetiştiriciliği 2003 yılında destekleme kapsamına alınmıştır. Bakanlığımızın uygulamış olduğu proje ve destekleme ile Diyarbakır ilinde 2005 yılında 189 olan desteklenen üretici sayısı 2010 yılında 302 üreticiye çıkarılmıştır. Şanlıurfa ilinde ise 82 olan desteklenen üretici sayısı 162 üreticiye çıkarılmıştır. Özellikle bu bölgedeki arıcılık potansiyeli her geçen gün artarak devam etmektedir.

Ayrıca Diyarbakır ve Şanlıurfa bölgesinde yoğun olarak üretilen pamuk bitkisinden elde edilen pamuk balı sektöre büyük katkı sağlamaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'da kanatlı yetiştiriciliği yeterince gelişmemiştir.

TÜİK 2009 yılı verilerine göre Diyarbakır ili 18.500 adet et tavuğu ile Türkiye genelinde 49. sırada, 386.300 adet yumurta tavuğu ile 31. sırada ve 24.969.000 adet yu-

murta üretimi ile 56. sırada yer almıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki su ürünleri yetiştiriciliği özellikle Atatürk, Karkamış ve Batman Baraj Gölleri başta olmak üzere baraj göllerinde yoğunlaşmıştır. 2009 yılında TÜİK tarafından yayımlanan su ürünleri istatistiklerinde bölgedeki su ürünleri tesislerinin kapasitesi 5.312 ton olarak gerçekleşmiştir. 13.04.2011 tarihi itibarıyla ise üretim kapasitesi % 250 artarak 18.581 ton/yıl'a ulaşmıştır. 2003 yılında ilk defa su ürünleri yetiştiriciliği destekleme kapsamına alınmış ve 2010 yılında da bu desteklemeler artırılarak devam ettirilmiştir. Bu kapsamda bölgeye, 2007 yılında 758.994 TL, 2008 yılında 1.978.157 TL, 2009 yılında 3.561.522 TL, 2010 yılında ise 7.313.426 TL olmak üzere toplam 2003 - 2010 yılları arasında toplam 13.922.531 TL destekleme ödemesi yapılmıştır. Bölgedeki en büyük su kaynaklarından birisi olan Atatürk Baraj Gölü su ürünleri yetiştiriciliğine açılmış olup, üretime izin verilen % 0,1'lik kısmında yaklaşık olarak 25.000 – 30.000 ton/yıllık bir üretimin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu üretim yaklaşık olarak ülkemiz üretiminin 1/6'sına tekabül etmekte olup bölge halkının ekonomisi, istihdamı ve refahı noktasında büyük önem arz etmektedir.

Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinin az gelişmiş bölgelerinde, ekonomik ve sosyal statünün geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla 2008 yılında uygulanmaya başlayan Diyarbakır Batman Siirt Kalkınma Projesi 2012 yılında tamamlanacaktır. Proje'nin bütçesi 37 milyon dolar olup şimdiye kadar (2008 – 2010) toplam 11 milyon dolar (15,6 milyon TL) harcama yapılmıştır.

Proje başlangıcından bugüne kadar Kırsal Altyapının Geliştirilmesi Bileşeni kapsamında birçok faaliyet gerçekleştirilmiştir. Kırsal Ekonomik Büyüme Bileşeni kapsamında yapılanları özetlersek:

- Bu güne kadar meyvecilik ve süt sektörleri kapsamında Katkı Hibe Programından faydalanmak amacıyla Diyarbakır'da 57, Batman'da 37 ve Siirt'te 29 olmak üzere toplam 123 adet proje tamamlanmıştır. Tamamlanan projeler için toplam yatırım tutarı 4 milyon 096 bin TL olup, bu miktarın 1 milyon 813 bin TL'si katkı hibesi olarak ödenmiştir.
- 2011 yılında meyvecilik ve süt sektörleri kapsamında; toplam 1 milyon 854 bin TL katkı hibesi ödenmek üzere, toplam yatırım tutarı 3 milyon 215 bin TL olan Diyarbakır'da 68 adet, Batman'da 39 adet Siirt'de 16 uygun başvuru için yatırımcılar ile hibe sözleşmesi imzalanmıştır.

Bu bölgemizde yürütülen projeler bölge halkının sosyo-ekonomik durumunu iyileştirecek ve yaşam kalitesini artıracak, bu iki ilimizin ekonomisini reel anlamda etkileyecek çok önemli çalışmalardır. İnanıyorum ki Diyarbakır-Şanlıurfa bölgesinin tarım potansiyeli de bu oranda büyüyecek ve güçlenecektir.

Diyarbakır - Şanlıurfa Bölgesi' nin söz sahibi olduğu ürünleri (mercimek, pamuk, hububat vb) dünyaya daha iyi tanıtmak için neler yapması gerekiyor?

Hayatın kaynağı olan tarım sektörü de diğer sektörler gibi tüketicinin alışkanlıklarından ve çeşitli nedenlere bağlı olarak talep edilen ürünün değişmesinden etkilenmektedir. Son yıllarda meyve suyu sektöründeki gelişmeler ve kişi başına meyve suyu tüketimindeki artışların

sonucunda yükseliş trendine giren meyve suyu sektöründe pazar taleplerine uygun hammadde temininde karşılaşılan sıkıntılar nedeniyle, GAP yöresinde meyvecilik cazip hale gelmeye başlamıştır. Bölgenin Ortadoğu pazarına yakınlığı ihracat imkânlarını artırmakta, yakın gelecekte bölge hem ülkemiz hem de Ortadoğu'da önemli bir meyvecilik merkezi olma yolunda ilerlemesini hızlandırmaktadır.

Hali hazırda bölgede en önemli tarım ürünü hububat, mercimek ve pamuktur. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, hububat ve dane mısırdan oluşan tahıl üretimi 2010 yılında 32.7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Buğday üretimi son 10 yılda ortalama 20 milyon ton civarında seyretmektedir. Yurtiçi tüketiminin ortalama 17.5 milyon ton olduğu dikkate alındığında, ürün arzında ve talebin karşılanmasında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Bakanlığımızca yapılan çalışmalar ve desteklemeler sonucunda kalitede iyileştirme ve üretimde artış sağlanmıştır. Kalitenin artırılması için sertifikalı buğday tohumluğu üretimi desteklenerek, 80 bin ton olan tohum üretimi 2010 yılında 315 bin tona yükseltilmiştir

Özellikle kırmızı mercimek, nohut ve kuru fasulye üretiminden oluşan baklagiller grubunda üretim 2009 yılında toplamda 1.1 milyon iken % 12'lik artışla 2010 yılında 1 milyon 232 bine çıkmıştır. Kırmızı mercimekte üretim 2009 yılına göre % 53'lük artışla 422 bin ton, kuru fasulyede % 17'lik artışla 213 bin ton, nohutta ise kısmi azalma ile birlikte 531 bin ton olmuştur. Türkiye, baklagiller üretiminde kendine yeterli bir konumdadır.

Ülkemizde tekstil hammaddesi olarak üretilen ve milli ekonomiye katkısı son derece yüksek bir ürün

Tarım Bakanlığı'nın GAP Eylem Planı Kapsamındaki Projeleri

- Şanlıurfa ilinde Sulama Eğitim Merkezi Kuruluyor.
- Tarımsal Örgütlenme Projelerine Destek Sağlanıyor.
- Organik Tarım Faaliyetleri Destekleniyor.
- Kırsal Kalkınma Projelerine Hibe Desteği Sağlanıyor.
- 50 Büyükbaş ve Üzeri Hayvancılık İşletmelerine Özel Destek Sağlanıyor.
- İl Kontrol Laboratuvarlarının Kapasitesi Güçlendiriliyor.
- Diyarbakır İlinde GAP Uluslararası Araştırma ve Eğitim Merkezi Kuruluyor.
- Tarım Danışmanlarının Sayıları Artırılıyor.
- Arazi Toplulaştırma ve Tarla içi Geliştirme Çalışmaları Tamamlanıyor.

olan kütlü pamuk ekim alanlarında önemli miktarda artış sağlanmıştır. Kütlü pamuk ekim alanı 2009 yılında 420 bin ha iken 2010 yılında % 22'lik artışla 512 bin ha'a çıkmıştır. Buna paralel olarak 2009 yılında 1.7 milyon ton olan kütlü pamuk üretimi, 2010 yılında %25 artarak 2.2 milyon tona ulaşmıştır.

Pamuk üretimindeki artış dünya pamuk fiyatlarının yükselmesi ve verilen desteklerin maliyeti karşılama oranının % 50 gibi yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. 2011 yılı üretiminde % 25'lik bir artışın daha olacağı tahmin edilmektedir.

Bakanlığımızca 2007 yılından itibaren Ulusal Ürün Konseyleri kurulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; Ulusal Hububat Konseyi, Ulusal Baklagil Konseyi ve Ulusal Pamuk Konseyi kurulmuş olup, söz konusu konseyler ürünün tanıtılması, tüketiminin teşvik edilmesi ve dünya piyasasında hak ettiği yere gelmesi için çaba sarf etmektedir.

Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları

Dr. İlhan KARAKOYUN | Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

Değişen Planlama Yaklaşımı

20'nci yüzyılın son çeyreğinde artan ve 21'inci yüzyılın başlarında zirve yapan küreselleşme eğilimi, bir taraftan ekonomilerin önündeki ulusal engelleri ortadan kaldırıncı, diğer taraftan da ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişmenin öncü ve itici güçleri olarak yerel ve bölgesel dinamiklerin önemini artırmış ve kalkınma anlayışında bölgesel kalkınma ön plana çıkmaya başlamıştır.

Küreselleşen dünyada, merkezi planlama, merkezi karar alma ve uygulama anlayışı ile yaygın bir ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmenin olanaklı olmadığı da anlaşılmıştır. Bu durum, ekonomik kalkınma ve gelişmenin öncü ve itici güçleri olarak yerel ve bölgesel dinamiklerin önemini artırmış ve kalkınma anlayışında bölgesel kalkınmaya yönelik bir eğilim başlamıştır. "Gelinen aşamada temel anlayış; bölgesel gelişmenin tepeden-aşağı değil, yerel aktörlerin katılımıyla aşağıdan-yukarı olması doğrultusundadır" (DPT, 2004: 10).

Bölgesel kalkınmadaki değişimin önemli unsurlarından biri de, yeni bölgesel planlama yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda "katılımcılık" hayati öneme sahip olup planlama süreci, bölgedeki aktörler için "katılımcı bir öğrenme süreci" olarak

ele alınmaktadır (DPT, 2010: 4). Dolayısıyla, planlama, durağan değil, dinamik bir süreç olarak görülmektedir. Dünyadaki hızlı değişime paralel olarak bölgesel planların da bu değişime ayak uyduracak şekilde sürekli gözden geçirilmesi öngörülmektedir.

Yeni yaklaşımda, planlama ve kalkınma sürecinde bölgeler pasif birimler olarak değil, yerel potansiyelin harekete geçirildiği ve yerel dinamiklerin etkin olduğu bölgesel kalkınmada aktif olarak rol alan birimler olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda planlama, teknik ve masa başında yürütülen bir süreç olmaktan ziyade, bölgedeki paydaşların birlikte yürüttükleri katılımcı ve sosyal bir süreç olup bu süreçte, "... planlama, bölgelerin farklılaşan koşul ve ihtiyaçlarına cevap vermek, bu anlamda politika ve uygulama araçları geliştirmede yenilikçiliği öne çıkarmaktadır. Aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama yaklaşımlarının bütünleştirilmesiyle de ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki önceliklerin uyumu gözetilmektedir" (DPT, 2010: 7).

Bölgelerin Artan Önemi

Küreselleşme sürecinin yarattığı rekabet, yerel potansiyellere dayanan ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemini keşfedilmesine yol açarak yerel birimleri birer

ekonomik aktör konumuna getirmiştir. Gelinen noktada, yerel kaynaklarını ve potansiyellerini iyi harekete geçirerek belirli sektörlerde uzmanlaşan bölgelerin, dünya ekonomisinde de diğer bölgelerle karşılaştırıldığında birtakım üstünlük ve rekabet avantajları elde ettikleri gözlemlenmektedir. Şüphesiz, bu üstünlük ve avantajların elde edilmesi kendiliğinden ortaya çıkan birer olgu değildir. Aksine, planlı ve stratejik bir işbirliği ve güç birliği gereklidir. Başka bir ifadeyle bölgesel düzeydeki başarı; bölgedeki kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) işbirliği yaparak, katılımcı bir planlama yaklaşımıyla tespit ettikleri belirli strateji ve politikalar doğrultusunda organize olmaları ve ortak hareket etmelerinin bir sonucudur.

Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de kalkınma her dönemde gündemdeki en önemli konuların başında yer almış ve bu amaçla çeşitli politikalar uygulanmıştır. Ancak, dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik konjonktüre bağlı olarak genel olarak kalkınma ve özel olarak bölgesel kalkınma ve gelişme politikalarında da değişimler göze çarpmaktadır.

1923-1950 arası dönemde, ulusal kalkınma ön planda olup bölgesel kalkınmaya yönelik özel bir çaba sarf edilmemiştir. 1950-1960

arası dönemde de bölgesel kalkınmaya ilişkin özel politikalar söz konusu değildir. Liberal bir yaklaşımın benimsenerek özel sektörün teşvik edildiği ve bölgesel politikaların uygulanmadığı bu dönemde, özel sektör yatırımları İstanbul ve çevresinde yoğunlaşmıştır.

Ülkemizde, planlı kalkınma anlayışının benimsendiği 1960'lı yıllardan beri, bölgesel gelişmeye ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine özel bir

dönüşümler geçirmiştir. Özellikle 24 Ocak 1980 Kararlarından sonra, hızlı bir dışa açılma, ekonomi politikalarında yapısal dönüşüm ve uluslararası piyasalara entegrasyon süreci yaşanmıştır. Şüphesiz, bu yapısal dönüşüm ve entegrasyon, bir takım içsel ve dışsal değişim ve dalgalanmaların etkisiyle büyük ekonomik krizler doğurmasının yanında, beraberinde önemli kazanımlar da getirmiştir.

Ancak, elde edilen ekonomik

Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları, II. Dünya Savaşı öncesinde bölgesel farklılıkları gidermek ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmak için geliştirilmiş bir modeldir. İlk Bölgesel Kalkınma Ajansı, 1933 yılında ABD'de *Tennessee Valley Authority* (TVA) adı altında kurulmuştur. TVA, kurulduğu dönemde, Tennessee Nehri üzerinde gemiciliği güçlendirmeyi, sel baskınlarını engellemeyi, elektrik gücü üretmeyi ve

önem verilmiştir. Hazırlanan bütün kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi öncelikli alanlardan biri olmuş; bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla bölgesel gelişme planlarının yanı sıra, yatırım teşvikleri, kalkınmada öncelikli yöre (KÖY) politikaları, organize sanayi bölgeleri (OSB) ve küçük sanayi siteleri (KSS) ile kırsal kalkınma projeleri gibi çeşitli kalkınma araçları kullanılmıştır.

Dünyadaki ekonomik konjonktüre paralel olarak ülkemiz ekonomisi de büyük değişim ve

başarı ve kazanımlara rağmen, ülkemizde bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıkları bugün de önemli bir ekonomik ve sosyal sorun olarak varlığını sürdürmekte ve siyasal gündemin en ön sıralarında yer almaya devam etmektedir. Günümüzde, geri kalmış bölgelerimizin yerel kaynak ve potansiyellerinin harekete geçirilerek istihdam düzeylerinin artırılması, işsizliğin azaltılması ve rekabet güçlerinin geliştirilmesi suretiyle bölgeler arası ve bölge içi ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi ülkemizin temel öncelikleri arasındadır.

zirai ve endüstriyel kalkınmayı sağlamayı hedeflemiştir. Amerika kıtasında başlayan bu uygulama, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte, 1950'li yıllardan itibaren Avrupa kıtasında da kendini göstermeye başlamıştır.

Bölge kalkınma ajansları Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda'da 1950'li yıllarda; Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda'da 1960-70'li yıllarda; Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka'da 1980'li yıllarda oluşturulmuştur (ARSLAN, 2008).

Bölgelerin uluslararası alanda

giderek önem kazanmasıyla yatırım çekme, tanıtım faaliyetlerini yürütme, bölgedeki aktörler arası işbirliği ve eşgüdümü sağlama gibi faaliyetleri üstlenen Bölgesel Kalkınma Ajansları da özellikle 1990'lardan sonra yaygınlaşmıştır. Birçok ülkede farklı yapı ve statüde de olsa ajanslar uygulama alanı bulmuştur (ÖZER, 2007).

Birçok Avrupa ülkesinde bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek amacıyla kurulan Bölgesel Kalkın-

mının Brüksel'de ve diğer merkezlerde temsilcilikleri vardır. Ayrıca Avrupa genelinde 150'den fazla üyesi bulunan EURADA (European Association of Regional Development Agencies) isimli kuruluş da ajansların üst kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir (YÜCEYILMAZ, 2007).

Türkiye'de Kalkınma Ajansları

2000'lerin başından itibaren Türkiye'de bölgesel gelişme politikalarında köklü bir değişim ve

leştirmek için diğer ekonomik ve sosyal tedbirlerin yanında, yerel potansiyeli tespit ederek harekete geçirecek, ortak girişim alanlarını geliştirecek ve yerel ekonomik gelişmeye yerel aktörlerin ortak katılımını düzenleyecek yeni yerel yönetim modelleri ile kurumsal yapılara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı karşılamak düşüncesiyle ülkemizde oluşturulan ve bölgesel gelişmede yeni bir hamle olarak değerlendirilebilecek kurumsal yapıların başında bölgesel kalkınma ajans-

ma Ajanslarının sayısı, 1990'larda AB'nin artan etkinliği ve rekabet edebilirliği artırmaya yönelik bölgesel kalkınma fonları sayesinde hızla artmıştır. Bu dönemde AB tarafından Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna gibi ülkelere Bölgesel Kalkınma Ajansı kurmaları için öneride bulunulmuş, ajansların kuruluş aşamasında finansman ve uzman desteği sağlanmıştır (KARAARSLAN, 2008).

Günümüzde Avrupa ülkelerinde 200'ü aşkın kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bunların büyük kıs-

dönüşümün yaşandığı görülmektedir. *"Bugüne kadar bölgesel politikalar ağırlıklı olarak görece az gelişmiş bölgelerimizin kalkındırılmasıyla bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılmasını hedeflerken, artık bölgesel ekonomilerin rekabet gücünün artırılması ve ulusal kalkınmaya daha fazla katkıda bulunması da önem kazanmıştır"* (DPT, 2010: 3). Bu değişim ve dönüşümün bir sonucu olarak, merkezi planlama yerine, planlama çabalarının bölgelere yaygınlaşması ve yeni planlama anlayışında bölgelerdeki paydaşların esas alınması yaklaşımı öne çıkmaya başlamıştır.

Bölgesel gelişmeyi gerçek-

ları gelmektedir.

Ülkemizin 2000'li yıllarda Avrupa Birliği adaylığı müzakere sürecinde gerçekleştirdiği yapısal uyum reformları kapsamında 2006 yılında çıkarılan 5449 sayılı Kanun ile Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, ülkemizde 1960'lı yıllarda başlayan merkezden planlama yaklaşımından önemli bir kırılma olarak değerlendirilebilir.

DPT tarafından yapılan İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) dayanılarak toplam 26 bölgede kalkınma ajansı kurulması öngörülmüştür. Ajanslar

5449 sayılı Kanuna dayanılarak Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulmaktadır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı

5449 sayılı Kanuna dayanılarak Bakanlar Kurulu'nun 2008/14306 sayılı kararıyla, aralarında TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi'nin

daha önce yapılmış olan akademik araştırma ve proje çalışmaları sonucu düzenlenen raporları incelemiş, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde 20 çalıştay düzenleyerek katılımcı bir yaklaşımla 2010 Yılı **Ön Bölgesel Gelişme Planı** tamamlamış ve bu Plan, DPT tarafından onaylanmıştır.

Bağımsız ve titiz bir teknik ve mali değerlendirme sonucu başarılı olan 80 proje sahibi ile sözleşme imzalanarak proje uygulama sürecine girilmiştir. Ajans tarafından 2010 yılı için toplam **22.322.222,69 TL** hibe verilmekte; proje sahiplerinin **19.818.868,19 TL**'lik eş-finansman katkısıyla birlikte Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesinde toplam **42.141.090,88 TL**'lik bir yatırımın gerçekleştirilmesine yol açılmakta; böylece bölgede sanayi, tarıma dayalı sanayi ve turizm gelişerek üretim ve ihracat kapasitesi ile istihdam artacaktır.

Kalkınma Ajanslarının Kurulduğu İstatistikî Bölge Birimleri Haritası

de bulunduğu 8 bölgede Kalkınma Ajanslarının kurulmasına karar verilmiştir. Ajans Genel Sekreterinin atanması ve personel istihdamından sonra hızlı bir kuruluş ve kurumsallaşma sürecine giren Ajans, **5 Aralık 2009** tarihinden itibaren bölgesel planlama ve kalkınmaya yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir. Başta **"Diyarbakır-Şanlıurfa Kalkınma Ajansı"** (DUKA) ismiyle kurulan bölgedeki Kalkınma Ajansı, **"Karacadağ Kalkınma Ajansı"** olarak isim değişikliğine gitmiştir.

Bölgedeki iş ve yatırım olanaklarını tanıtmak, yatırımcılara ücretsiz danışmanlık hizmeti vermek ve yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek ve teşvik etmek amacıyla, **Diyarbakır** ve **Şanlıurfa**'da Ajansa bağlı **Yatırım Destek Ofisleri** kurulmuştur.

Güçlü bir uzman kadrosuna sahip olan Ajans, personelinin görev ve başlamasından hemen sonra, sektörel bazda bölge ile ilgili olarak

Plan'da 2010 yılı için belirlenen temel amaçların gerçekleştirilmesine yönelik öncelikle desteklenecek sektörler olarak **sanayi, tarıma dayalı sanayi ve turizm** sektörleri belirlenmiş olup bu sektörlerde geliştirilecek projelere için mali destek sağlanması amacıyla teklif çağrısına çıkmıştır.

Mali destek programlarının etkin bir şekilde duyurulması için hazırlanan iletişim planı çerçevesinde, yazılı ve görsel basın ve yayın faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Bölgedeki bütün il ve ilçelerde 29 bilgilendirme toplantısı yapılmış ve 12 merkezde ikişer günlük proje hazırlama eğitimleri verilmiştir. Bilgilendirme ve eğitim toplantılarına toplam 3.977 kişi katılmıştır.

KOBİ'lere yönelik *Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı* ve *kar amacı olmayan kurum ve kuruluşlara yönelik Turizm Altyapısı Mali Destek Programı* olmak üzere, iki program şeklinde yapılan teklif çağrısı sonucu, 470 proje teklifi alınmıştır.

Ayrıca, Ajans tarafından, Bölgenin mevcut potansiyellerinin tespit edilip harekete geçirilmesi; kalkınmanın önündeki risklerin engellenmesi ve bölgede yenilikçilik ve rekabetçiliğin artırılması için yapılacak 28 araştırma, geliştirme ve planlama faaliyetine **1.162.997,34 TL** hibe desteği verilmektedir. Aynı zamanda, Bölgedeki yerel yönetimlerle kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmalarına çeşitli teknik destekler sağlanmaktadır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'na bağlı olarak kurulan Diyarbakır ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisleri tarafından bölgenin iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, bölgedeki iş ve yatırım olanaklarının tanıtılması, yatırımcıların bölgeye çekilmesi ve yatırımın önündeki bürokratik engellerin azaltılması amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar çerçevesinde, bölgedeki iş ve yatırım olanaklarının tanıtılması için iki internet sitesi (www.investdiyarbakir.com ve www.investsanliurfa.com) hazırlanarak yayına başlamıştır. Bölgedeki yatırımcılar sürekli ziyaret edilerek kendilerine ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmektedir. Bölge içindeki ve bölge dışındaki

fuarlara katılım sağlanarak yatırımcılarla bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Bölgeye yatırım yapmayı planlayan yatırımcıların bölgeye ilişkin bilgi ve veri taleplerini karşılamaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi tarafından 2010 yılı içerisinde yaklaşık 600 yatırımcı ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi tarafından yaklaşık 550 yatırımcı ile çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, Bölgedeki kamu ve özel sektör yatırımları ile Bölgede yürütülen projeler yakından takip edilmektedir.

Yatırım Destek Ofisleri tarafından yatırımcılara yardımcı olmak ve yön göstermek amacıyla, bölgedeki yatırımcılar için önemli bir pazar olan Irak ve Suriye ile ilgili ülke raporları hazırlanmıştır. Bölgede yatırımların önündeki sorunların tespiti ve çözümüne yönelik çeşitli araştırmalar yapılmakta ve raporlar hazırlanarak ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmektedir. Örneğin, plastik ve kauçuk yatırımlarının da bölgesel teşviklerden yararlanmasına ilişkin yapılan çalışmalar ve girişimler olumlu sonuç vermiş; bu alanda Bölgede yapılacak yatırımların teşvik kapsamına alınması ile plastik boru üreten ünlü bir firma Şanlıurfa'da yaklaşık 94 milyonluk bir yatırım için karar almıştır.

Yine, yatırım destek ofisleri marifetiyle kurumsal işbirliklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmekte olup bu çerçevede Diyarbakır'ın turizm potansiyelinin tanıtılması, turizm yatırımcılarının bölgeye çekilmesi, özellikle kültür ve inanç turizmi potansiyelinin vurgulanması, Diyarbakır'ın turizmden hak ettiği payı alması ve Diyarbakır'a karşı ön yargıların kırılması amacıyla **Diyarbakır Turizm Platformu** oluşturulmuştur. Ayrıca, Şanlıurfa Sanayisinin Yeniden Yapılandırılması Projesi kapsamında, Şanlıurfa'nın rekabet gücünün artırılmasına yönelik

geliştirilen temel vizyon ve stratejileri planlayacak, uygulayacak, koordine edecek ve izlemesini yapacak "Yerel Mekanizma" olarak oluşturulan **Şanlıurfa Yerel Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Platformu**'nun (ŞUYERGE) sekreteryası görevi Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi tarafından

yürütülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından ulusal kalkınma planlarına paralel olarak Bölge Planlarını hazırlama görevi Kalkınma Ajanslarına verilmiştir. Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi için 2011-2013 yıllarını kapsayacak Bölge Planı'nın hazırlanması çalışmalarına Nisan 2010 tarihinde başlanmış olup katılımcı bir yaklaşımla hazırlanan plan DPT tarafından onaylanmıştır. Hazırlanan planda Bölgenin gelişmesi ve kalkınması için 4 temel gelişme eksenini ve bu eksenlere uygun temel amaç, strateji ve alt stratejiler belirlenmiştir.

Ajanstan projeleri için mali destek alan KOBİ'lerin eş finansman sorunlarının çözümüne katkı sağlamak ve finansmana ulaşmalarını kolaylaştırmak amacıyla, Ajans tarafından Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıf Bank ve Finans Bank ile İşbirliği Protokolleri imzalanmıştır.

Türkiye İle Suriye Bölgelerarası

İşbirliği Programı'nın genişletilerek Şanlıurfa'nın da bu programa dâhil edilmesiyle, programın Şanlıurfa ile ilgili faaliyetleri Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmeye başlanmış olup bu kapsamda 20 Aralık 2010 tarihinde teklif çağrısına çıkmıştır. Son başvuru tarihi olan 3

Şubat 2011 tarihi itibarıyla 70 proje başvurusu alınmış olup bu başvuruların teknik ve mali değerlendirmeleri tamamlanarak DPT'ye gönderilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

2000'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen reformlarla önemli bir yapısal dönüşüm sürecine giren ülkemizde kurulan Kalkınma Ajansları, 21 inci yüzyılda potansiyelinin farkına varmış ve gelişen bir Türkiye için küresel rekabette önemli roller üstlenebilecek birimlerdir.

Ajanstaların kuruluşuyla, kaynakların hem yerinde ve daha etkin kullanılması, hem de iller ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla alt bölge düzeyinde; planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme fonksiyonları olan yeni hizmet bölgeleri ve birimlerinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Ajanstaların kuruluşu ve işler hale

getirilmesiyle, AB katılım öncesi hibeleriyle desteklenen bölgesel programların yerelde bu birimler tarafından koordine edilmesi ve uygulanması planlanmaktadır. Ajanslar bu alanda da çok önemli bir ihtiyacı karşılayacak ve gelecekte genişleterek devam etmesi beklenen AB destekli bölgesel kalkınma programlarının, yereldeki uygulama ve koordinasyon altyapısını meydana getirecektir.

Bölgesel gelişme ve kalkınmayı gerçekleştirmede "yerelliği" ve "iyi yönetimi" esas alarak yeni bir model sunan Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, bölgelerde yeni bir heyecan ve beklenti yaratmıştır.

Katılımcı, teknik kapasitesi yüksek ve dinamik yapılarıyla Ajanslar; DPT'nin koordinasyonunda bölge planların hazırlanması, gelişme hedeflerine odaklanmış projelerle uygulanması, bölgelerde gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve güçlendirilmesi konularında öncü kuruluşlar olabilir. Ajanslar, bu işlevlerini gerek bölgedeki paydaşlarla, gerekse DPT başta olmak üzere, merkezi yönetim kuruluşlarıyla sıkı bir etkileşim ve işbirliği çerçevesinde gerçekleştirmelidir.

Bölgesel kalkınmada yeni kurumsal yapılar olarak kalkınma ajansları, bölgelerde ortak çalışma kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilir; bölge aktörlerinin, bölgenin gelişmesi, kalkınması ve rekabet gücünün artırılması yönündeki ortak hedeflerinin tespit edilmesi ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için atılacak adımların belirlenmesi açısından bölgelerin "ortak akıl platformu" haline gelebilir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa; ülkemizde en fazla dışa göç veren, en yüksek doğurganlık oranına sahip ve işsizlik ile diğer sosyal sorunların en yoğun şekilde yaşandığı kentlerin başında gelmektedir. Ancak, bütün

bu olumsuz koşullara rağmen, sahip oldukları doğal, tarihi, kültürel, sanatsal ve yer altı zenginlikleri, jeostratejik konumları, geçmişten bugüne önemli inanç ve ticaret merkezleri olması, genç nüfusları, GAP'ın yarattığı sinerji ve hükümetimizin bölgedeki komşu ülkelerle geliştirdiği olumlu ilişkiler Diyarbakır ve Şanlıurfa için büyük potansiyel ve fırsatlar yaratmaktadır. Bu potansiyel ve fırsatların en iyi şekilde değerlendirilerek bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması sürecinde, Karacadağ Kalkınma Ajansına büyük görevler düşmektedir.

Ancak, Ajans, sadece hibe dağıtan bir kuruluş olarak görülmemelidir. Çünkü Ajans, hibe desteklerinin ötesinde, bölgesel kalkınma ve gelişmenin yönetiminde ve yönlendirilmesinde kamu ve özel sektör ile sivil toplumun işbirliği ve güç birliğini sağlayarak yerelde yeni bir "yönetişim" mekanizması sunmaktadır. Teknik kapasitesi yüksek, esnek ve dinamik yapıda bir kuruluş olarak tasarlanan Ajans, bölgenin kaynak ve potansiyelinin araştırılarak ortaya konulması, bu potansiyelin harekete geçirilmesi, bölgenin rekabet edebilirliğinin artırılması, bölgeye yeni yatırımların çekilmesi, böylece yeni istihdam olanakları yaratılarak işsizlik ve diğer ekonomik ve sosyal sorunların azaltılması yönündeki çabalara önemli katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- ARSLAN, G. E. (2008). "Türkiye Açısından 'Bölge Kalkınma Ajansları' Uygulamasının Değerlendirilmesi", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 19, Özel Sayı, ss. 165-182.
- DPT (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)*, Ankara: DPT Yayını.
- DPT (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)*, Ankara: DPT Yayını.

tırması (2004), Ankara: DPT Yayını.

DPT (2009). "İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması", <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html> 02.01.2010.

DPT (2010). *Kalkınma Ajansları İçin Bölge Planı Hazırlama Kılavuzu*, Ankara: DPT.

KARAARSLAN, G. (2008). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010a). *Ön Bölgesel Gelişme Planı*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010b). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010c). *2010 Yılı Ara Faaliyet Raporu (Ocak-Haziran)*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010d). *2010 Yılı Mali Destek Programları Değerlendirme Sonuçları*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2011). *2010 Yılı Faaliyet Raporu*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

ÖZER, Y. E. (2007). "Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye". *Review of Social, Economic & Business Studies*, Cilt: 9, Sayı: 10, ss. 389-408.

TÜİK (2009). *Bölgesel Göstergeler TRC2 Diyarbakır-Şanlıurfa*, Ankara: TÜİK Yayını.

YÜCEYILMAZ, H. (2007). *Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler ve Kalkınma Ajansları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayını.

Türkiye’de İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları

Yard. Doç. Dr. Cahit AYDEMİR | Dicle Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

1. Giriş

Bölgesel kalkınma kavramı İkinci Dünya Savaşından sonra önem kazanarak ekonomi literatürüne girmiş, böylece iktisadi ve sosyal kalkınma sorunu mekansal bir boyut kazanmıştır.

Türkiye’de bölgelerarası gelişmişlik farkı konusu uzun yıllardır kamuoyunu meşgul etmiş, geri kalmış bölgelere yönelik kalkındırma çabaları ve politikaları hâla sürdürülmektedir. Bölgelerarası kalkınma farklılıklarının giderilmesinde, bölgesel planlama ve bölgesel teşvik yatırımları, gelişmiş ülkelerde yıllardan beri etkin bir araç olarak kullanılmış ve önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı, ekonomik coğrafyanın adil dağılım göstermemesi sonucunda ortaya çıkarken, metropol bölge, kent-kasaba ve köy gibi yerleşme hiyerarşisinin biçimlenmesi ile toplumların gündemine girmiştir. Mevcut hiyerarşi de yer yer bölgeden yerele yani daha da içe gidilmesi gerektiğini ortaya çıkaran bir yerel kalkınma ihtiyacını doğurmuştur. Yani bütünün farklı parçalarını oluşturan küçük parçaların önemi ortaya çıkmıştır ve artık tüm bu gelişme farklarını giderme ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. Bu anlamda yeni bir kavram olan yönetim, ye-

rel kalkınma için önemli bir yer teşkil etmektedir. Bölgesel/yerel kalkınma kapsamında kırsal kalkınma konusu da ihmal edilmemiş, konu içerisinde yerini almıştır. Özellikle Avrupa Birliği gündeminde önemi itibarıyla yerini almış olan bölgesel ve yerel kalkınmada fonlar, finansal kaynağı oluşturmaktadır. Mevcut yerleşme hiyerarşisinde ortaya çıkan dezavantajlı bölgelere istihdam ve ekonomik kalkınma için kaynak sağlanmaktadır.

Bu çalışmalarda; bölgesel/yerel kalkınma inceledikten sonra Türkiye’deki bölgesel kalkınma yaklaşımına ve gelişme politikalarına yer verilecektir. Bu çerçevede Türkiye’nin mevcut durumu, sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

2. Bölgesel Kalkınmanın Doğuşu ve Bölgesel Kalkınma Politikasının Oluşumu

Doğal ve toplumsal kaynakların ülke coğrafyası üzerindeki dağılımı eşitlik arz etmediğinden, gelişme de dengeli bir süreçten geçmemektedir. Dinamik bir yapıya sahip olan gelişme sürecine yön veren sosyoekonomik faktörlerin coğrafya üzerinde farklı yoğunluklarda dağılımı, bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıkların

giderilmesi için yapılan çalışmalar ve yürütülen politikalar da bölgesel kalkınmanın doğuşunu hazırlamıştır.

Bölgesel dengesizliği, bir ülkenin çeşitli bölgelerinde görülen her çeşitten eşitsizlik olarak nitelendirirsek, bu durumun günümüz dünyasını yansıttığını da açıkça görebiliriz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı koşullarda ortaya çıkmakla birlikte ülkelerin kaynak dağılımında dengenin sağlanamaması ve bireyin kişisel yarar sağlayacakları ile topluma fayda getirmesi gerekenler arasında farklılıklar oluşmasına neden olan bölgesel dengesizlik olgusu ekonomiye bağlı olarak önemli toplumsal sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Bölgesel dengesizlik, ekonomik durgunluğun yanı sıra kalkınma hızını düşürücü bir etmen olmakta, çevrenin merkeze olan bağımlılığı çerçevesinde, üretken kaynakların merkeze akmasına, çevrenin yoksullaşmasına ve toplumsal yapıda değişime yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar, istihdam, eğitim, sağlık, konut, su, enerji, altyapı vb. sorunların da farklı boyutlarda yaşanmasına sebep olmaktadır (GÖKTÜRK, 2006: 23-45).

Genel olarak gelir düzeyindeki bu farklılıklar çok sayıda değişik faktörden kaynaklanmaktadır (DINLER ve ÖZTÜRK, 2002).

- Bazı bölgeler doğal kaynaklar, uygun yerleşim, iyi iklim koşulları gibi ekonomik gelişmeyi destekleyen unsurlara sahiptir, diğerleri ise bu potansiyelden yoksundurlar.
- Yetenekli yerel işgücü ve zengin bir tüketici tabanına dayanarak tarihsel süreç içinde gelişmiş sanayi yapılanmaları da bir bölgenin ekonomik olarak başarılı olmasını açıklayabilmektedir. Diğer taraftan bu tarihi yapılanmalar, yapısal değişim ve küreselleşmenin etkisi ile düşüşe geçerek bölgenin eski sanayinin sorunlu bir alana dönüşmesine de neden olabilmektedir.
- Büyük bir tüketici tabanı, kuvvetli bir altyapı, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış işgücü piyasası, ulaştırma ve iletişim altyapısı, sanayinin ihtiyaçları için çalışan araştırma enstitüleri gibi unsurlar gelişmeyi destekleyen ekono-

nomik güçleri bünyesinde barındırmaktadır.

3. Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaç ve Araçları

Uluslararası ekonomik sistem temelinde belirlenen az gelişmiş, gelişmiş ülke farklılığı hem ulusal hem de yerel bazda değerlendirildiğinde bölgeler arasında da gelişmiş, geri kalmış ayrımını öne çıkarmaktadır. Her bölgenin coğrafi konumu, doğal zenginlikleri vs. arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında bir dereceye kadar bölgeler arasındaki farklılıklar anlaşılabilirse de artan eşitsizlik, ya da iyileştirme çabalarına karşın sürdürülebilir bir gelişme kaydedilememesi bölgesel kalkınmanın dengeli, planlı ve kalıcı olması ihtiyacını doğurmuştur. Ortaya konacak amaçlar ve amaca giden yolda kullanılacak olan sağlam araçlar başarı getirmesi beklenen bir politikanın olmazsa olmazlarıdır.

3.1 Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları

Büyüme Amacı: Genel ekonominin daha hızlı büyüebilmesi için,

bölgesel büyümede gerekli ön koşulların yaratılmasını ifade etmektedir. Büyüme hızları gelişmiş bölgelere nazaran geri kalmış bölgelerin büyüme ve kalkınma hızlarını artırıcı önlemlerin alınmasına yönelik olarak; özel yatırımların ve kamu yatırımlarının etkin koordinasyonu sayesinde, üretim faktörlerinin optimal dağılımı amaçlanmaktadır.

İstikrar Amacı: İstihdam ve gelir ile ilgili problemlerin giderilmesi ve bu konulardaki çözümün istikrarlı olabilmesi için; bölgesel kuruluş yeri ve üretim yapısının, konjonktürel ve yapısal dalgalanmalara bağlı olarak değişiminin önüne geçilmesi esas alınmaktadır. Bölgesel istikrar politikasında, bölgesel ve sektörel yapı açısından gerekli politika uyumunun sağlanması sayesinde bölgelerin ekonomik yapılarının kendi içinde dengeli dağılmasına çalışılmaktadır.

Dengeleme ve Eşitleme Amacı: Ekonomik kaynakların bölgeler arasında dengeli ve göreceli olarak eşit dağılımının sağlanması gerekmektedir. Bu sayede bölgeler arasındaki gelir ve refah seviyeleri dengeyerek, bölgelerin sağlıklı çalışma ve yaşama koşullarına sahip olmaları ve sosyal maliyetlerin asgari düzeye indirilmesi sağlanmaktadır. Bölgelerin mümkün olduğu kadar eşit altyapı seviyesine kavuşturulması, sektörel yoğunlaşmaların dengeli bir seviyeye getirilmesi, nüfusun ülke içinde rasyonel dağılımının sağlanması, bölgeler arasında sosyal adaletin oluşturulması da bölgesel kalkınma politikalarının amaçları içerisinde yer almaktadır.

3.2 Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmanın birinci koşulu, geri kalmış bölgelerin gelişmiş bölgelerden daha hızlı bir şekilde kal-

kınmasını sağlamaktır. Bu gerçekleştigi zaman, bir yandan bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları azalacak, öte yandan gelişmiş bölgelere olan, başta işgücü olmak üzere, her türlü kaynak göçünün hızı azalacağından, aşırı kalabalık bölgelerin daha da kalabalıklaşmasının önüne geçilmiş olacaktır. Bu nedenle, sıra bölgesel kalkınma politikasının araçlarına geldiğinde öncelikle geri kalmış bölgelerin kalkınmasına yönelik araçlardan söz edilmelidir (DPT, 2000).

Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmaya yönelik temelde dört araçtan söz edilebilir. Bunlar; ekonomik faaliyetlerin her şeyden önce bazı teşvik tedbirleriyle belirli yörelere yönelmesini sağlamak, bölgesel kalkınma için gerekli devlet yatırımlarının gerçekleştirilmesi, yönetsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunun sağlanması, metropoliten bölgelerin gelişmesinin sınırlandırılmasıdır (DİNLER ve ÖZTÜRK, 2002).

Teşvik Tedbirleri ve Devlet Yatırımları: Teşvik tedbirleri ile mali ve vergi avantajları (gelişme ve teşvik fonları, faizsiz ya da düşük faizli krediler, devlet garanti ve iştirakleri, gümrük muafiyetleri, katma değer vergisi iadesi vs.) kast edilirken, devlet yatırımları bağlamında üretken kamu yatırımları ve altyapı yatırımlarına işaret edilmektedir. Geri kalmış bir bölgenin canlanması için, devletin bölgeye bizzat üretici olarak gitmesi günümüzün piyasa ekonomisi uygulayan liberal ekonomilerinde gözlenmektedir. Bu ekonomilerdeki uygulamalarda devletin faaliyete geçirdiği endüstri dalını karlı konuma getirdikten sonra, genellikle özel sektöre devrettiği görülmektedir. Çoğunlukla ekonomik verimlilikten fedakarlık gerektiren üretken kamu yatırımlarının ekonomik

ve sosyal yönlerinin iyi bir şekilde dengelenmesi gerekmektedir. İster üretken isterse altyapı yatırımları konusunda olsun devletin mevcut politikalarının yönlendirici gücü yadsınmaz.

Kamu politikalarının, teşvikleri de içermesiyle birlikte aynı amaca hizmet eden araçların ortak kullanımını bölgesel genişlemedeki başarının etki alanını genişletebilecektir. Mevcut devlet politikaları, yüksek beceri birikimine sahip insan kaynaklarının yetiştirilmesi, araştırma-geliştirme ve iş hayatına yönelik diğer altyapıların kalitesi, etkin iletişim ve ulaştırma imkânları sağlamanın yanı sıra, şirketlerin kuruluşu ve işleyişine ilişkin basit ve öngörülebilir düzenlemeler, vergi yükümlülüğünde kolaylıklar ve diğer etkin teşvik mekanizmaları ile belirli bölgeleri yatırımcı açısından daha çekici hale getirebilme gücüne sahiptir (AYDEMİR, 2002).

Metropoliten Bölgelerin Gelişmesinin Sınırlandırılması: Metropoliten bölgelerin gelişmesinin sınırlandırılması ile anlatılmak istenen, bu tür büyük yerleşim birimlerinin bulunduğu yerlerdeki kalabalığın önüne geçilmesi gerektiğidir. Bu bölgelere olan göçün önüne geçilebilmesi ve kapasitesini aşmış bu yerlerdeki hizmet yetersizliğinin önüne geçilmenin birtakım yolları vardır. Bunlar; nüfusun kırdaki tutulması, büyük kentlere girişte vize veya kişi başı (kelle) vergisi uygulaması, metropoliten bölgedeki faaliyetlerin bir kısmının geri bölgelere transferi ve büyük kentlerin nüfusunun, uydu kent ve yeni kentler yaratılarak dağıtılmasıdır (DİNLER ve ÖZTÜRK, 2002).

Yönetsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Adaptasyonunun Sağlanması: Bölgesel dengesizlikle-

rin ortadan kaldırılmasında bir araç görevi görmekte olan yönetsel örgütleri temelde önce yerel anlamda bir kalkınmayı öngörmesi, yerelle merkezi bir araya getirmesi bakımından daha ayrıntılı incelemek gerekmektedir. Bölgesel politikaların uygulanmasında, mevcut yönetsel örgütün bu politikanın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi genellikle kolay olmamaktadır. Artık günümüz dünyasının, hatta küreselleşmenin de bir gereği olarak bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmasında yönetsel örgütlenmeye gitmek ve gerektiğinde yetki devri, yetki genişliği ve yerinden yönetimi gerçekleştirmek gerekmektedir. Uluslararası ilişkiler yoğunlaştıkça, bölgeler arasındaki bağlar kopmaya başladıkça temeldeki problemler de gün ışığına çıkmaya başlamış, yerel problemler kendini göstermiştir. Yereldeki problemlerin bölgesel bazda ele alınması zorunluluğu doğmuş, hatta uluslararası hale gelen bu problemlerin çözümü yine uluslararası işbirliğini gerektirmiştir (AKTAN, 1999: 10-35).

Bölgesel kalkınma politikasında önceliğin bölgeler olduğu düşünüldüğünde, yani bir plan bölgenin oluşturulacağı göz önünde bulundurulduğunda mevcut yönetsel yapının da bu oluşuma göre örgütlenmesi, bunun yanında, bölgesel yönetim kademelerine yerinden yönetim yetkilerinin verilmesi, halkın yönetime katılmasının gerçekleştirilmesi ve yönetim kademelerinin faaliyetlerinin koordine edilmesi gerekmektedir. Az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması için geleneksel yönetim dışında, bölge düzeyinde yeni bir yönetim yapısının oluşturulması, diğer taraftan da bu yeni yönetim birimlerine merkezi yetkilerin bir kısmının devredilmesi gerekmektedir.

4. Sonuç

Son yirmi yılda çok büyük değişimler yaşadığını görmekte olduğumuz bölgesel gelişme ve bölge planlama alanlarında, "bölgesel gelişmenin" her şeyden önce ülke içi ve dışı olmak üzere çok yönlü bir etkileşim sürecini gerektirdiği ve aynı şekilde yerel, kırsal veya kentsel kalkınmada da aynı sürecin işlenmesi gerektiği anlaşılmış bulunmaktadır.

Devlet öncülüğünde bir kalkınma modeli yerine kendiliğinden gelişme ve bölgesel/yerel girişimlere dayalı kalkınma anlayışının esas alındığı bu yeni yaklaşımın ismi, "endojen bölgesel kalkınma yaklaşımı"dır. Endojen bölgesel kalkınma yaklaşımı, yerel aktörler ve diğer dinamiklerin organize edilmesiyle bölgenin kalkınması için gerekli spesifik kaynakların ortaya çıkarılabileceğini, orijinal çözüm yolları geliştirilebileceğini ortaya koymuştur. Bunlar için cazibe merkezleri yaratmak ve bu yönde modeller ortaya koymak kaçınılmaz olmuştur.

AB'nin bölgelerle, ulusal devletlerle ve Birliğin kendisiyle oluşturduğu üçlü yapıda önem kazanan bölgelerde toplumsal ve ekonomik kohezyonun oluşturulmasında karşımıza çıkan yerel kalkınma, istihdam üzerinde olumlu bir etki bırakmasının yanı sıra bölgelerdeki rekabet gücünü artırıcı özelliği ile önemini git-gide artırmaktadır. Yüksek seviyede örgütlenme ve özerkliğin sonucunda kalkınmanın teşviki ve işsizlikle mücadelede en büyük rol yerel birimlere düşmektedir. Bölgesel kalkınma politikasının önemle üzerinde durduğu ve mali destekten hiçbir şekilde kaçılmadığı kırsal kalkınma da gelişmenin olmazsa olmazları arasındadır.

AB'nin kırsal kalkınma uygulamaları genel olarak, bireyin gelirini

yükseltmeyi; eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, insanca yaşamak için yeterli-dengeli beslenmeyi; çiftçilerin ve orman hamillerinin sahip oldukları potansiyellerin (bilgi ve gelişime açık diğer özelliklerinin) artırılmasına yönelik çalışmaları; tarımsal alanların ve ormanların fiziksel gelişiminin ve yeniden düzenlenmesinin sağlanmasını, bu alanlardaki yeniliklerin artırılmasını; tarım ürünleri ve tarımsal üretimin kalitesinin geliştirilmesini ve yaşanabilir bir ortamda sağlıklı yaşamayı desteklemekte ve bunlara temel hedefleri arasında yer vermektedir.

Bölgesel, kırsal ve yerel kalkınma konularında ülkemizin durumuna baktığımızda Türkiye'nin çözümlenmek zorunda olduğu pek çok sorun olduğu, ancak bunların çözümleri konusunda geçmişten bugüne devam eden çabaların, faaliyetlerin varlığı dikkate değerdir. Bölgesel gelişmenin sağlanabilmesi açısından ülkemizin çözümlenmek zorunda olduğu başlıca sorunlar; hızlı yapısal değişim, nüfusun kır-kent arasındaki hareketleri kadar kent-kent arasındaki hareketleri, sermaye hareketleri, sermayenin batıda yoğunlaşması, doğal riskler, kentsel sistemin dengelenmesi ve güçlendirilmesi, sistem içi ve sistemler arası nitelik farklarının giderilmesi, kentleşme ve alt yapı maliyetlerinin azaltılması, doğal kaynakların ve kültürel çevrenin korunması olarak özetlenebilecektir.

Kaynakça

- AKTAN, C. C. ve Şen, H. (1999), *Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*, Ankara, TOSYÖV Yayınları.
- AYDEMİR, Z. C. (2002), *Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri Veri Zarflama Analizi Uygulaması*, DPT-Uzmanlık

Tezi Yayın no. 2664, Ankara.

- BİLEN, Ö. (2003), *Bölgesel / Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye için Önermeler*, DPT - Uzmanlık Tezi Yayın no:2677, Ankara.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT). (2000), *Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- DİNLER, Z ve ÖZTÜRK, N. (2002), "Ulusal Planların Bölgeselleşmesine Yönelik Planlama: Fransız Deneyimi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 35, S. 3, ss. 133-162.
- ERTUGAL, E. (2005), "Strategies For Regional Development: Challenges Facing Turkey On The Road to EU Membership", *Turkish Policy Quarterly*, C. 4,S. 3, ss. 63-86.
- GÖKTÜRK, A. (2006), *Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış*, İstanbul, Derin Yayınları.
- <http://www.webhatti.com/cografya/49541-guneydogu-anadolu-projesi-gap.html>, 01.04.2011
- http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCneydo%C4%9Fu_Anadolu_Projesi, 01.04.2011
- <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Genel/sdurum.pdf>, 01.12.2009
- <http://www.webhatti.com/cografya/49541-guneydogu-anadolu-projesi-gap.html>, 05.05.2010
- İKV, (2004), *AB'nin Bölgesel Politikası*, 2. Baskı, No: 4, İstanbul.
- MARANGOZ ve UYMAZ, (2006) "Yerelleşme Örneği Olarak Avrupa Birliği Bölgesel Politikası", <http://maliyesempozyumu.pamukkale.edu.tr/marangozuy-maz.pdf>, 20.04.2011.

TÜRKİYEDE BÖLGESEL PLANLAMA VE YENİ YAKLAŞIMLAR

Zuhal ÇELEBİ | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

Hamit BİRTANE | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

KAVRAMSAL OLARAK BÖLGE, PLANLAMA VE BÖLGE PLANLAMA

Bölge kavramı, bölgenin ele alışı amacı, biçimi, ölçek ve zamana göre değişkenlik göstermektedir. Genel olarak bölge, benzer veya tamamlayıcı özellikleri olan veya faaliyet ve akımlarla yoğun olarak bağlı, devamlı coğrafik sahalara tanımlanır (TEKELİ, 2008:174). Planlama alanı olarak bölge; metropoliten alandan, çok geniş kırsal bölgeye kadar çeşitli boyutlarda olmaktadır. Ekonomi öncelikli bir planlamada bölge, işlevsel ilişkiler ağı ile oluşmakta; işlevsel bölge dinamik ve değişken bir yapı sergilemektedir. Ekonomi perspektifinden değerlendirildiğinde, bir planlama ve analiz birimi olarak bölgenin ne kent kadar küçük, ne de ülke kadar çok geniş alan parçası olmaması uygun görülmektedir (CASELLAS ve GALLEY, 1998). Çevre ve ekoloji öncelikli bir planlamada ise plan bölgeyi bir akarsuyun ve kollarının beslediği alan, başka bir deyişle havza sınırları belirlemede, plan bölgeyi havza oluşturmaktadır.

Türkiye’de bölgesel gelişme ve bölge planlama süreçlerinde plan bölge belirlenmesi için farklı dönemlerde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Son olarak Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde bölgesel gelişme alanında yapılan düzenlemelerden birisi bölgesel verilerin analiz edilmesi ve belirlenen ölçütlerle planlama bölgelelerinin oluşturulmasıdır. Bu kapsamda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının da katkılarıyla, AB’nin NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) bölgeleri sistemine paralel olarak üç ayrı düzeyde İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) yapılmıştır. Buna göre; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistik Bölge Birimi tanımlanmış ve Bakanlar Kurulu’nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Planlama, toplumsal, çevresel ve ekonomik gelişmeye yönelik olanak ve kullanışlar arasında eşgüdümü ve eldeki kaynakların verimli kullanımını sağlayan bir yönetim aracıdır. Planlama içerik ve kapsamı açısından; ülke, bölge, alt bölge/metropoliten alan, il, kent ve kent kesimleri ölçeğinde ele alınmaktadır (DPT, 2000). Genel olarak planlama kademelenmesi üç düzeyde ele alınmaktadır;

Ülke düzeyi: Öngörülen bir süre içerisinde ulaşılmak üzere ulusal-uluslar arası düzlemde ekonomik, siyasal ya da toplumsal hedefleri belirleme ve ulusal kaynakları bu hedefler doğrultusunda harekete geçirmek için hazırlanan Ulusal Kalkınma Planları bu düzeyde ele alınan plan türüdür.

Bölge düzeyi: Bölgelerin sahip oldukları potansiyelleri geliştirmek, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla hazırlanan Bölge Planları bu kapsamda hazırlanan

planlardır.

Kent/yerleşme düzeyi: Kent ölçeğinde hazırlanan Yerleşmelerin fiziksel (mekânsal) gelişmelerini belirleyen İmar Planları bu kademedeki yer almaktadır.

Bölge Planlama, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve dengeli gelişmenin sağlanması için kullanılan araçların başında gelmektedir. Bölge planlama pratiği temel olarak iki ihtiyaçtan doğmuştur. Bunlardan ilki; metropoliten alanlarda gelişmenin yönlendirilmesi için kent düzeyinde veya il düzeyinde planlamanın yetersiz kalması ile gelişme kutbunun etki alanını da içine alan bölge planlaması ihtiyacı; ikincisi ise bölgeler arası eşitsiz büyüme sorunsalına karşı geri kalmış bölgelerde gelişme dinamiklerinin oluşturulması ihtiyacıdır. Bölge planı ve stratejileri, Ülke Düzenleme stratejileri çerçevesinde ulusal önceliklerin ve politikaların, yerel ölçekteki gereksinimlere yanıt verecek biçimde, yereldeki fiziksel ifadesini somutlaştıran önemli bir araçtır (DPT, 2000).

Bölge planı 3194 Sayılı İmar Kanununun 8. maddesinde yer alan “sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır” hükmü ile tanımlanmaktadır. Ulusal ve bölgesel kaynakların en yüksek ekonomik faydayı sağlayacak biçimde ge-

¹ İstatistik bölge belirlenmesinde temel faktörler; nüfus, bölgesel kalkınma planları, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, temel istatistik göstergeler ve coğrafya olmuştur.

liştirilmesi ve dağıtılmasını amaçlayan bölge planları, fiziksel gelişme boyutunun yanı sıra yatırımların dağılımına önderlik yapmaktadır. Yerel öncelikleri tanıyan ve ortaya koyan plan, ulusal düzeyde mekânsal bütünleşmeyi sağlayacak programları/eylemleri detaylandırmakla sorumludur.

TÜRKİYE'DE BÖLGE PLANLAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de bölge planlamanın geçmişi 1960'lı yıllara dayanır. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (BYKP) (1963-1967); Bölge Planlama ve Kalkınması konusu üzerinde ağırlıklı durulmuş ve plan döneminde daha önce İmar ve İskân Bakanlığı'nca başlanan Bölge Planlama çalışmalarına devam edilmiş ve yenileri başlatılmıştır. Antalya Projesi, Doğu Marmara Planlama Projesi, Zonguldak Projesi, Çukurova Projesi, Keban Projesi bu dönemde yürütülen bölge planlama çalışmalarıdır. II. BYKP (1968-1972) döneminde bölge planlarının ulusal plandan bağımsız olmayacağı, bölgesel gelişmede kamu yatırımları ve özel sektör teşvikleri ile büyüme merkezleri oluşturulması ve sosyo-ekonomik gelişmenin bölgedeki diğer yerleşmelere yayılması politikası benimsenmiştir.

III. BYKP (1973-1977) ve IV. BYKP (1979-1983) dönemleri, bölge planlamadan uzaklaşan dönemler olmuştur. V. BYKP (1985-1989) ve sonrasındaki Kalkınma Planlarında bölge planlaması kapsamının giderek genişlemesi ve bölge planlama pratiğine geçilmiş olması dünyadaki "yeniden canlanma/değerlenme" süreci ile örtüşmektedir. Bölge planlamanın yeniden önem kazanmasında GAP'ın başarısı, siyasal kadroların bölgecilik konusundaki tedirginliklerinin giderilmesinde önemli bir rol oynamıştır (DPT, 2000). VI. BYKP (1990-1994) dönemindeki en önemli gelişme bölgesel gelişme alanında AB Politikalarının benimsenmesi olmuştur.

VII. Plan (1996-2000)'da bölgesel dengelerin sağlanması için bölge planlama yaklaşımı tekrar öne çıkarılmış, bölgeler arası gelişmişlik farkları sorununa karşın, sektörel gelişme ile mekânsal analizin birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Plan döneminde Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP) Ana Planı ve Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı hazırlanmasına ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. VIII. BYKP (2001-2005) ile bölge planlamanın amacı, ilkesi ve politikaları belirlenmiş, yerleşme merkezlerinin kademelenmesi araştırmasının güncelleştirilmesi, plan bölgelelerin oluşturulması ve bölge planlama çalışmalarına devam edilmesi öngörülmüştür. Plan döneminde İBBS düzey 2 bölgesi esas alınarak hazırlanan ilk bölge planı olan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Ana Planı hazırlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013); "Bölgesel Gelişimin Sağlanması" temel amaçlar arasında yer almış; ulusal ölçekte bölgesel ve mekânsal gelişme çerçevesi geliştirilmesi, kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm Düzey 2 bölgelerinin gelişme stratejileri ve planlarının tamamlanması ve yeterli finansmanla desteklenmesi politikasına yer verilmiştir.

YENİ YAKLAŞIMLAR VE TRC2 BÖLGESİ PLANLAMA DENEYİMİ

Ülkemizde AB'ye uyum süreci ile birlikte önem kazanan bölgesel gelişme politikaları kapsamında bölge planlamada yeni yaklaşımlar benimsenmiş; İBBS Düzey 2 Bölgelerinde bölgesel kalkınma planlarının hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır.

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Düzey 2 Bölgesinde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın, bölgedeki bütün aktörler için bölgesel kalkınma faaliyetlerinin ana çerçevesini belirleyecek ve Ajansın destek

faaliyetlerine esas teşkil edecek olan 2010 yılına ait "Ön Bölgesel Gelişme Planı"nın hazırlanması konulu yazısı doğrultusunda 2009 yılında planlama çalışmalarını başlatmıştır. Ön Bölgesel Gelişme Planı hazırlıkları kapsamında; bölgenin mevcut durumuna ilişkin veriler toplanmış ve Kalkınma Kurulunda yer alan kamu kesimi, üniversite, özel sektör ve STK'ların temsilcileri ile bölgenin ve sektörlerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) analizi yapılmıştır. Yapılan tespitler doğrultusunda bölge vizyonu belirlenmiş ve bu vizyona ulaşılması için bölgesel hedef ve stratejiler belirlenmiştir. ÖBGP'nin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca onaylanmasının ardından, 2010 yılı için belirlenen temel amaç ve öncelikler doğrultusunda mali destek programları yürütülmüştür.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın, TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Düzey 2 Bölgesi'nde 2011-2013 yıllarını kapsayacak bölge planlama çalışmalarının başlatılması için Karacadağ Kalkınma Ajansını yetkilendirmesi² üzerine, bölgede planlama çalışmaları yürütülmüştür. Planlama süreci; bilgi-belge toplanması ve mevcut durum araştırmalarının yapıldığı hazırlık aşaması, mevcut durum raporlarının hazırlandığı, bölge ekonomisi ve sektörlerinin analiz edildiği mevcut durum analizi aşaması, sektörel çalıştayların yapılması ile paydaşların planlamaya dahil edildiği katılımıcılıkla birlikte ele alınan planlama aşaması ve Kalkınma Kurulu'nun görüşü, Yönetim Kurulu'nun kabulü ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı onayı süreçlerinden oluşan onay aşamasından oluşmaktadır.

Bölge planı hazırlık aşamasında Kalkınma Kurulu tarafından bölge planlama çalışmaları komisyonları; "Tarım", "Sanayi, OSB ve Enerji", "Eğitim", "Sağlık", "Kentleşme, Çevre

ve Altyapı", "Kültür, Turizm ve Tanıtım", "Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik", "Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" ve "Madencilik" olarak oluşturulmuştur. Bu komisyonlar Şanlıurfa ve Diyarbakır'da düzenlenen; bölge teşkilatları, merkezi yönetim ve yerel yönetim birimleri, üniversite, özel sektör temsilcileri ve çoğunluklu olarak sivil toplum kuruluşlarından toplam 477 temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilen bölge planı sektörel çalıştaylarının çerçevesini oluşturmuştur.

Bölge Planı sektörel çalıştaylarında aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilmiştir

- 1) Bölgenin ve sektörlerin mevcut durum analizlerinin katılımcılarla paylaşılması,
- 2) Bölge illerinin ve sektörlerin sorunlarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi,
- 3) Belirlenen öncelikli sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesi,
- 4) Çözüm önerileri doğrultusunda kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlerin belirlenmesi,
- 5) Vizyon alternatiflerinin oylanması.

Şanlıurfa ve Diyarbakır'da gerçekleştirilen sektörel çalıştaylarla elde edilen öncelikli sorunlar, çözüm önerileri ve faaliyet önerileri, bölge planı hedef ve politikaları için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Bölge vizyonu katılımcı bir süreçle aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilerek belirlenmiştir:

- a) Ajans uzmanları (çekirdek grup) tarafından vizyon alternatiflerinin oluşturulması,
- b) Kalkınma Kurulu (ana grup) tarafından alternatiflerin geliştirilmesi ve oylanması

c) Ajans uzmanları (çekirdek grup) tarafından oylanılan alternatiflerin azaltılması,

d) Çalıştaylarda ve internet sitesinde alternatiflerin oylanması ve bölge vizyonunun belirlenmesi.

Katılımcı ve stratejik planlama yaklaşımı ve katılımcı karar alma, aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama, sürdürülebilir kalkınma ve bütüncül yaklaşım ilkeleri doğrultusunda hazırlanan planda bölge vizyonuna ulaşmak üzere gelişme eksenleri, amaçlar, stratejiler ve uygulamaya yönelik olarak tedbirler tanımlanmıştır. Bölgenin öncelik alanlarını yansıtan gelişme eksenleri altındaki amaç, strateji ve tedbirler; mevcut durum analizi bulguları ışığında, bölgesel öncelikler ve talepler ile yerel ihtiyaçlar gözetilerek, ulusal politika ve öncelikleri destekleyecek şekilde geliştirilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de bölge planlama, kavramsal düzeyde ve uygulamalı olarak 1960'lı yıllarda başlamış olmasına rağmen 1990'lı yıllara kadar gelişme göstermemiş hatta dünyadaki planlama sürecinin gelişimi ve ülkemiz özelinde "Bölge mi, bölgecilik mi?" tereddüdü sonucunda gerileme kaydetmiştir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının üst seviyelerde olduğu ve ülkenin doğu kesimi ile batı kesimi arasındaki ayrımın giderek keskinleştiği ülkemizde bölge planlama kavramı ve pratiği, Avrupa Birliği'ne uyum süreciyle yeniden canlanmış ve yeni plan bölge tanımları yapılarak planlama çalışmalarına hız verilmiştir.

Kalkınma Ajansları koordinasyonunda Düzey 2 İstatistik Bölge Birimlerinde yürütülen bölge planlama çalışmaları; katılımcı ve stratejik planlama anlayışı, uygulama, izleme

ve değerlendirme aşamaları ile ülkemizde bölgesel gelişme için çok olumlu bir çerçeve çizerken; ülkesel düzeyde planlamanın fiziki planlamayı yönlendirmede yetersiz kalması, planlamadan sorumlu kurumlar arasında eşgüdümün olmaması/yetki sınırları karmaşası ve farklı plan türlerinde bölge tanımlarının çakışması gibi sorunlar planlama ve uygulama süreçlerini olumsuz etkilemekte, öncelikli olarak çözülmesi gereken konular olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA:

- BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI (2009). "Mekânsal Planlama Sistemi Ve Kurumsal Yapılanma Komisyon Kitabı", *Kentleşme Şurası Raporları*, Ankara: Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı Yayını.
- CASELLAS, A., GALLEY, C.C., (1998). "Regional Defination in the European Union: A Questions of Disparities?", *Regional Studies*, C. 33, S. 6, ss. 551-558.
- DPT (2000). "Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu", *Sevizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010). *TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi Ön Bölgesel Gelişme Planı*, Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.
- TEKELİ, İ. (2008). *Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve OBölge Planlama Yazıları*, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, (2011). <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/711.html>, 25.04.2011.

²Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 08.07.2010 tarih ve 89370/2622 sayılı yetkilendirme yazısı ile 09.08.2010 tarih ve 91.418 sayılı yazısı.

TRC2 BÖLGESİ

DIŞ TİCARET MEVCUT DURUM

Mustafa BALTAÇI Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

TRC2 Bölgesi tarihte en eski uygarlıkların yeşerdiği bir coğrafya olan Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nde yer almaktadır. Tarihi İpek Yolu gibi uluslararası ticaretin güzergâh noktalarından biri olması da bölgede ticaretin yüzyıllar boyunca canlı kalmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada TRC2 Bölgesi dış ticaretinin mevcut durumu hakkında bilgi verilmektedir.

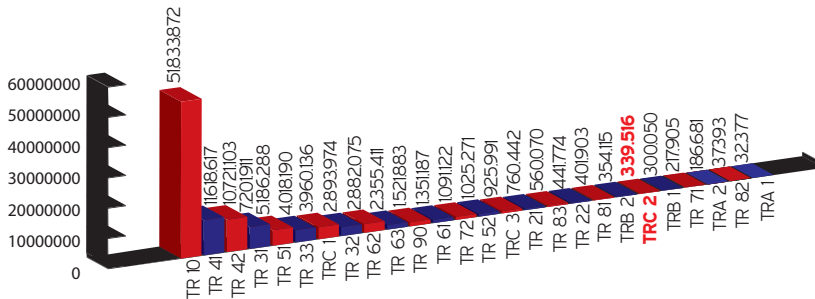
TRC2 Bölgesi Dış Ticaret Temel Göstergeler (2010)

	Şanlıurfa	Diyarbakır	TRC2 Bölgesi
İhracat Sıralaması	31	35	21
İthalat Sıralaması	25	54	18
Türkiye İhracatına Oranları (%)	0,16	0,13	0,29
Türkiye İthalatına Oranları (%)	0,13	0,02	0,15
Kişi Başı İhracat (Dolar)	112,4	100	106,5
Kişi Başı İthalat (Dolar)	148,4	26,1	90

Kaynak: TİM,2010; DTM,2010; TÜİK,2010.

2010 yılında Türkiye'de kişi başına düşen ihracat miktarı 1.541 dolar iken ithalat miktarı 2.516 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında GAP Bölgesi, Türkiye'de yapılan toplam ihracatın % 4,6'sını, ithalatın ise % 2,1'ini karşılamıştır. Yine GAP Bölgesinde kişi başı ihracat miktarı 688 dolar olarak gerçekleşirken, ithalat miktarı 529 dolar olarak gerçekleşmiştir.

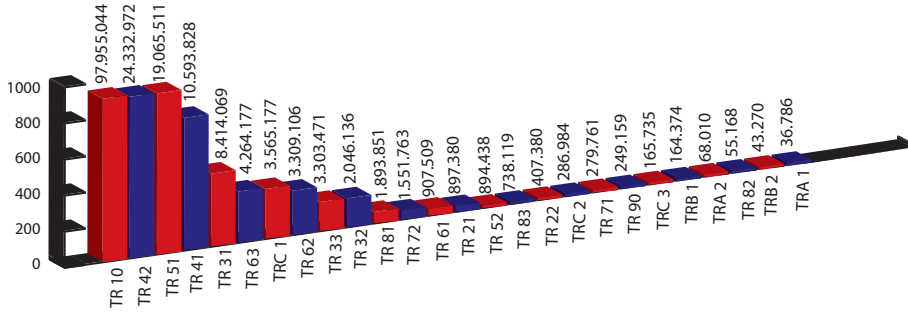
Düzyer 2 Bölgeleri 2010 Yılı İhracat Miktarları (Bin Dolar)

Kaynak: TİM,2010.

TRC 2 Bölgesi 2010 yılı ihracat sıralamasında 21. sırada yer almaktadır. İstanbul Bölgesi 2010 yılı toplam ihracatın % 46'lık kısmını gerçekleştirmiştir. GAP Bölgesinde Gaziantep ilinin bulunduğu bölge ihracat sıralamasında 7. sırada bulunmaktadır. İlk 7 bölge 2010 yılı Türkiye toplam ihracatının % 84'ünü karşılamaktadır.

Düzyer 2 Bölgeeri 2010 Yılı İthalat Miktarları (Bin Dolar)

Kaynak: DTM, 2010.

TRC 2 Bölgesi 2010 yılı ithalat sıralamasında 18. sırada yer almaktadır. İstanbul Bölgesi ihracat sıralamasında olduğu gibi ithalat sıralamasında da birinci bölge konumunda olup 2010 yılı Türkiye toplam ithalat miktarının % 53'ünü karşılamıştır. Yine ilk yedi bölge 2010 yılı Türkiye toplam ithalatının % 91'ini gerçekleştirmiştir.

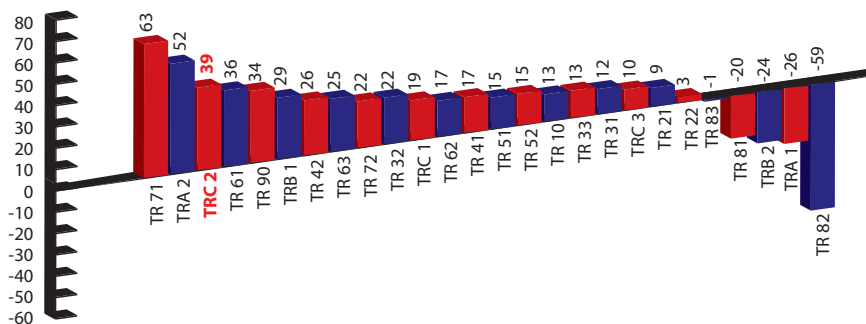
Yıllar İtibariyle Diyarbakır, Şanlıurfa, TRC2 Bölgesi ve Türkiye İhracat Göstergeleri (Milyon \$)

Yıllar	Diyarbakır		Şanlıurfa		TRC2 Bölgesi		Türkiye	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2004	32	11	16	100	48	111	64.010	97.540
2005	56	16	30	115	86	131	73.426	116.774
2006	66	18	40	149	106	167	85.761	139.576
2007	79	36	87	195	166	231	105.925	170.063
2008	91	33	149	226	240	259	127.499	201.964
2009	120	24	125	196	245	220	101.629	140.928
2010	153	40	187	247	340	287	113.686	185.541
2011*	39	22	50	81	89	103	31.390	56.063

Kaynak: TİM,2011; DTM,2011.

*2011 Göstergeleri Ocak – Mart Dönemini Göstermektedir.

2009 -2010 Yılları Düzyer 2 Bölgeeri İhracat Artış Oranları (%)

Kaynak: TİM,2010.

2010 yılı içerisinde, bir önceki yıla göre ihracat artış oranları Diyarbakır için % 28, Şanlıurfa için % 50, TRC2 Bölgesi için % 39 ve Türkiye geneli için ise % 12 olarak gerçekleşmiştir. Şanlıurfa'nın 2007 yılı ve daha sonraki yıllarda Diyarbakır'dan daha fazla ihracat yapmaya başladığı görülmektedir. TRC2 Bölgesi ihracat artış oranları Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

26 düzey 2 bölgesi ihracat artış sıralamasında TRC2 Bölgesi ihracatın en fazla arttığı 3. bölge konumundadır. İhracat 2009 – 2010 döneminde 21 düzey 2 bölgesinde artarken 5 bölgede azalmıştır. TR 10 Bölgesindeki ihracat artış miktarıyla Türkiye geneli ihracat artış miktarı paralel bir seyir izlemiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesindeki yeni yatırımların faaliyete geçmesiyle birlikte TRC 2 Bölgesindeki ihracat artışının önümüzdeki dönemlerde de devam edeceği öngörülmektedir.

Diyarbakır, Şanlıurfa, TRC2 Bölgesi ve Türkiye 2009, 2010 Yılları Sektörel İhracat Göstergeleri (Bin Dolar)

	Şanlıurfa		Diyarbakır		TRC2 Bölgesi		Türkiye	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Tarım	21.399	32.979	22.570	30.260	43.969	63.239	13.260.372	15.039.712
Sanayi	102.739	152.917	34.308	50.450	137.047	203.367	81.306.928	93.520.669
Madencilik	432	657	63.121	72.253	63.553	72.910	2.507.373	3.658.875
Birlik Kaydı Zorunlu Olmayan Ancak İhracat Sayılan Kalemler							4.554.327	1.466.733

Kaynak: GAİB,2010; TİM,2010.

2009 – 2010 dönemi sektörel ihracat göstergelerinde genel bir artış gözlemlenmektedir. Diyarbakır'ın tarım sektörü ihracatı bu dönem içerisinde % 34, sanayi sektörü ihracatı % 47 ve madencilik sektörü ihracatı % 14'lük bir artış göstermiştir. Şanlıurfa'nın göstergelerine bak-

tığımız zaman tarım sektörünün % 54, sanayi sektörünün % 49 ve madencilik sektörünün % 52'lik bir artış gösterdiği; TRC 2 Bölgesi genelinde ise tarımda % 44, sanayide % 48 ve madencilikte % 15 oranında bir artış olduğu göstergelerden anlaşılmaktadır. Türkiye genelinde madencilik

sektöründeki ihracat artışının % 46 olarak gerçekleşmesi, Türkiye'deki madencilik sektörünün önümüzdeki yıllarda önemli döviz girdisi sağlayan stratejik ihracat kalemlerimizden biri haline geleceğinin işaretlerini vermektedir.

Diyarbakır, Şanlıurfa, TRC 2 Bölgesi ve Türkiye İhraç Kalemleri 2010 Yılı Göstergeleri (Bin \$)

Sektörler	Diyarbakır	Şanlıurfa	TRC 2	Türkiye
I. Tarım	30.260	32.979	63.239	15.039.712
A. Bitkisel Ürünler	27.007	30.862	57.869	11.148.665
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mam.	26.952	17.327	44.279	4.112.524
Yaş Meyve ve Sebze	0	2.092	2.092	2.184.303
Meyve Sebze Mamulleri	42	11.010	11.052	1.119.555
Kuru Meyve ve Mamulleri	0	233	233	1.243.308
Fındık ve Mamulleri	0	0	0	1.544.484
Zeytin ve Zeytinyağı	13	0	13	189.520
Tütün	0	0	0	698.728
Kesme Çiçek	0	199	199	56.242
B. Hayvansal Ürünler	67	0	67	962.309
Canlı Hayvan, Su Ürünleri ve Mamulleri	67	0	67	962.309
C. Ağaç Ve Orman Ürünleri	3.186	2.117	5.303	2.928.738
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	3.186	2.117	5.303	2.928.738
II. Sanayi	50.450	152.917	203.367	93.520.669
A. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	4.273	7.521	11.794	9.086.993
Tekstil ve Hammaddeleri	2.881	6.309	9.190	6.528.299
Deri ve Deri Mamulleri	4	1.189	1.193	1.272.305
Halı	1.387	24	1.411	1.286.389
B. Kimyevi Maddeler Ve Mamulleri	9.740	3.081	12.822	12.720.421
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	9.740	3.081	12.822	12.720.421
C. Sanayi Mamulleri	36.437	142.314	178.751	71.713.255
Hazır giyim ve Konfeksiyon	521	17.648	18.169	14.644.153
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	3.692	1.293	4.985	17.382.809
Gemi ve Yat	5	0	5	1.118.462
Elektrik-Elektronik	18.140	16.817	34.957	9.630.539
Makine ve Aksamları	3.420	4.071	7.491	6.355.791
Demir ve Demir Dışı Metaller	2.221	356	2.577	5.796.890
Demir Çelik Ürünleri	5.938	27.489	33.427	12.302.328
Çimento ve Toprak Ürünleri	2.494	74.509	77.003	3.216.400
Değerli Maden ve Mücevherat	0	104	104	1.205.896
Diğer Sanayi Ürünleri	5	27	32	59.989
III. Madencilik	72.253	657	72.910	3.658.875
Madencilik Ürünleri	0	0	0	3.658.875
Toplam	152.963	186.553	339.516	113.685.989

Kaynak: GAİB,2010; TİM,2010.

İhracat alt kalemlerini gösteren tablodan anlaşılacağı üzere Diyarbakır'ın tarım sektörü ihracatının % 89'unu hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri kalemi oluşturmaktadır. Ağaç ve orman ürünleri ise Diyarbakır'da gelişen ihraç kalemlerinden birini oluşturmaktadır. Diyarbakır'ın sanayi sektörü ihracatının % 8,4'ünü tarıma dayalı işlenmiş ürünler oluştururken, % 19,3'ünü kimyevi maddeler ve mamulleri ve % 72,3'ünü ise sanayi mamulleri oluşturmaktadır.

Diyarbakır'ın ihracatında asıl ağırlıklı kalem madencilik sektörü ve özellikle mermer işletmeciliğidir. Bölgede kaliteli ve zengin mermer yatakları çok sayıda ocak tarafından işletilmekte ve ildeki istihdam alanlarında birini oluşturmaktadır. 2010 yılı Diyarbakır toplam ihracatının % 47,2'sini mermer ihracatı oluşturmaktadır. İhraç edilen mermer ağırlıklı olarak ham blok mermer ihracı şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye toplam mermer ihracatının yaklaşık % 5'i Diyarbakır'dan yapılmakta olup, işlenmiş mermer ihracatının artması paralelinde bu oranın artacağı öngörülmektedir.

Şanlıurfa'nın tarım sektörü ihracatının % 52,5'i hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri ihracatı oluştururken, % 33,3'ünü sebze ve meyve mamulleri ihracatı oluşturmakta olup GAP sulama projelerinin hayata geçirilmesi paralelinde tarım sektörü ihraç kalemlerindeki çeşitlenmenin artması öngörülmektedir. İlin sanayi sektörü ihracatında önde gelen kalemlerden çimento ve toprak ürünleri ihracatı toplam sanayi sektörü ihracatının % 48,7'sini oluşturduğu görülebilmektedir. Diğer kalemler sırasıyla demir çelik ürünleri % 18, hazır giyim % 12 ve elektrik – elektronik % 11'lik payıyla ilin sanayi ihracatında öne çıkan kalemleri oluşturmaktadır.

Türkiye geneli tarım sektörü ihracatı incelendiği zaman bitkisel ürünler ihracatının toplam tarım ihracatının % 74,1'ini oluşturduğu görülmekte olup ağaç ve orman ürünleri ihracatı % 19,5 ve hayvansal ürünler ihracatı ise toplam tarım ihracatının % 6,4'ünü oluşturduğu göstergelerden anlaşılmaktadır. Sanayi sektörü ihracatını oluşturan kalemlerden tarıma dayalı işlenmiş ürünler % 9,7, kimyevi

maddeler ve mamulleri % 13,6 ve sanayi mamulleri toplam sanayi sektörü ihracatının % 76,6'sını gerçekleştirmiştir. Sanayi mamulleri ihracatımızda hazır giyim, taşıt araçları – yan sanayi ve demir çelik ürünleri ön plana çıkan alanlardır.

TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ (2011). "İhracat Rakamları", <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, 20.05.2011.

BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI (2011). "Dış Ticaret İstatistikleri", <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1116&icerikID=1225&dil=TR>, 15.05.2011.

BAŞBAKANLIK TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2011). "Nüfus İstatistikleri ve Projeksiyonlar", http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11, 10.05.2011.

GÜNEYDOĞU ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEL SEKRETERLİĞİ (2011). "Bölgemiz İlleri Aylık Sektörel İhracat Değerleri", <http://www.gaib.org.tr/web/dokuman.asp?id=123>, 13.05.2011.

TRC2 BÖLGESİNİN GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Hamit BİRTANE | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

Bu çalışmada, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin mevcut veriler doğrultusunda ekonomik göstergeler kullanılarak bölge ekonomisinin gelişimi hakkında bilgiler sunulmaktadır. Genel olarak veriler son dört yıllık periyodu kapsamakta olup, Gayri Safi Katma Değeri (GSKD) hariç, iller düzeyinde (İBBS Düzey 3) olmaktadır.

İncelenen dönemde bölgenin mevduat ve nakdi kredi hacimlerinin sürekli olarak arttığı görülmüştür. Bu dönemde alınan krediler, her iki ilde de büyük oranda tarım sektöründe kullanılmıştır. Bölgenin 2009 yılında çıkan teşvik sitemiyle yatırımlarını artırdığı görülmekte ancak bu yatırımlar beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir. Bölgede tahakkuk eden vergi miktarı artmakta, tahsilât oranı % 75'ler düzeyinde seyretmektedir. Bölgenin Gayri Safi Katma Değeri son dört yıl içerisinde 10.5 milyar TL'den 14.4 milyara çıkmakta, ancak ülke ortalamasındaki artış hızından düşük kaldığından, ülke içerisindeki oranını düşürmektedir. Bölgenin genel ekonomik göstergelerinde görülen iyileşme girişim sayılarında da görülmekte, bölgede kurulan şirket sayısında sürekli bir artış görülmektedir.

FİNANSAL DURUM

Finansal veriler, bir bölgenin kayıt altındaki ekonomisi hakkında fikir vermesi açısından önemli göstergelerdir. Bu bölümde mevduat hacmi, nakdi ve bireysel kredi hacimleri ve bu kredilerin sektörel dağılımı üze-

rinden bölgedeki para akışı incelenmektedir. Aşağıdaki tabloda 2007 ile 2010 yılları arasında TRC2 Bölge illeri ve Türkiye'ye ait toplam mevduat hacimleri karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Toplam Mevduat, Bin TL

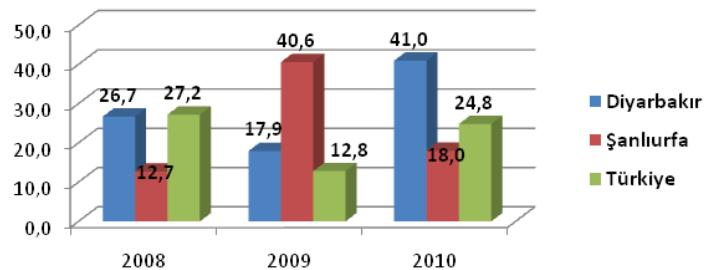
	2007	2008	2009	2010
Diyarbakır	1.133.130	1.435.725	1.692.953	2.386.432
Şanlıurfa	792.920	893.765	1.256.465	1.482.800
Türkiye	335.079.794	426.271.312	480.895.647	600.283.914

Kaynak: BDDK, 2011

Tablodan da görüldüğü üzere son dört yıllık periyotta hem bölge illerinde hem de Türkiye'de mevduat hacmi sürekli olarak artmıştır. Bu dönemde Diyarbakır hem miktar olarak hem de artış oranı olarak Şanlıurfa'dan daha iyi bir performans sergilemektedir. Küresel krizin etkile-

rini ülkemizde en çok hissettirdiği 2009 yılında bile mevduat hacminde artış devam etmiştir. Ancak Diyarbakır ve Türkiye'de artış miktarında düşüş yaşanmasına rağmen Şanlıurfa bu yılda % 40 gibi yüksek bir oranda artış gerçekleştirmiştir.

Mevduat Hacmindeki Artış

Kaynak:

Nakdi Kredi Hacmi, Bin TL

	2007	2008	2009	2010
Diyarbakır	1.081.354	1.673.899	1.975.734	3.035.404
Şanlıurfa	802.492	1.330.986	1.559.165	2.560.979
Türkiye	251.374.412	311.774.444	356.845.499	537.997.447

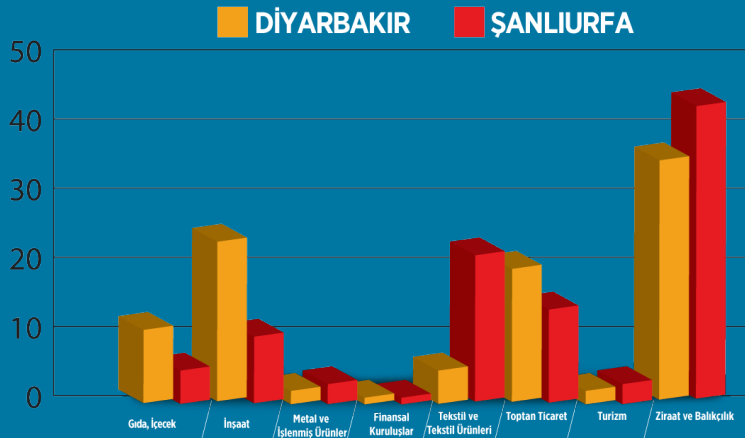
Kaynak: BDDK, 2011

Ülkemizde son yıllardaki ekonomik canlanmanın yanında kayıt dışı ekonomiyle mücadelede yapılan çalışmaların bölgeye de yansıdığı, bölge halkının iş hayatında finans kurumlarını kullanmaya başlaması bu göstergelerdeki iyileşmenin nedenleri olarak gösterilebilir.

Bölgede ekonomik hareketliliğine dair fikir veren bir diğer gösterge olan kredi hac-

minde de bu dönemde sürekli bir artış söz konusudur. Kriz döneminde de bu artışın devam ettiği ve Şanlıurfa'nın Diyarbakır'dan daha iyi bir performans ortaya koyduğu görülmektedir. Son yıllarda GAP yatırımlarının büyük oranda Şanlıurfa'ya aktarılıyor olması, yatırım teşvikleri ve iş girişim sayıları da göz önüne alınarak, ildeki girişim faaliyetlerini tetiklediği söylenebilir.

Kredilerin Sektörel Payları, 2010

Kaynak: BDDK, 2011

Verilen kredilerin sektörel dağılımına bakıldığında 2010 yılında her iki ilde de en fazla ziraat ve balıkçılık alanında kullanılmak üzere kredi alındığı görülmektedir. Ziraat ve balıkçılıktan sonra Diyarbakır'da en fazla kredi inşaat ve toptan

ticaret ve komisyonculuk alanında, Şanlıurfa'da ise tekstil ve tekstil ürünleri ve toptan ticaret ve komisyonculuk alanında kredi kullanılmıştır. Bu alanlar bölgede ayrıca en fazla istihdam sağlayan sektörlerdir.

YATIRIM TEŞVİKLERİ

14 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15199 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile yayınlanan yeni yatırım teşvik sistemine göre Düzey 2 Bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumları dikkate alınarak 4 farklı bölge oluşturulmuş ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmayı, sektörel kümelenmeyi öne çıkarmayı hedefleyerek bu bölgelere farklı teşvik uygulamaları getirilmiştir. Buna göre TRC2 Bölgesi teşvik sisteminde en çok avantajlı bölge olan 4.Bölgede bulunmaktadır. Ancak bu avantaja rağmen her iki ilde de teşvik yatırımları düşük kalmıştır. Tüm Türkiye genelinde de yatırımlara sağlanan teşvikler açısından en avantajlı bölge 4. Bölge iken en çok yatırım, teşvik oranları en düşük olan 1. Bölge kapsamındaki illere yapılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, teşvikler bir bölgede yatırım yapmak için tek başına yeterli ya da belirleyici bir sebep değildir.

Tablodan görüldüğü gibi her iki ilde de 2010 yılında teşvik belge sayısı, yatırım miktarı ve yaratılan istihdamda bir artış söz konusudur. Ancak derinlemesine incelendiğinde verimlilik açısından iki ilin birbirinden farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Belge başına düşen yatırım miktarı 2009 için Diyarbakır'da 5 milyon TL iken 2010'da 3.5 milyon TL'ye düşmektedir. Şanlıurfa'da ise 3.5 milyon TL'den 4.8 milyon TL'ye yükselmektedir. Teşvik belgesi başına yaratılan istihdam sayısı da Diyarbakır'da 40'tan 20'ye düşerken, Şanlıurfa'da 20'den 22'ye yükselmektedir.

Yapılan teşvik yatırımlarının sektörel dağılımına bakıldığında (2010), Diyarbakır'daki yatırımların % 33'ünün imalat, % 25'inin hizmetler, % 24'ünün madencilik ve % 17'sinin de tarım ve

TRC2 Bölgesi Yatırım Teşvikleri

		2007	2008	2009	2010
Belge Sayısı (Adet)	Diyarbakır	39	16	32	98
	Şanlıurfa	16	30	30	112
Sabit Yatırım (TL)	Diyarbakır	343.075.292	62.648.392	162.410.000	331.376.542
	Şanlıurfa	134.874.440	112.155.480	106.440.000	537.289.786
Yaratılan İstihdam	Diyarbakır	2.788	1.172	1.265	2.004
	Şanlıurfa	880	595	589	2.502

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2011

Bireysel Kredilerin Dağılımı, 2010

%	Taahhüt Kredisi	Konut Kredisi	Kredili Mevduat Hesabı	Diğer Tüketici Kredileri	Bireysel Kredi Kartları
Diyarbakır	3.2	32.5	1.6	32.1	30.5
Şanlıurfa	5.1	31.2	1.4	31.8	30.5

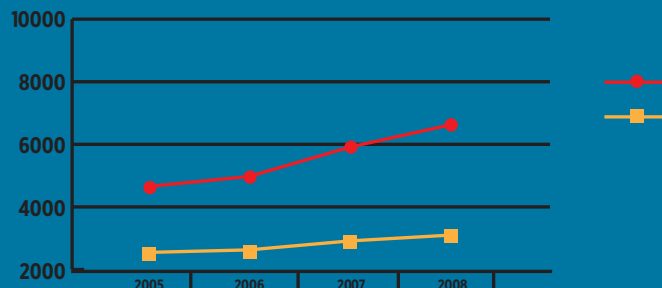
Kaynak: BDDK, 2011

Gayri Safi Katma Değer

Yıllar	TRC2 Bölgesi GSKD (Milyar TL)	Türkiye İçindeki Payı (%)	TRC2 Bölgesi Değişim (%)	Türkiye Değişim (%)
2005	10,5	1,8	12,5	15,5
2006	12,1	1,8	14,3	16,9
2007	13,1	1,7	8,2	12,8
2008	14,4	1,7	9,9	13,2

Kaynak: TÜİK, 2011

Kişi başı GSKD, \$

Kaynak: Gayri Safi Katma Değer

hayvancılık alanlarında yapıldığı görülmüştür. Şanlıurfa'da ise % 60 oranında imalat, % 22 oranında tarım ve hayvancılık ve % 13 oranında da hizmetler sektörüne yatırım yapılmıştır. Şanlıurfa'nın imalat sektöründeki yatırımlarında çimento üretimi için alınan tek belge bu alandaki yatırım miktarının yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

BİREYSEL KREDİ DAĞILIMI

Bireysel kredilerin dağılımına baktığında, her iki ilde de en fazla kullanılan kredinin konut kredisi olduğu görülmektedir. Bölgede inşaat sektöründeki gelişmeye paralel olarak konut kredisi oranının daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bir diğer önemli husus ta bireysel kredi kartlarındaki kullanım oranındaki yükselmedir. 2007 yılında her iki ilde de kredi kartları kullanım oranı % 1'in altındayken 2010'da bu oran % 30'a çıkmıştır. Kredi kartları kullanımındaki bu artış ekonominin kayıtlar altına alınması ve bölge ekonomisi için alınacak kararlarda ve geliştirilecek politikalarda yol göstermesi açısından önemli gelişmelerdir.

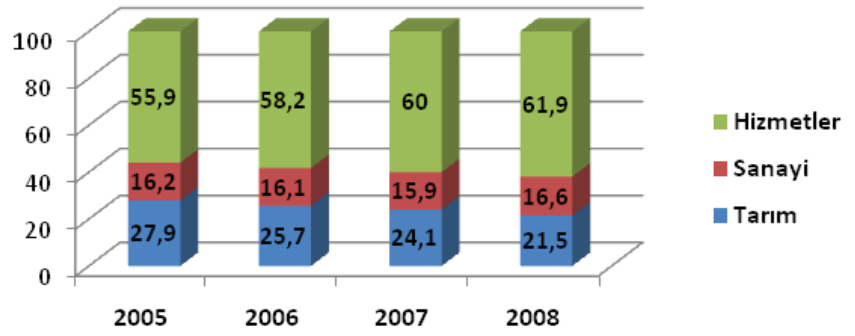
GAYRİ SAFİ KATMA DEĞER

Bölgesel düzeyde açıklanan Gayri Safi Katma Değer verilerine baktığımızda, bölgenin gelirlerini sürekli olarak artırdığı görülmektedir. Ancak bu gelirdeki artış ülke genelindeki artıştan daha düşük bir düzeyde olduğundan, ülke içerisindeki payı artmamaktadır.

Grafikte de görüldüğü gibi Türkiye ortalamasında kişi başı GSKD miktarında özellikle 2007 ve 2008 yıllarında büyük bir artış yaşanırken, TRC2 bölgesinde bu artış düşük seviyelerde kalmaktadır. 2008 yılı itibarı ile Türkiye'de kişi başı GSKD 9.384 \$ iken, TRC2 Bölgesinde 3.724 \$'dır.

GSKD'nin sektörel dağılımında, yıllar içerisinde hizmetlerin payını artırdığı, tarım payının düştüğü ve sanayi sektörünün genel olarak aynı oranlarda kaldığı görülmektedir. Bölge, 2008 verilerine göre hizmetler sektöründe ülke ortalamasına (64.3) yakinken, sanayide ülke ortalamasından (27.2) düşük kalmakta, tarımda ise ülke ortalamasının (8.5) üstüne çıkmaktadır.

GSKD Sektörel Paylar

Kaynak: TÜİK, 2011

İŞ GİRİŞİM SAYILARI

Bölgedeki girişimcilik faaliyetleri hakkında fikir yürütmemizi sağlayan kurulan-kapanan şirket sayılarının her iki ilde de yıllar itibarı ile yükseldiği görülmektedir. Bu şirketlerin faaliyet alanlarına bakıldığında (ilk üç sektör); Diyarbakır'da kurulan şirketlerin % 42'sinin toptan ve perakende ticaret, % 21'i ulaştırma, depolama ve haberleşme ve % 8'nin ise oteller ve lokantalar alanında olduğu, Şanlıurfa'da ise % 44'ünün toptan ve perakende ticaret, % 32'sinin ulaştırma, depolama ve haberleşme ve % 8'nin imalat alanında olmuştur.

Kurulan-kapanan Şirket Sayısı

		2007	2008	2009	2010
Kurulan şirket sayısı	Diyarbakır	509	554	589	653
	Şanlıurfa	381	409	534	625
Kapanan şirket sayısı	Diyarbakır	34	42	51	69
	Şanlıurfa	39	39	27	38

Kaynak: TOBB, 2011

KAYNAKÇA

BDDK (2011). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/TopluVeri.aspx>. 05.05.2011

GİB (2011). İller İtibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm, 04.05.2011.

Hazine Müsteşarlığı (2011). Yatırım Teşvik İstatistikleri, <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://80da2871d78cbc11a7fcc626e323d0a9&LightDTNKnobID=187785698>. 05.05.2011.

TOBB (2010). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. Sanayi Veri Tabanı, <http://sanayi.tobb.org.tr/index.html>, 09.07.2010.

TÜİK (2011). Türkiye İstatistik Kurumu Veritabanı, Ulusal Hesaplar, <http://www.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/bolgeselgskd.zul>. 04.05.2011.

EMTİA FİYATLARINDAKİ YAŞANAN GELİŞMELER

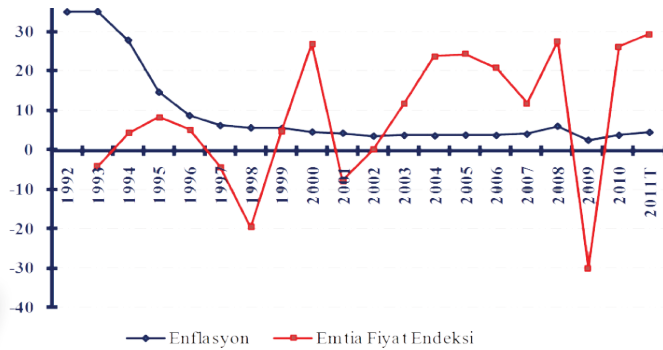
Ömer ARVASI | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

Emtia fiyatları günümüzde ciddi değişiklikler kaydederek öne çıkan hususlardan biri haline gelmiştir. Japonya'da yaşanan deprem, ya da petrol çıkarılan bir ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlık aynı anda birçok emtia fiyatını değiştirebilmektedir. Kısa bir süre içerisinde de üretim, borsalar, küresel ticaret, para akışı gibi alanların üzerinde bu değişimlerin etkileri görülebilmektedir. Emtia fiyatlarının etkileri daha derin ve uzun vadeli olduğunda merkez bankaları gibi ekonomide kilit aktörler rol alabilmektedir. 2011 yılının ilk çeyreğinde emtia fiyatlarında genel olarak artış meydana gelmiştir. İlk çeyrekte yaşanan gelişmeler fiyatları destekleyici bir sürecin oluşmasına neden olurken büyük ekonomilerde kamu borçları, enflasyon, merkez bankalarının faizleri artırma olasılıkları gibi faktörler fiyatlarda yükselişi sınırlandırabilir. Tarihi olarak bakıldığında da emtia fiyatları keskin değişimler gösterebilmekte, beklenmedik olaylardan ciddi şekilde etkilenmektedir.

GİRİŞ

Son yılların ekonomide en çok tartışılan konuların başında emtia fiyatları gelmektedir. Emtia, iktisat teorisinde mal terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (AYTEKİN, 2008: 263). Başta enflasyon olmak üzere emtia fiyatlarının makroekonomik veriler üzerindeki etkisi Merkez Bankası gibi temel aktörlerin kararlarında etkili olmaktadır. Fiyatlardaki hareketlenme devletler arasındaki ticareti etkilediği gibi büyüme oranlarına yansımaktadır. Fiyatları artış gösteren emtia ihracatçısı ülkelerde ciddi döviz girişi olurken dış ticaret ve/veya cari fazla oluştuğu gözlemlenebilmektedir. Bu durum, artan fiyatlı emtia ithalatçısı ülkeler için tersi bir duruma yol açabilmektedir.

Emtia fiyatlarındaki değişimler enflasyon üzerinde hissedilir etki bırakmakla beraber değişik mal/mal gruplarının genel fiyat seviyesindeki değişimlere göre hareket etmeyip bazen ciddi volatiliteler kaydedtiği söylenebilir.

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere son 20 yıllık süreçte enflasyonun kademeli olarak gerilediği ve son 10 yılda genel olarak % 5 seviyesinin altında gerçekleştiği görülmektedir. Ancak bu süre zarfında emtia fiyatları $\pm$ % 30 bandında hareket etmiştir. Şekilde dikkat çeken noktalardan biri küresel finansal krizin yaşandığı son 3 yıl içerisinde marjların çok

ciddi şekilde genişlemiş olmasıdır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) öngörüsüne göre 2009 yılında sert düşüş gösterdikten sonra 2010 yılında sert yükseliş yaşayan fiyatların 2011 yılında da artması beklenmektedir. Ancak emtianın içerisinde enerji (petrol, doğalgaz gibi), tarımsal ürünler, metaller gibi birçok ürünün girmiş olması endeksin yönünün belirlenmesinde ciddi belirsizliklere yol açabilmektedir. Hava koşullarına bağlı olarak tarımsal ürünlerde söz gelimi artış yaşanırken sanayileşmiş ülkelerde ekonomik yavaşlama metal ve enerji fiyatlarının gerilemesine yol açabilecektir. Küresel durgunluk ya da büyüme gibi ekonomilerin çoğunu paralel şekilde etkileyecek gelişmeler dışında değişik mal gruplarında zıt yönlü fiyat hareketleri görülebilmektedir. IMF verilerine göre 2009 yılında % 0,52 küçülen dünya ekonomisi 2010 yılında % 5,01 büyüyerek (IMF, 2011a) emtia fiyatlarını paralel bir şekilde etkilemiştir. Emtia fiyat endeksi Haziran 2010-Şubat 2011 arasında % 32 artış kaydetmiştir (IMF, 2011b: 30). 2009-2010 yılları arasında büyüme verilerine bağlı olarak şekillenen emtia fiyatlarının 2011 yılında

birçok faktör tarafından etkileneceği söylenebilir. Bir taraftan enerji gibi malları ihraç eden ülkelerde yaşanan istikrarsızlık ve siyasi problemler arz şoklarına yol açabilecekken Japonya gibi birçok emtia grubunu talep eden bir ülkede yaşanan deprem, talebi kısa vadede de olsa olumsuz yönde etkileyebilecektir.

ENERJİ, TARIM ÜRÜNLERİ VE METAL FİYATLARINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ortaya çıkan halk hareketleri ve siyasi belirsizlikler başta petrol olmak üzere ener-

ji naklinde belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Yönetim değişikliklerinin gerçekleştiği kimi ülkelerin gelişmiş ekonomiler ile ilişkileri fiyatlandırma üzerinde dönem dönem de olsa etkisini gösterebilecektir. OPEC verilerine göre siyasal olarak çalkantılı bir dönemden geçen Ortadoğu ülkelerinin küresel ham petrol üretimine oranı 2009 yılı için % 30 seviyesini aşmıştır (OPEC, 2010). Ayrıca yine enerjide ön plana çıkan doğal gazda Ortadoğu'nun payı 2009 yılı için % 13'ün üzerindedir (Energy Information Agency, 2011a). Ortadoğu'nun payına Kuzey Afrika ülkeleri eklendiğinde bu oranlar daha yüksek seviyelere ulaşmaktadır. Enerjide bu ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklara bağlı olarak artış gösterme ihtimali bulunan fiyatların Rusya gibi alternatif üretici ülkelerdeki üretim artışı ile kısmen dengelenmesi söz konusu olabilir. Ancak yine de bu devletlerin fiyatlardaki artışlara karşı üretimi artırıp artırmayacağı ya da ne kadar artıracığı ve bu artışın fiyatları ne denli etkileyeceği konularında bir öngöründe bulunmak zordur. Yılbaşında Brent petrolün varil fiyatı yaklaşık 94,90 Dolar iken ve 15 Nisan tarihinde yılbaşına göre % 33 artarak

126,04 Dolara (Energy Information Agency, 2011b) ulaşmıştır. Bu kadar kısa süre gerçekleşen bu oran, dalgalanma boyutlarının yıl içerisinde büyük olabileceğini göstermektedir. 2008 yılı içerisinde brent petrolün varil fiyatı 33,97 Dolar ile 145,15 Dolar arasında değişerek (Energy Information Agency, 2011b) fiyatlardaki dalgalanma boyutlarının çok büyük olabileceğini göstermiştir. Benzer fiyat hareketleri 2008 yılında doğal gazda da yaşanmıştır (Energy Information Agency, 2011c). Ekonomide en önemli girdilerden olan enerji kaynaklarında fiyat dalgalanmalarının genel fiyat seviyesini etkilemesi kaçınılmazdır.

Tarımsal ürünlerde fiyatları etkileyen unsurların başında doğa olayları gelmekte olup hava koşulları üretim ve fiyatlar üzerinde etkili olmaktadır. Kuraklık, sel, kasırga gibi doğa olayları arzda sıkıntılara yol açabilmektedir. Bunun hava koşullarının iyi gitmesi ve üretim tercihlerine bağlı olarak bazı tarımsal ürünlerin fiyatlarında aşağı yönlü hareketler görülebilmektedir. IMF'nin Gıda Fiyat Endeksi, 2011 yılında tahıl fiyatlarına bağlı olarak yüksek bir seviyeye ulaşırken (IMF, 2011b: 37) Dünya Bankası verilerine göre 2011 yılı Ocak-Mart aylarında buğdayın (Wheat, US SRW) ortalama fiyatı 2010 yılına yaklaşık % 40 seviyelerinde artış kaydetmiş, pamuğun (Cotton A Index) fiyatı ise 2 kat artmıştır (Dünya Bankası, 2011).

Emtia içerisinde yer alan önemli gruplardan biri olan metallerde 2010 yılının ikinci yarısında ve 2011'in başında gelişmekte olan ve gelişen ekonomilerdeki gelişmeye bağlı olarak yükseliş yaşanmıştır (IMF, 2011b: 35). 2010 yılına or-

talama verilerine göre 2011 yılı Ocak-Mart döneminde alüminyumun fiyatı % 15, bakırın fiyatı % 28 yükselmiştir. (Dünya Bankası, 2011). Sanayileşmeye bağlı olarak metallere olan talebi karşılayacak üretimin sürekliliği fiyatlarda belirleyici olacaktır. Japonya'da yaşanan deprem, otomotiv, elektronik gibi sektörlerde üretim yapan Japon şirketlerinin kısa vadede de olsa üretimini olumsuz etkileyerek metal fiyatlarındaki artışı sınırlandırabilir ve hatta fiyatlarda kısmi gerilemelere dahi yol açabilir.

SONUÇ

Küresel ekonominin 2011 yılında büyüyeceği yönündeki beklentiler emtia fiyatlarında artışa neden olabilir. IMF'ye göre küresel ekonomi 2011 yılında % 4,4, 2012 yılında % 4,5 büyüme kaydedecektir (IMF, 2011b). Avrupa Komisyonu'na göre küresel büyüme 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla % 3,9 ve % 4,0 (Avrupa Komisyonu, 2010:211) seviyesinde gerçekleşecektir. Başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde talebin sürekliliği fiyatlarda artışın daha yüksek seviyelere çıkmasına neden olabilir. IMF, ekonomik büyümenin 2011 yılında gelişmekte olan ülkelere % 6,5 olmasını beklemektedir. (IMF, 2011b: 181). Çin ve Hindistan enerji grubunda önemli yeri olan pet-

rol tüketiminde üst sıralarda yer almakta olup genel olarak tüketimde artış eğilimi sergilemektedirler. 2010 yılında küresel petrol tüketimi 2008 yılındaki seviyesini yakalarken Çin

ve Hindistan'ın dünya petrol tüketimindeki paylarının sırasıyla % 9,8 ve % 3,8 olması tahmin edilmektedir (Energy Information Agency, 2011d). Küresel ekonomik büyümeye bağlı olarak sanayi üretiminde artış yaşanması ve bu artışın emtia fiyatlarını yukarı yönlü olarak etkileme olasılığı bulunmaktadır. Sanayileşmede başat güçlerden biri olan Japonya'da gerçekleşen depremin ise kısa vadede fiyatlarındaki yükselişi yavaşlatması, hatta bazı emtia fiyatlarını geriletmesi mümkündür. Ancak uzun vadede Japonya'nın yeniden toparlanması ile bu etkinin sınırlı kalacağı söylenebilir.

Küresel büyümede olumlu beklentiler ön plana çıkmasına rağmen özellikle kamu borçları, bu borçların

yeniden yapılandırılması ve enflasyondaki artış ihtimaline karşılık Merkez Bankalarının faiz oranlarında artışa gitmeleri ihtimali küresel ekonomide yavaşlamaya neden olabilir. Avrupa'da borç yükü bazı ülkelerde önlemler alınmasına yol açarken bazı ülkelerin ekonomilerinde daraltıcı yönlü politikalar izlemesine yol açabilecektir. Dünyadaki en büyük ekonomi olan ABD'de kamu borç stokunun krize karşı alınan önlemler yüzünden artış göstermesinin ardından alınacak önlemlerin ekonomide yavaşlamaya yol açması ihtimali bulunmaktadır. Merkez Bankalarının ise enflasyondaki artış ihtimaline karşı Avrupa Merkez Bankası'nın Nisan 2011'de faiz artırımına gitmesi gibi (Avrupa Merkez Bankası, 2011) fa-

izleri yükselterek likiditeyi azaltma yolunda politikalar uygulayabilecektir. Mart ayında Euro Bölgesinin yıllık enflasyon oranı % 2,7, Avrupa Birliği'nin ise % 3,1 olarak gerçekleşmiştir (Eurostat, 2011). Enflasyonda artış yaşanması ihtimaline karşılık diğer büyük ekonomilerdeki merkez bankaları da benzer önlemler alabilir. Emtia fiyatları 2011 yılının ilk çeyreğinde genel olarak artış göstermiştir. Özellikle enerji fiyatlarının ilk çeyrekte bu şekilde artması yılın kalan kısmında artışın yavaşlamasına neden olabilir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi olaylar, merkez bankalarının faiz politikaları, enflasyondaki gelişmeler ve ekonomik büyüme gibi faktörler emtia fiyatlarının 2011 yılı içerisindeki seyrini etkileyecektir.

KAYNAKÇA

AVRUPA KOMİSYONU, (2010). "European Economic Forecast - autumn 2010", http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-7_en.pdf, 22.04.2011.

AVRUPA MERKEZ BANKASI, (2011). "7 April 2011 - Monetary policy decisions", <http://www.ecb.int/press/pr/date/2011/html/pr110407.en.html>, 22.04.2011.

AYTEKİN, Y.H. (2008). *Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü*, Ankara: Palme Yayıncılık.

DÜNYA BANKASI, (2011). "Commodity Price Data (Pink Sheet) 2011 April", http://siteresources.worldbank.org/INTDAILYPROSPECTS/Resources/Pnk_0411.xls, 22.04.2011.

ENERGY INFORMATION AGENCY, (2011a). International Energy Statistics, <http://www.eia.doe.gov>.

[gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=1](http://www.eia.doe.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=1), 22.04.2011.

ENERGY INFORMATION AGENCY, (2011b). "Daily Spot Prices of Brent Crude Oil and West Texas Intermediate (WTI) Crude Oil", <http://www.eia.gov/emeu/international/Crude1.xls>, 22.04.2011.

ENERGY INFORMATION AGENCY, (2011c). "Henry Hub Gulf Coast Natural Gas Spot Price", http://www.eia.gov/dnav/ng/hist_xls/RNGWHHDd.xls, 22.04.2011.

ENERGY INFORMATION AGENCY, (2011d). "Total Petroleum Consumption (Thousand Barrels Per Day)", <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=5&pid=5&aid=2>, 22.04.2011.

EUROSTAT, (2011). "Euro area annual inflation up to 2.7%", http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-15042011-BP/

[EN/2-15042011-BP-EN.PDF](http://www.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-15042011-BP-EN.PDF), 22.04.2011.

IMF, (2011a). "Report for Selected Country Groups and Subjects", *World Economic Outlook Database*, April 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weorept.aspx?sy=1980&ey=2016&scsm=1&ssd=1&sort=subject&ds=%2C&br=1&pr1.x=25&pr1.y=3&c=001&s=PCPIPCH%2CPCPIEPCH%2CPALLFNFW%2CPNFUELW%2CPINDUW%2CPRAWMW%2CPMETAW&grp=1&a=1>, 18.04.2011.

IMF, (2011b). "World Economic Outlook April 2011", <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/pdf/text.pdf>, 17.04.2011.

OPEC, (2010). "Annual Statistical Bulletin" 2009, http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2009.pdf, 22.04.2011.

2008 KÜRESEL KRİZİ VE 2009 TÜRKİYE

Dişadin İNAN | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

GİRİŞ

Kriz, sözlükte "Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran" olarak tanımlanmıştır. Kriz kavramı, iktisat terminolojisinde, "konjonktürdeki yön değiştirmeyi, yani genişleme ya da sürekli bir ilerleme döneminden uzun ya da kısa bir bunalım veya daralma evresine geçişi ifade etmektedir." (YILMAZ ve diğeri, 2005: 78)

Farklı iktisat ekollerinin krizlere bakış açısı da farklı olmaktadır. Arz yanlı iktisadi savunan klasik iktisat geleneği, krizleri piyasalara yapılan müdahaleler ve enformasyon eksikliğinin bir sonucu olarak görürken, Keynesci iktisatçılar ise krizlerin sermayenin marjinal getirisinin beklentiler altında yer alması olarak ifade eder. Keynes'in teorisi talep yanlı olduğundan, krizlerin eşitliğin talep tarafındaki belirsizliklerden kaynaklandığını savunur. Marksist öğretilerde ise "Krizler sistemin işleyiş dinamikleri ve sermayenin organik bileşimi bağlamında, aşırı birikim, kâr oranlarının gerilemesi, kâr sıkışması ve sektörler arasında dengesizlikler tipinde olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkan sisteme ilişkin organik dönüşümlerle açıklanır." (ÖNDER, 2009: 14). Başka bir şekilde ifade edecek olur-

sak, krizin kapitalist sistemde krizler kapitalizmin kendi iç dinamiklerindeki aksaklıklardan meydana gelir ve dönemsel olarak yaşanan sıkışıklığı aşma mekanizmalarıdır.

Kamu harcamaları üzerine yaptığı çalışmalarla Nobel Ödülü de alan ve Dünya Bankası eski Baş Ekonomisti olan Stiglitz'e göre kriz "yerli paranın değerinde % 25'i aşan aşırımlardır" (Aktaran CELASUN, 2001: 175).

Krizler, farklı parametrelere göre değişik adlarla anılmaktadırlar; bankacılık krizleri, para krizler, borç krizleri gibi, ÖZATAY (2009) kitabında yaptığı kuşak ayırımına göre ise şu anda yaşanan krizleri 3. kuşak krizler olarak nitelendirmiştir. Ancak son zamanlarda en çok karşılaşılan ve bütün krizlerin kaçınılmaz sonucu meydana

na gelen finansal krizlerdir. "Finansal kriz deyimiyle, genellikle, bankacılık sektörü krizi ve/veya yerli paranın aniden, sermayenin yurtdışına çıkışı ile birlikte, yabancı paralar karşısında büyük değer kaybından kaynaklanan bunalım anlaşılmaktadır." (CELASUN, 2001: 174).

Genel olarak krizlerin nedenleri veya krizleri hızlandıran etkenler olarak 5 tane unsur ön plana çıkmaktadır:

1- "Zayıf Makroekonomik Göstergeler ve Hatalı İktisat Politikalar": Türkiye'nin 2001 krizi öncesinde IMF'nin talebiyle izlediği sabit döviz kuru, Merkez Bankası'nda yeterli rezervlerinin olmaması ve uygulanan yüksek faiz nedeniyle ülkeye giren sıcak paranın fazla olmasından dolayı hatalı bir iktisat politikasıdır.

- 2- "Finansal altyapının yetersizliği": Türkiye'nin 2008 yılı hariç yaşadığı hemen hemen bütün krizlerde bankacılık sisteminin altyapı olarak yetersiz olmasının etkisi vardır.
- 3- Ahlaki Risk ve Asimetrik Enformasyon Olgusu: 2002 güçlü ekonomiye geçiş programından önce Türkiye'de bankalarındaki mevduatın tümüne verilen devlet garantisi yatırımcıların kararlarını verirken bazı riskleri göz ardı etmesine yol açmıştır.
- 4- "Siyasal suikast ve terörist saldırı gibi beklenmedik olay ve tesadüfler": 2001 krizi öncesi MGK'da yaşanan Anayasa fırlatma hadisesi krizin şiddetini ve hızını etkilemiştir.
- 5- "Piyasadaki kreditorlerin ve uluslar arası kuruluşların hatalı his ve önerileri": Merkez bankalarının ve diğer analistlerin verdiği bilgiler veya öneriler çoğu zaman yanıltıcı

olabilmektedir (EMİRKADI, 2005: 38).

Krizin mali piyasalardaki en somut göstergeleri döviz kuru-ndaki hızlı aşınma ve devlet iç borçlanma senetleri faizlerinin olağanüstü yükselmesidir. Özellikle sıcak para hareketlerinin liberalleşmesinden sonra yaşanan krizlerde bu göstergeler pek çok ülkede gözlemlenmiştir. Finansal sermayenin dolaşımının 1980'lerin sonunda liberalleşmesiyle beraber uluslararası piyasalarda para veya para türevlerinin hareketleri 2000'li yıllarda mal hareketlerinden çok daha büyük miktarlara ulaşmıştır. Paranın yüksek hareket kabiliyetine ve piyasalardaki tam bilgiye dayanarak, günümüzde sıcak para denilen anlık/kısa süreli sermaye hareketleri dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde görülmektedir. Bu, ülkelerin tercih ettiği bir sermaye hareketi değildir.

Ülkeler daha çok yatırım için gelen ve ülkede görece daha uzun süre kalacak olan yatırım sermayesini tercih etmektedir. Ancak tasarrufların harcamalardan daha az olduğu ülkelerde, kaynak sıkıntısından dolayı sıcak para kısa süreli de olsa gerekli olmaktadır. Özellikle 1997 Asya Krizi'nden sonra sıcak para GOÜ tarafından daha kuşkulu bir şekilde izlenmeye başlanmıştır. 1997 krizinde sıcak para çok ani bir şekilde kriz ülkelerinden çıkış yaparak krizi daha da derinleştirmiştir. Sadece Malezya sıcak para çıkışlarına vergi koyarak bu süreci nispeten daha kolay atlattır.

2008 KÜRESEL KRİZ

Global Kriz Stiglitz gibi yazarların 1990'ları incelerken ön işaretlerini verdikleri bir süreç olmuştur. Stiglitz, 90'ların Yükselişi adlı kitabında Amerika'daki balon ekonomisini incelemiş, buradaki Ahlaki Risk'e ve Subprime Mortgage'e dikkat çekerek, bunların yeni bir

krizin habercisi olabileceğini ifade etmiştir. (STIGLITZ, 2003:5)

2008 krizinin temelinde hemen hemen herkesin dikkat çektiği emlak piyasası bulunmaktadır. "Düşük olan kredi faizleri halkı borçlandırmaya teşvik ediyordu. Verilen düşük kredilere bağlı olarak piyasada emlak talebi artmakta, bu da emlak fiyatlarını suni bir şekilde artırmaktaydı. 2007'de subprime mortgage piyasasında bazı gelişmeler meydana geldi; HSBC'nin bu işlerle ilgili biriminin 10,5 milyar dolar zarar etmesi, UBS'in bu bölümünü kapatması ve kreditorlerin artık bu sektörde faaliyet gösteren finans şirketlerine kredi vermeyi durdurması gibi. Ancak bütün bunlara rağmen 2008'de subprime mortgage kredilerinin hacmi 1,5 trilyon dolara kadar yükselmişti (ÖZATAY, 2009: 102).

2008 krizi emlaktan dolayı çıkmış olsa da bir kredi krizine yol açmıştır. Bunda türev piyasaların etkisi öne çıkmaktadır. Türev sözleşmelerle hedge fonlara devredilen bu riskler katlanarak çok büyük bir risk haline geldiler (EĞİLMEZ, 2010: 296). 2000-2006 döneminde konut piyasasına yatırım bankaları tarafından yaklaşık olarak 7 trilyon dolarlık yatırım ya-

pıldı (www.ntvmsnbc.com,http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/459620.asp,2011).

Aktifleri 639 milyar olan Lehman Brothers üstlendiği bu risklerin sonucu olarak 16 Eylül 2008'de iflas etti. Bir başka yatırım bankası olan Merrill Lynch de Bank of America'ya satıldı, daha sonra benzer haberler dünyanın pek çok yerinden gelecekti.

Krizler doğaları gereği bir panik havası yaratırlar. 2008'deki Global Krizde bundan çok farklı olmadı. Petrol ve diğer emtia ürünlerindeki artışlar ve ertelenen talepler gelişmiş ülkeler ile birlikte gelişme yolundaki ülkeleri de vurdu. 2008 Global Kriz'in diğer krizlerden en önemli farkı belki de çok kısa bir zaman sürecinde dünyanın pek çok yerinde etkili olmasıdır. 1929 Büyük Buhran ile kıyaslanacak derecede dünya ekonomisi üzerinde etkili olmuştur.

KRİZ VE TÜRKİYE

Finansal olarak liberalleşen Türkiye'nin krizden etkilenmemesi zaten düşünülemezdi. Bunun da en temel neden Türkiye'nin mal sattığı gelişmiş ülkelerde talebin düşmesi ve dışarıdan kredi temin etmenin kısıt-

lanmasıdır.

Hükümet tarafından 2008 Krizine önlem olarak: 1- Pek çok sektörde vergi indirimleri yapıldı. 2- İstihdam paketleri açıklandı. 3- Kredi Garanti Fonu ve Hazine tarafından kredi hacminin genişlemesine yönelik çalışmalar yapıldı. 4- Kişilere yönelik kredi kartları borç faizlerine yönelik kolaylıklar sağlandı.

Krizin Türkiye etkisini gösterebilmek için temel parametrelere bakmak gerekir.

BÜYÜME

Krizde en çok etkilenen parametre olan ekonomik büyüme, "Bir yıldan ötekine üretim miktarındaki artışı ifade eder" (EĞİLMEZ,2010: 194). Büyüme, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra kalkınma ile birlikte anılmaya başlandı. Oysa Blanchard'ın da ifade ettiği gibi "Büyüme tarihsel bir gereklilik değildir. OECD ülkelerinin neden geliştiğini açıklayan büyüme teoremleri Afrika ülkelerinin durumunu da açıklamaya yetkin olmalıdır (BLANCHARD, 2006: 213).

Türkiye ve bazı ülkelerde 2006-2010 yılları arasındaki büyüme oranları

	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,7
Çin	11,3	12,7	14,2	9,6	9,1
A.B.D.	3,1	2,7	1,9	0,001	-2,62
Almanya	3,4	2,7	1,0	-4,7	0,8
Brezilya	3,2	4,0	6,1	5,2	-0,6
Fransa	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6
İsrail	5,1	5,7	5,3	4,3	0,8

Kaynak: Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDPMKTPKD.ZG> 2011

Türkiye, 2003-2010 yılları arasında ekonomide ortalama %4,6'lık bir büyüme gerçekleştirmiştir.(YEL-

DAN,2011). Tabloda görüldüğü gibi 2008 Global krizin Türkiye'ye etkisi 2008'de de görülmesine rağmen, en

çok 2009'da görülmüştür. 2010 yılında gerçekleşen % 8,9'luk büyüme krizin bittiğine işaret etmektedir.

İŞSİZLİK

İşsizlik, "Çalışma yeteneğine sahip, veri ücretler altında çalışmak isteyen ve bunun için iş arayan kişilere denir" (TUNCA, 2001: 4). Tablo'da verilen bütün ülkelerde işsizlik 2009 yılında artış göstermiştir. Türkiye'de

2000'li yıllarda 10-11 bandında kronikleşen işsizlik 2009 yılında 3 puanlık artış göstermiştir. Genç nüfusta işsizlik oranı bu oranının çok üstündür. Yine işsizliği açıklayan en temel göstergelerden biri olan işgücüne katılım oranı 2009'da 15 yaş üstü nüfus için Çin'de % 74, ABD'de % 65,

İsrail'de % 57 ve Türkiye'de % 47 olmuştur. (Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.ZS/countries>, 01.05.2011) Buna göre çalışabilen nüfusun yarısından fazlası veri koşullarda iş bulma ümidi olmadığından çalışmak istememektedir.

İşsizlik Oranları (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	10,6	10,2	10,3	11,0	14,0
Çin	4,2	4,1	4,0	4,1	4,3
A.B.D.	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3
Almanya	10,3	8,6	7,5	7,7	11,1
Brezilya	9,3	8,4	8,1	7,1	8,3
Fransa	8,8	8,8	8,0	7,4	9,1
İsrail	9,0	8,4	7,3	6,1	7,6

Kaynak: (Dünya Bankası <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> (01.05.2011))

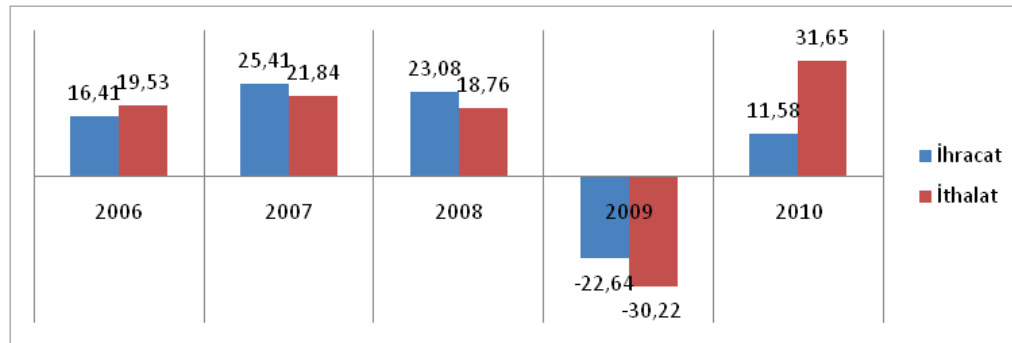
DIŞ TİCARET

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Türkiye'nin bu krizden etkilenmesinin temel nedenlerinden bir tanesi

ihracat mallarına olan talebin azalması sonucu Türkiye'nin ihracatının azalmasıdır. İhracatın düşmesinin bir başka nedeni de değerli olan TL'dir.

Bundan önceki krizlerde Türk lirasında devalüasyon meydana gelirken 2008 Küresel krizde böyle bir şey gerçekleşmemiştir.

Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Değişmeler (%)

Kaynak: (Dünya Bankası <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> (01.05.2011))

Yukarıdaki grafikte 2005-2010 yılları arasında Türkiye'nin dış ticaret verileri bulunmaktadır. Veriler bir yıl öncekiyle kıyasla meydana gelen değişikliklerin % olarak ifadesidir. 2009'da keskin bir şekilde düşen değerler krizin

varlığına işaret etmektedir. Dünya'da ki gelişmelere ve Türkiye'de gerçekleşen büyüme oranına bağlı olarak 2010 yılında bir toparlanma meydana gelmiştir. Türkiye'nin etkilenme şiddetinin bu kadar yüksek olmasında ihracatın milli

gelir içinde artan payının önemi büyüktür. "1993 krizinde ihracatın Milli Gelir içindeki payı % 6,6 iken 1998'de % 10,1; 2000'de % 10,4 olmuştur. Oysa 2007'de ihracatın payı % 16,6 olmuştur" (ÖZATAY, 2009: 158).

SONUÇ

2008 Krizi bütün Dünya'da farklı şiddette de olsa bir şekilde hissedildi. Bu da, dünyanın ekonomik olarak ne derece entegre olduğunun göstergesidir. Krizler, Marksist düşüncenin iddia ettiği gibi Kapitalist sistemin bir vazgeçilmezidir. Ancak, filler ve çimenler olayındaki gibi, bütün krizlerde en çok zararı gören çevre ülkelerdir. Çevre ülkeler merkez ülkelerdeki fazla parayı kalkınmanın finansmanını gerçekleştirmek için faiz oranlarını yüksek tutarak, ahlaki sınır tanımayan ve "görünmez el" olan sıcak paraya daha çok mahkum olmaktadır. Tobin'in önerdiği vergi gelişmiş ülkelerin de desteğiyle uygulanarak bu para vergilendirilmeli, uzun süreli yatırımlar teşvik edilmelidir. Türkiye, 2008'de de yaşadığı gibi dış dünyadaki ekonomik gelişmelere karşı çok hassas bir konumdadır. Borsada yabancı sermayenin payı % 60'ların üzerinde seyretmektedir ve bu sermaye en ufak bir krizde çekip gidebilecektir. Türkiye bu durumun önüne geçmelidir, Ayrıca, son zamanlarda başarılı bir şekilde çeşitlendirdiği dış pazarında hakim konuma gelmeye çalışmalı, montaj politikasını bırakarak kendi markalarını yaratmalı ve vergi tabanının yay-

gınlaştırılması, kayıt dışı ekonominin azaltılması ve fırsat eşitliği gibi uzun süreli kalkınmayı gerçekleştirecek mikro ölçekli pek çok reformu hayata geçirmelidir.

KAYNAKÇA

- AYDOĞUŞ, O. ve Diğerleri, (2009). "Kriz Teorileri: Kondratieff, Schumpeter ve Wallerstein" Ege Üniversitesi Ekonomi Tartışma Metinleri <http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf>, 28.04.2011.
- BLANCHARD, O. (2006). *Macroeconomics Fourth Edition*, Pearson Prentice Hall, Singapore.
- EMİRKADI, Ö. (2005). "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Parasal Kriz Teorileri Üzerine Bazı Değerlendirmeler" *Sosyo-Ekonomi*, <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/050202.pdf>, (22.04.2011).
- EĞİLMEZ, M. (2010). *Makro-Ekonomi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- CELASUN, M. (2002). "Gelişen Ekonomilerin Dış Kaynak Kullanımı, Finansal Krizler ve Türkiye Örneği", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı:17.
- STIGLITZ, J. (2003). *90'ların Yükselişi*, İstanbul, CSA Global Yayın Ajansı.
- ÖNDER, İ. (2009). "Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2009, Sayı: 42, ss. 12-25.
- TUNCA, Z. (2001). *Makro İktisat*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- YELDAN, E. (2011). "Büyüme Söylemleri ve Gerçekler", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Nisan 2011.
- YILMAZ, Ö. ve diğerleri (2005). "İktisadi Kriz Kuramları, Finansal küreselleşme ve Para Krizleri", *Erçiyas Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 24, Ocak - Haziran 2005, ss. 77-96.
- DÜNYA BANKASI (2011a). <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.ZS/countries>, 01.05.2011.
- DÜNYA BANKASI (2011b). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, 01.05.2011.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2011). http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, Erişim Tarihi: 29.04.2011)
- www.ntvmsnbc.com, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/459620.asp>, 2011)

TRC2 Bölgesinde Pamuktaki Yatırım Fırsatları

Doç. Dr. Sema BAŞBAĞ | Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü
Dr. Remzi EKİNCİ | Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü
Hasan MARAL | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

GİRİŞ

Pamuk, birçok sanayi sektöründe yaygın kullanım alanı ve ekonomide yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla üretici ülkeler açısından büyük önem arz eden stratejik bir sanayi bitkisidir. Artan dünya nüfusu, doğal elyafa olan ilginin giderek artması ve yaşam standardının yükselmesi, pamuk ve pamuğa dayalı sanayiye olan talebi de artırmaktadır.

Dünyada sınırlı sayıda ülkenin ekolojisi pamuk tarımına elverişli olduğu gibi son yıllarda global iklim değişikimi ile oluşan ekolojik değişimler, pamuk üretim alanlarını tehdit ederek üretimi sınırlandırmaktadır. Farklı nedenlerden dolayı uluslararası üretim değerlerinin

yıllara göre değişimi ile oluşan arz-talep dengesine paralel olarak pamuk fiyatlarındaki dalgalanma ile pamuk üretim ve tüketimi değişebilmektedir.

2006-2010 Dönemi Dünya Pamuk Bilanço Değerleri

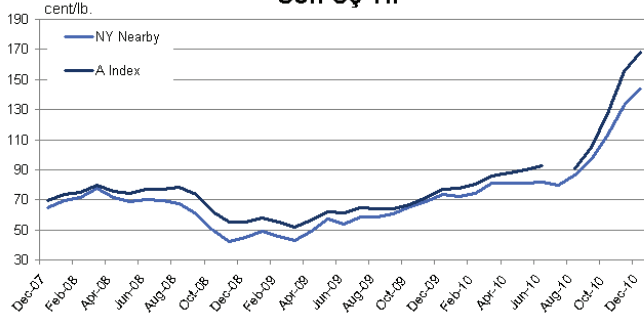
(Milyonx480lb.Balya)	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2009
Başlangıç Stokları	61.90	62.30	60.70	60.50	-4,7
Üretim	121.80	119.70	107.10	101.50	9,1
Arz	183.70	181.90	167.80	162.10	-2,62
Tüketim	123.80	123.30	109.90	118.50	0,8
Kapanış Stokları	62.30	60.70	60.50	43.80	-0,6
Stok/Kullanım Oranı	% 50.30	% 49.20	% 55.00	% 37.00	-2,6
İsrail	5,1	5,7	5,3	4,3	0,8

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı Verileri

2007-2010 Dönemi Pamuk Fiyat Değişimi (Anonim 2011)

Aylık NY Nearby ve A Endeks Fiyatları: Son Üç Yıl

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı Verileri

Dünya pamuk üretiminin yaklaşık % 88.7'si Çin, Hindistan, ABD, Pakistan, Brezilya, Özbekistan, Avustralya ve Türkiye'nin de içinde olduğu sekiz ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde, Türkiye, pamuk ekim alanı yönünden Dünya'da yedinci; birim alandan elde edilen lif pamuk verimi yönünden dördüncü; pamuk üretim miktarı yönünden sekizinci; pamuk tüketimi yönünden beşinci; pamuk ithalat yönünden dördüncü ülke konumundadır.

Türkiye, organik pamuk üretimi yönünden de Dünya'da Hindistan ve Suriye'den sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'de pamuk üretimi, genelde, Güneydoğu Anadolu, Ege ve Çukurova bölgelerimizde yoğunlaşmıştır. Ege ve Çukurova bölgesinde sulamada kullanılan su miktarlarında oluşan azalma, topraklarda oluşan taban su seviyelerinin yükselmesi, tuzluluğun artması, ekolojik koşullardan kaynaklı yoğun ilaçlama gerekliliğinin yarattığı girdi fazlalığı ve işçi bulma sıkıntısı gibi problemlerden dolayı pamuk üretiminin yıllara göre azaldığı bilinmektedir. GAP Bölgesi'nde ise, sulanabilir tarım alanlarının hızla artması, bölgede işçilik probleminin daha az oluşu, uygun ekoloji ve pamuğun, bölgede yetiştiriciliği yapılan diğer bitkilere oranla daha yüksek kar marjına sahip olması, birim alandan elde edilen verimin yüksek olması gibi nedenlerden dolayı pamuk ekim alanları hızla artmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, pamuk ekim alanı ve lif üretimi ile son yıllarda, Türkiye'nin en önemli pamuk üretim bölgesi konumuna gelmiştir. 2009/2010 üretim sezonu tahminlerinde ülkemiz toplam pamuk ekim alanları, 280 bin ha.; Güneydoğu Anadolu Bölgesi pamuk ekim alanları ise 152 bin ha.'dır. Ülke üretiminin yaklaşık % 54.28'i bu bölgeden karşılanmaktadır (ANONİM, 2009). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki pamuk ekim alanları

2006 yılında dünya pamuk üretimi 121.8 milyon balya iken, 2010 yılında 101.5 milyon balyaya; 2006-2010 dönemi içerisinde 17.90 milyon balya stok azalışı (%28.9); 20.3 milyon balya (%16.67) üretim azalışı; 21.60 milyon balya (%11.76) arz azalışı gerçekleştiği görülmektedir. Bu azalış, kısa vadede yüksek tekstil sanayi sektörü yatırımına sahip ülkeleri, uzun vadede ise diğer tüm dünya ülkelerini etkileyecektir. Bu etki, 2010 yılı sonunda pamuk fiyatlarındaki artış ile kendini göstermiştir.

Dünyada En Fazla Pamuk Üretimi Gerçekleştiren Ülkelerin 2006-2010 Dönemi Üretim Değerleri

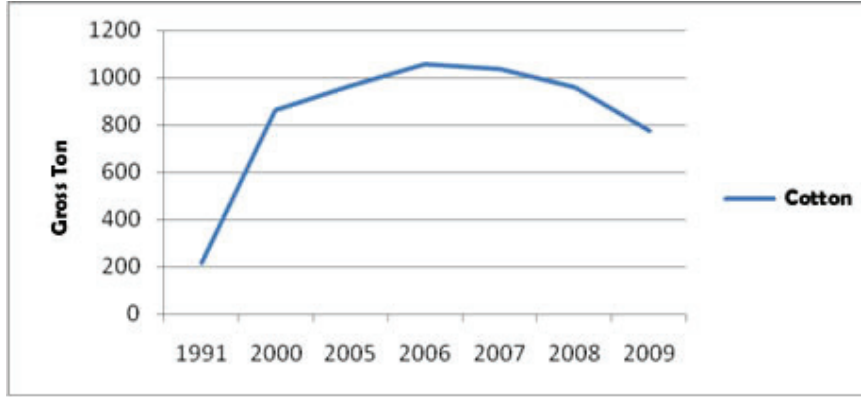
Ülkeler Üretim (Milyonx480lb.Balya)	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Çin	35.5	37.0	36.7	32.0
Hindistan	21.8	24.0	22.6	23.2
ABD	21.6	19.2	12.8	12.2
Pakistan	9.6	8.6	8.7	9.6
Brezilya	7.0	7.4	5.5	5.5
Özbekistan	5.4	5.4	4.6	3.9
Avustralya	1.4	0.6	1.5	1.8
Türkiye	3.8	3.1	1.9	1.8
Afrika Serbest Bölgesi	3.4	2.3	2.2	2.1
Türkmenistan	1.2	1.3	1.4	1.3
Arjantin	0.8	0.7	0.6	1.0
AB-27	1.6	1.7	1.2	1.0
Suriye	1.0	1.1	1.1	1.0
Burkina Faso	1.3	0.7	0.9	0.7
Yunanistan	1.4	1.6	1.2	0.9
Diğerleri	5.0	5.0	4.2	3.5
Dünya Toplamı	121.8	119.7	107.1	101.5

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı Verileri

nın, özellikle GAP'ın tamamlanmasından sonra daha da artacağı tahmin edilmektedir.

GAP Bölgesi'nde pamuk üretiminin en yüksek olduğu iller Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin ve Batman illeridir. 2008 yılı verilerine göre Şanlıurfa ili 136,75 bin ha ekim alanı ile Ülkemiz pamuk üretim alanının % 34.02'sini; Diyarbakır ili ise 47.56 bin ha ekim alanı ile Türkiye pamuk üretim alanının % 11,83'ünü oluşturmaktadır (ANONİM, 2008).

TRC2 Bölgesi Kütlü Pamuk Üretimindeki Değişim, 1991-2009

Kaynak: TÜİK, 2009.

TRC2 Bölgesi'nde 2009 yılında tüm Türkiye'de üretilen pamuğun % 45,85'i üretilmiştir. Bölgedeki pamuk üretimi 1991'de 200 bin ton seviyesinde iken 2006 yılında bir milyon tonu geçmiş, günümüzde ise 730 bin ton seviyelerine düşmüştür. Bölgedeki pamuk üretiminin % 86'sı Şanlıurfa ilinde gerçekleştirilmektedir.

PAMUK SEKTÖRÜNDE FİYAT OLUŞUMU VE SEKTÖRE ETKİSİ

Genel itibar ile yerelde pamuk fiyatlarında fiyat oluşumu, uluslararası global ekonomik ve arz-talep dengelerinin oluşturduğu etkilerin ulusal yansıması ile yabancı borsalardaki pamuk lif fiyatına, işletmelerin yüksek kar marjının farkı ile ortaya çıkmaktadır. Bu fark, pamuk hasat sezonunda daha fazla olduğu için çiftçilerin elde ettiği gelir düşerken, pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin elde ettiği kar marjı artmaktadır. Pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin elde ettiği lif pamuğunun satışlarının olduğu dönemde pamuk fiyatlarının oldukça yükseldiği görülmektedir (Şekil 1'den, 2008 yılı fiyat gelişimi). Pamuk üretimine paralel olarak, pamuk işletmelerinin hızla artması, bu gelişiminin en önemli göstergesidir.

Diyarbakır il sınırlarında 63 adet; Şanlıurfa il sınırlarında 151 adet çalışmakta olan çırçır prese işletmesi olduğu bilinmektedir (BAŞBAĞ ve EKİNCİ, 2010).

Ülkemizin, Dünya Tekstil sektöründeki ihracat potansiyeli oldukça yüksektir. Özellikle üretilen tekstil ürünlerinin, çoğunlukla ihracata yönelik üretim yapılması ile büyük bir kar payı mevcuttur. Sektörün ulusal ve uluslararası gelişimi, ülkemize yarattığı katma değer oldukça yüksektir.

PAMUK VERİMİ VE MALİYETLERİ

2009 yılı verilerine göre dekara verim Şanlıurfa ili için 425, Diyarbakır ili için 350 kg olarak saptanmıştır. Ülkemizde pamuk üretim maliyeti Tarım ve Köyşleri Bakanlığı verilerine göre aşağıdaki gibidir.

Yıllar itibariyle Kütlü Pamuk Maliyetleri (Cent 1/Kg)

Ürün	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Kütlü Pamuk	65,3	62,1	61,9	61,2	56,2	60,2

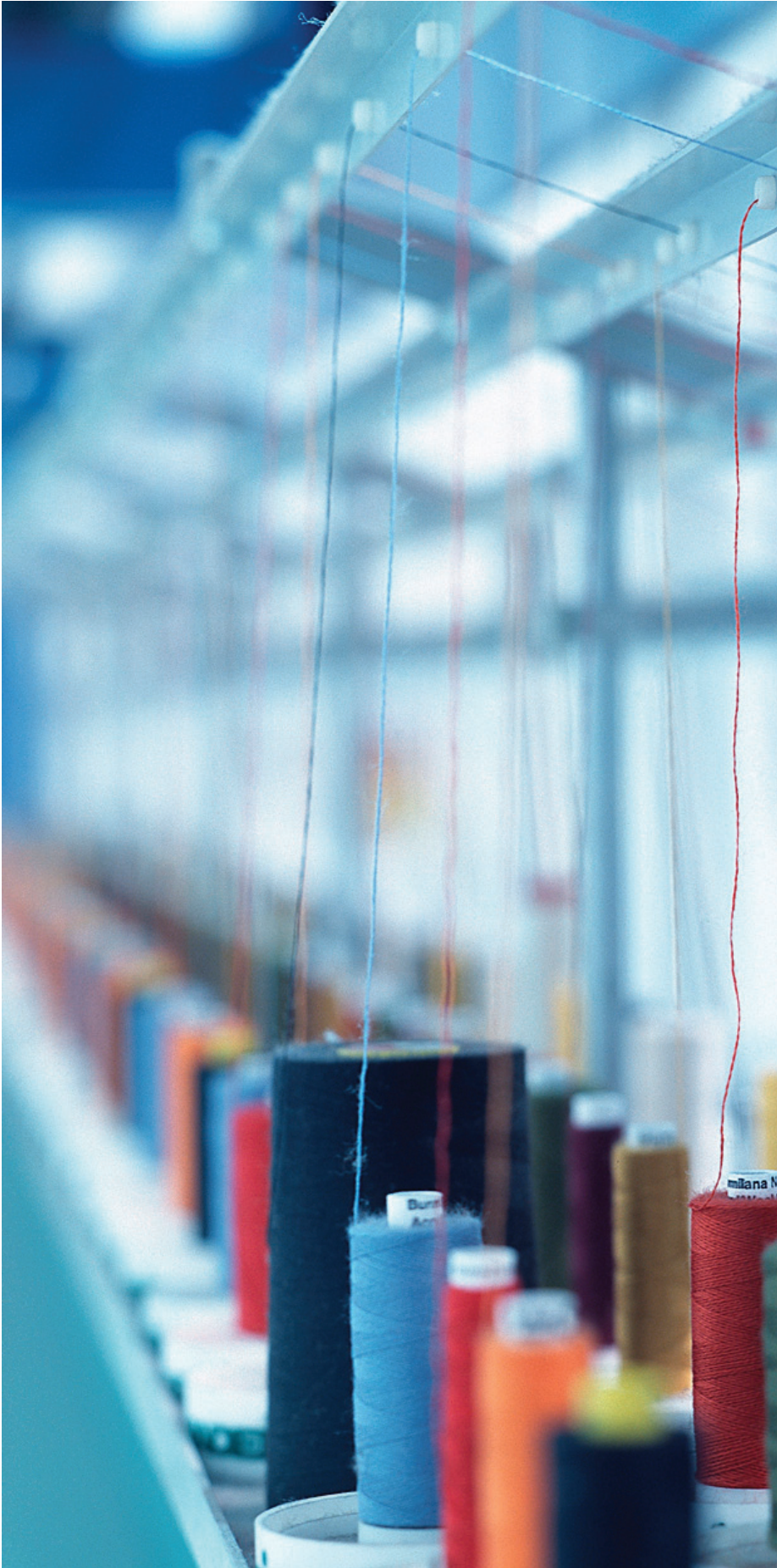
Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü (TEAE)-*2010 yılı maliyetleri TEAE tahminidir.

Yıllar İtibariyle Kg Başına Prim Miktarları

Yıllar	Prim Miktarı (Cent/Kg)	
	Normal	Sertifikalı
2001	5,68	6,25
2002	5,62	6,18
2003	6,00	6,60
2004	13,29	15,95
2005	19,82	23,75
2006	20,17	24,20
2007	22,17	26,61
2008	20,78	24,94
2009	22,51	27,02
2010	23,22	27,86

Yıllar İtibariyle Kg Başına Prim Miktarları

Tabloda görüldüğü üzere maliyetlerde yıllar itibariyle fazla bir artış meydana gelmemiş olup son altı yıl ortalaması 61,2 cent/kg'dir. Dekara maliyet 2009 yılında Şanlıurfa ili için 195,56 Dolar, Diyarbakır ili için 196,74 Dolar olarak hesaplanmıştır. Bu maliyetleri hafifletmek için ayrıca devlet destekleri verilmektedir. 2001 yılından itibaren sertifikalı tohumluk kullanılmak suretiyle kütlü pamuk üretimi yapan ve bu durumu belgelendiren üreticilere, prim miktarına ek olarak verilecek prim miktarının %10'u, 2004 yılından beri de %20'si oranında sertifikalı farkı ödenmektedir.

Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu tarafından 2010 yılı kütlü pamuk destekleme miktarı kilogram başına 23,22 Cent/Kg (sertifikalı 27,86 Cent/Kg) olarak belirlenmiştir. Ayrıca, 2011 yılında Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından endüstri bitkilerinde dekara 3,79 Dolar kimyevi gübre, 3,79 Dolar mazot ve 1,58 Dolar da toprak analizi desteği ödemesi yapılacaktır.

Günümüzde pamuk fiyatlarının belirlenmesinde en etkili borsalar, Memphis, New York ve Liverpool borsalarıdır.

Pamuk ve pamuklu ürünler, Türkiye'nin uluslararası piyasalarda söz sahibi olduğu sektörlerin başında gelmektedir ve Türkiye, dünyada pamuk fiyatları konusunda en önemli endeks olarak kabul edilen Cotlook A endeksini oluşturan 13 ülkeden birisidir.

Ülkemiz Ege pamuğu Memphis pamuğu ayarına yakın olarak nitelendirilmektedir. GAP pamuğu Liverpool A, Çukurova Pamuğu ise Liverpool B Endeksi baz alınarak değerlendirilmektedir. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde üretim yapmak isteyen bir yatırımcı Liverpool A endeksini baz almalıdır (STB, 2010).

ALIM FİYATLARI

Son dönemde dünya pamuk fiyatlarındaki artış ülkemize de yansımıştır. 2009 Ocak ayından itibaren hareketlenen pamuk fiyatları özellikle 2009/10 sezonundan sonra önemli bir artış göstermiş ve Mayıs 2010'da 221 Cent/Kg'a ulaşmıştır.

Borsalarda genel olarak Lif Pamuk (1 Kg lif pamuk = 2,64 Kg kütlü pamuk) işlem görmektedir. Fiyat farklılıkları dış borsa fiyatları ve döviz kurlarında gözlenen deği-

şimlerin yansımasıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak son dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerin ve üretimi ve ticareti elinde bulunduran ülkelerin üretim miktarı ve stok miktarındaki artışa rağmen ticaret boyutunda gözlenen dalgalanmalar iç ve dış borsa fiyatlarında farklılıklara neden olmaktadır.

PAMUK ÜRETİMİNDE GENETİK MATERYAL

Ülkemizde üretimi yapılan pamuk türlerinin tamamına yakını *G.hirsutum* L. türüne ait olup, çok az da olsa *G.barbadense* L. türüne ait çeşitler mevcuttur. Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin büyük bir bölümü, özel sektör tarafından yurt dışında tescilli çeşitler, introduksiyon ile ülkemize getirilip, tescilli ile üretim ve satışı yapılan; bir bölümü özel sektör Ar-Ge birimlerinde geliştirilen; bir bölümü ise Kamu Ar-Ge kurumları ve üniversiteler tarafından geliştirilen çeşitlerden oluşmaktadır. Türkiye’de özellikle GAP Bölgesi’nde ekolojik yapı pamuk üretimine oldukça elverişli olup, son yıllarda yabancı firmalar, kalite değerleri yüksek çeşitleri ülkemizde sözleşmeli üretim yaptırarak, üretilen pamuk tohumlarını sertifikalandırıp iç ve dış piyasada pazarlamaktadır. Ayrıca elde edilen kalite değerleri yüksek pamuk lifleri de yüksek fiyat ile iç ve dış piyasada pazarlanmaktadır. Türkiye’de tescilli pamuk çeşitlerinden özel sektör çeşitleri, genellikle daha fazla pazarlama ve satış hizmetlerinden dolayı çok daha fazla üretim alanı bulmaktadır. Tarım ve Köyşleri Bakanlığının delinte edilmiş (havı alınmış) pamuk

Borsa Fiyatları (Cent/Kg)

Tarih	St1 Urfa Roll cent/kg	St1 Ege Roll cent/kg	Liverpol A cent/kg	Amerikan (31-3-36) CIF Mersin Cent/kg
Ocak 09		121,08	127,02	138,00
Şubat 09		129,52	122,37	132,00
Mart 09		120,01	113,51	126,00
Nisan 09		134,48	124,19	131,00
Mayıs 09	132,49	157,05	136,57	148,00
Haziran 09	132,36	160,62	135,57	143,00
Temmuz 09		163,85	142,72	154,00
Ağustos 09		166,43	141,37	155,00
Eylül 09	141,83	169,26	140,20	161,00
Ekim 09	141,24	162,88	146,51	168,00
Kasım 09	151,33	168,51	156,50	182,00
Aralık 09	170,00	172,64	168,92	188,00
Ocak 10	184,56	175,21	170,74	186,00
Şubat 10	188,67	184,19	174,26	189,00
Mart 10	197,71	204,07	190,37	205,00
Nisan 10	207,35	227,40	192,11	215,00
Mayıs 10	221,00	225,00	192,41	220,00
Haziran 10	237,00	240,00	192,63	225,00

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

tohum kullanımını artırmaya yönelik uygulaması delinte edilmiş pamuk tohumluğunun kullanımını artırdığı gibi pamuk tohumluk firmalarının artmasına ve firmaların bölgede yüksek oranda kar elde etmesine olanak sağlamıştır.

SEKTÖRÜN BÖLGEDE GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

GAP’ ın aşamalar halinde gerçekleşmesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde pamuk üretimi oldukça artacaktır. Bölgede pamuk üretimine yönelik entegre üretim modellerinin olmayışı, sektörün gelişim hızını azaltmaktadır. Pamuk üretimi, pamuk üretimine yönelik girdi-tedarik yan sektörleri, pamuk işleme, iplik, dokuma ve konfeksiyon zincirlerinin bölgede planlı, entegre gelişimi, yüksek oranda kar marjına sahip olup,

gerek ulusal ve gerekse uluslar arası düzeyde büyük önem arz etmektedir. Kurumsallaşmamış firmaların bölgede üretim yapmaları, sektörün gelişimini yavaşlatmaktadır. Bölgede kurumsallaşmış firmaların, üretimlerini, entegre üretim modelleri ile gerçekleştirmeleri, gerek ekonomik yönden gerekse bölgedeki firmaların değişim ve gelişimi yönünden önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ANONİM (2008). *Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sistemi Verileri*.

ANONİM (2011). *Ocak 2011 Aylık Ekonomik Bülten*, www.cottoninc.com, Erişim Tarihi: 10.02.2011

ICAC (2009). *Türkiye Raporu 7-11 Eylül 2009*.

BAŞBAĞ, S., SESSİZ, A., EKİNCİ, R., (2002). *Diyarbakır İlinde Pamuğa Dayalı Sanayinin Durumu ve Gelişimi, Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, 2002*.

BAŞBAĞ, S., EKİNCİ, R., (2010). *Diyarbakır ve Şanlıurfa İllerinde Pamuk ve Pamuğa Dayalı Sanayinin Mevcut Durumu ve Gelişimi. UDUSİS, 24-26 Mayıs 2010*.

STB (2010). *2010 Yılı Pamuk Raporu. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Ankara*.

TÜİK (2009). *Türkiye İstatistik Kurumu. Bitkisel Üretim İstatistikleri*, http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul Erişim Tarihi: 28.02.2011

“Yatırımlarınız için doğru anahtar”

VİZYONUMUZ

Bölgenin öncüsü Orta doğunun cazibe merkezi
ve uluslar arası düzeyde rekabet edebilen
bir Diyarbakır ve Şanlıurfa

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

DIYARBAKIR YATIRIM DESTEK OFİSİ

Selahattin Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı
No:15/A Bağlar/DİYARBAKIR

Tel: +90 412 237 12 16-17 -82 -83

Fax: +90 412 237 12 14

Web: www.investdiyarbakir.com

E-posta: dbakirydo@karacadag.org.tr

ŞANLIURFA YATIRIM DESTEK OFİSİ

Şanlıurfa il özel idaresi Binası Paşabağı Mah.
Adalet Cad. No: 7/A ŞANLIURFA

Tel : +90 414 314 98 03-04

Fax : +90 414 314 98 05

Web : www.investsanliurfa.com

E-posta : urfaydo@karacadag.org.tr

www.karacadag.org.tr | info@karacadag.org.tr

MÜŞTERİ PORTFÖYLERİ İLE TİCARİ SIRLARIN REKABET YASAĞI KAPSAMINDA KORUNMASI

Adnan TUZCU | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

Küreselleşen ve hacmi büyüyen günümüz ticari yaşamında işletmelerin sahip oldukları en önemli ve en değerli varlıkları, müşteri portföyleri ve ticari sırlarıdır. Bugünün serbest piyasa ekonomisi hâkim sürdüğü koşullar içerisinde şirketlerin gerçek değerleri sahip oldukları menkul veya gayrimenkul varlıklarının yanında büyük para ve emek harcıyarak oluşturmuş oldukları müşteri portföyleri, sınaî, ticari ve fikri mülkiyet hakları ile ölçülmektedir. Gelişen teknoloji ve uluslararası rekabet ile birlikte "emek" yerine "bilgi"nin kullanımı öne çıkarmaktadır. Birbirlerine karşı rekabet avantajı elde etmek isteyen işletmeler yüksek maliyetlere katlanarak rakiplere karşı üretim ve pazarlama yeteneklerini geli-

tirme amacındadırlar.

İşletmelerin piyasa değerlerini önemli ölçüde etkileyen kendine özgü üretim yöntemleri ve ürünler, iş fikirleri ve gelecekte üretilecek ürünlerine ait ticari sırların rakip işletmelerin öğrenmesi veya öğrenme tehlikesi çoğu kez işletmelerin dış pazarlara açılma hususundaki kararlarını erteletmekte ya da işletmelerin sadece aile efradından olan kimseleri çalıştırmaya çalışmaları ile sonuçlanmaktadır.

İşletmeler rekabet avantajlarını kaybetmeme ya da en azından rekabet ortamında varlıklarını sürdürme bilmeye

veya gerçek piyasa değerlerini koruyabilme hususlarında ciddi kaygılar taşımaktadırlar. Bu kaygılar nedeniyledir ki özellikle Bölgemizdeki işletmeler Irak ve Suriye gibi dış pazarlara açılmamakta veya profesyonel çalışan personel istihdam etmekten kaçınmaktadırlar. Bütün bunların sonucunda işletmelerin dar anlamda beşeri sermaye, daha da geniş anlamda entelektüel sermaye açısından kalitelerini arttıramamaktadırlar.

Bir ürünü geliştiren veya müşteri portföyü oluşturan işletmenin, bu icat veya portföyü kullanma, sermayelerinden yararlanma ve tasarruf etme haklarına sahip olur. Peki, işletmeler için paha biçilemeyecek derecede önemli olan bu soyut değerler (entelektüel sermaye) nasıl korunacaktır.

RAKİP FİRMALARIN, İŞLETMENİN ÇALIŞANINI 'AYARTMASI'

Rakiplerin, işletmelerin ticari sırlarına ulaşabilmelerinin en kolay yolu işletmelerin işveren sıfatlarıyla istihdam etmiş oldukları işçilere ulaşmaktır. Bu da genelde rakip işletmenin işçisini yüksek ücretler vaat etmek suretiyle ayartmak veya rakip işletmede belli bir süre

işçi olarak çalışmak yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Bu durumda istihdam ettikleri çalışanın şirket hakkında önemli ticari sırlara vakıf olduktan sonra rakip bir işletmede görev alması veya rakip yeni bir işletme kurması durumunda işletmelerin uğramaları muhtemel zarar nasıl tazmin edileceği cevaplanması gereken önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşveren ve işçilerin çalışma şartları ile bağlılıklarının koşulları Borçlar Kanunu ve İş Kanunu'na göre hazırlanan hizmet sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Borçlar Kanunu'nun 313 üncü maddesinin 1 nci fıkrasında hizmet sözleşmesi; "*Hizmet akdi, bir mukaveledir ki onunla işçi, muayyen veya gayri muayyen bir zamanda hizmet görmeyi ve iş sahibi dahi ona bir ücret vermeyi taahhüt eder*" olarak tanımlanmıştır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 8 nci maddesinin 1 nci fıkrasında ise "*iş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir*" tanımı yapılmıştır ki bu iki tanımlama arasındaki "bağımlılık" şartının farkı açıkça ortaya çıkmaktadır. İş sözleşmesi; işçinin belirli veya belirsiz bir süre için işverene bağımlı olarak iş görmeyi ve işverenin de ona bir ücret ödemeyi üstlendiği özel hukuk sözleşmesidir.

Hizmet sözleşmesi asıl olarak bağlılık ilişkisine dayalı olup çalışanların işverenin talep ettiği hizmete karşılık iş görme borcuna karşılık işverenin de çalışanı denetleme hakkı bulunmaktadır. İş sözleşmeleri şekle tabi değildir, çalışan ile işveren arasında anlaşmaya varılan hususlar çerçevesinde işveren talep ettiği hizmeti alabilmek için gerekli koruyucu tedbirleri iş sözleşmesi sayesinde alabilir. Yalnız bu tedbirlerin açık bir ifade ile kararlaştırılması gerekmektedir, iş sözleşmesi işçi işten ayrıldıktan sonra yönelik de olabilir. Tabi ki

bu tedbirlerin işçinin çalışma özgürlüğünü etkileyecek nitelik kazanması durumunda, piyasa şartları gereği rekabet özgürlüğü kısıtlanabilir.

SADAKAT VE REKABET YAPMAMA BORCU

Borçlar Kanunu'nun 320-322 nci maddeleri çerçevesinde işçinin borçları düzenlenmiştir. İşçinin başlıca borçları; işi şahsen ifa, talimatlara uyma, denetime katılma, işi özenle yapma, zaruret hallerinde fazla çalışma, koruma borcu, sadakat ve rekabet yapmama borcudur. İşçinin sadakat borcu genel olarak işverenin menfaatlerinin korunmasına yönelik gerekli tüm davranış ve hareketlerdir. İşçinin sorumlu olduğu yapılması gereken ve yapılmaması gereken hareketler bulunmaktadır. Sadakat borcunun kapsamı bu doğrultuda çok geniş olabilmektedir. İşverenin menfaatine yönelik davranışların sergilenmesi ile işvereni zarar uğratabilecek davranışlardan kaçınılmasının gerekliliği, işçinin sır saklama, hesap verme, tehlike anında işverene yardım, iş sahibine karşı rekabette bulunma borçlarını da kapsamaktadır.

Bu durum işçinin rekabet yapmama borcunu işletmeler için önemli bir konuma taşımaktadır. Örneğin işçinin bir şirketin müşteri portföyünü bilmesi veya işyeri sırlarına kolaylıkla ulaşabilmesi, işçiyi şirkete zarar verebilecek bir bilgi kaynağı haline getirmektedir. İşçinin rekabet yapmama borcu, iş sözleşmesi ile işçinin işten ayrıldıktan sonraki yaşamına da müdahale edeceği için işçinin, yasağın kendi iş hayatı için zararlı olup olmadığını tespit ettirmek amacıyla dava hakkı bulunmaktadır.

Borçlar Kanunu'nun 455 nci maddesi gereği işçinin iş yeri sahibinin izni olmadan şahsı ya da üçüncü kişiler menfaatine iş yapması yasaklanmıştır ve işverene göreceği zararı da tazmin etme hakkı tanınmıştır. İşçinin

sözleşmesinin haklı fesih nedenleri arasında bulunan doğruluk ve bağlılıkla bağdaşmayan haller kapsamına giren rekabet yasağına konu davranışların detaylı açıklaması kanunlarımızda yer almamakta ancak bu konuda davaya bakan hâkiminin hangi davranış ve hareketlerin doğruluk ve bağlılığa aykırı sayılacağına dair karar vermesi gerekmektedir. Yani kanun koyucu bu hususta hâkime geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır.

Kanundan kaynaklanan rekabet yapmama borcu iş sözleşmesi ile de rekabet yasağı kapsamı altına alınmakta hem iş sözleşmesi süresince hem de işçinin işyerinden ayrıldıktan sonraki yaşamını etkilemektedir. Öte yandan işçinin sadakat borcu ise iş sözleşmesinin süresi ile sınırlıdır, iş ilişkisinin kesilmesi halinde sona erer.

İş sözleşmelerinde yer alan, işçinin çalışma süresi boyunca ve iş ilişkisi kesilmesinden sonrasını kapsayan rekabet yapmama borcu ve iş sözleşmesine konulan hükümlere dayalı rekabet yasağı, işçinin benzer bir iş kolunda iş yapamamasını, rakip işyerinde çalışmamasını, rakip işyerinde aynı, benzeri ya da benzeri olmayan herhangi bir konumda çalışmamasını sağlayabilmektedir. Ancak işçinin rekabet yapmama borcu kanun gereği hüküm ifade ederken, rekabet yasağı ve kapsamı sözleşme süresince olabilmektedir. İşçinin rekabet yapmama borcu altında ezilmemesi için kanunda çeşitli düzenlemeler yer almaktadır.

Borçlar Kanunu'nun 348 nci maddesinin 1 nci fıkrasında rekabet yasağının kapsamı şöyle belirlenmiştir; "*iş sahibinin müşterilerini tanımak veya işlerinin esrarına nüfuz etmek hususlarında işçiye müsait olan bir hizmet akdinde her iki taraf da akdin hitamından sonra, işçinin kendi namına iş sahibi ile rekabet edecek bir iş yapmamasını ve rakip bir müessesede çalışmamasını ve böyle bir mües-*

sesede şerik veya sair bir sıfatla al-kadar olmamasını, şart edebilirler”

Rekabet ile ilgili kapsam belirle-nirken iyi niyet ve ahlak kuralları tem-el alınmaktadır ve işçinin doğruluk ve dürüstlük kuralına aykırı her tür-lü davranıştan kaçınması borç altı-na alınmıştır. Çalışanların iş yaşamı boyunca işverene karşı rekabet yap-mama borcu kapsamında kaçınılması gereken bazı durumlar bulunmaktadır. İşçi rekabete konu davranışlarının incelenmesinde davranışın gerçekten rekabete yönelik olup olmadığı tar-tışılmaktadır. İşçinin şahsı adına iş gördüğü işletme ile aynı iş kolunda bir iş yeri kurması ya da benzer bir

bulunan rekabet yasağı çerçevesinde işinden ayrıldıktan sonra rakip firma ile iş ortaklığına girme hazırlığı re-kabet sayılmamaktadır. İşçi bu du-rumundan eski işvereni haberdar etmek zorunda değildir. İşçinin iş yerinden ayrılacağını iş çevresine bil-dirmesi rekabete konu değildir fakat bu durum işverenin menfaatine zar-rar verici bir durum yaratır ise işve-rene ait sırların kullanıldığı, rekabet etmeme borcuna aykırı davranıldığı kabul edilebilir. İşçinin bir iş yerinin belirli bir değere sahip bilgilerini ve sırlarını üçüncü kişilere vermesi ve bu durumdan menfaat elde edilmesi İş Kanunu ve Borçlar Kanunu'nun yanı

ması halinde de borcun sona ermesi söz konusudur. İşçinin davranış ve iyi niyet ile ahlak ve doğruluk kuralları-na aykırı hareketi de rekabet etmeme borcunun devam etmesine neden ol-maktadır.

Rekabet etmeme borcunun süre-si esas olarak iş sözleşmesinin sona erme biçimine bağlıdır. İşverenlerin işçinin çalışma hayatını olumsuz et-kilememesi için rekabet yapmama sözleşmesinde ticari sırlara odakla-narak işçinin davranışlarının engel-lenmesinin önüne geçmesi gerek-mektedir.

Borçlar Kanunu'nun 352 nci maddesine göre; "Rekabet memnu-

davranış bulunması dürüstlük kuralı-na aykırı olmaktadır. İşçinin işveren-den öğrendiği bilgiler ile şahsi men-faatine iş yapması rekabet borcuna aykırıdır.

İşçinin rakip bir iş yerinde çalış-ması ya da başka bir iş yerine ortak olmasının rekabete konu olması yap-ılan işin rekabet oluşturabilecek şekilde olmasına bağlıdır. Örneğin iş sırlarına hâkim olamayacak bir per-sonelin rakip firmanın yine iş sırrı-nın kullanılmayacağı bir bölümünde çalışması rekabete konu değildir. Bu konuda karar verebilmek için davaya bakan hâkimin detaylı tespiti gerek-mektedir. İşçinin iş sözleşmesinde

sıra Türk Ticaret Kanunu'nca da hak-sız rekabet olarak kabul edilmektedir. (T.K. m.566)

Belirli ya da belirsiz süreli iş sözleşmelerinin işçi tarafından feshedil-mesi halinde rekabet yapmama bor-cununun iş ilişkisi kesildikten sonra da devamı söz konusudur. Hizmet sözleşmesi işveren tarafından feshedi-lirse rekabet yapmama yükümlülüğü son bulur.

Her iki tarafın anlaşması sonucu sözleşmenin sona erdirilmesi halinde yine rekabet yapmama yükümlülüğü sona erer. İşçi veya işverenin haklı nedenler ile sözleşmesi sonlandır-

iyetinin bekasında iş sahibinin hakiki menfaati bulunmadığı sabit olursa, bu memnuiyet nihayet bulur. İş sahi-bi işçinin feshi muhik gösterecek bir kusuru yok iken akdi feshetmiş yahut iş sahibinin feshi haklı gösteren bir kusuru dolayısıyla akit işçi tarafından feshedilmiş ise, işçi aleyhine mem-nuiyete muhalefetinden dolayı dava ikame edilemez.” Borçlar Kanununun bu maddesinin kapsamı daha çok iş-çiyi koruyucu niteliktedir.

Borçlar Kanunu'nun 455 nci maddesi gereği işçinin iş yeri sahibi-nin izni olmadan şahsı ya da üçüncü kişiler menfaatine iş yapması ya-

saklanmış ayrıca işverenin göreceği zarar da tazmin hakkı altına alınmıştır. İşçinin sözleşmesinin haklı fesih nedenleri arasında bulunan doğruluk ve bağlılıkla bağdaşmayan haller kapsamına giren rekabet yasağına konu davranışların detaylı açıklaması kanunlarımızda yer almamaktadır. Bu konuda davaya bakan hâkiminin hangi davranış ve hareketlerin doğruluk ve bağlılığa aykırı sayılacağına dair karar vermesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, işletmeler müşteri portföylerini ve ticari sırlarını Borçlar Kanunu ve İş Kanunu'nda yer alan işçilerin doğruluk, dürüstlük, bağlılık, sadakat ve rekabet yapmama borcu ve rekabet yasağı hükümleri çerçevesinde koruyabilirler. İşveren ve işçi arasında imzalanan iş sözleşmelerine dikkatli bir şekilde konulacak rekabet yasağı hükümleri büyük önem arz etmektedir. İşçinin rekabet yapmama borcu ve rekabet yasağı kavramlarını keşfedecek KOBİ'lerin profesyonel personel istihdamları hızlanacaktır.

ÖRNEK DAVA

Konumuzla ilgili Yargıtay Kararları Dergisi'nde yayımlanan Yargıtay 11. Hukuk dairesinin, 18/10/1993 tarih ve Esas.1992-7451 kararı ile yazımızı bitirelim:

Karara konu olayda, davacı vekili, müvekkili şirketin Orta Doğu ülkelerine özellikle İran ve Irak'a demir ve çelik mamulleri ihracatı ile temayüz etmiş dış ticaret sermaye şirketi olduğunu, müvekkili adına iş takibi ve işi sonuçlandırma görevi ile N'yi hizmet akdi ile işe aldığını, halbuki davalı N'nin iş için müracaatından bir gün önce diğer davalı şirketi kurup müdürlüğünü de üstlendiğini, hizmet akdi gereği tüm mesaisini sadakat ve dürüstlük kuralları çerçevesinde davacı şirket için hasretmesi gereken davalının davacının sağladığı imkanlar ile Irak'a gidip kendi şirketi lehine faaliyetlerde bulunup ihracat bağlantılarını kendi şirketi adına

yaptığını, bu şekildeki bir ihracatta 200.000.000 lira net zarar sağladığının belirlendiğini, bu hususların iktisadi rekabete suiistimali olduğunu ileriye sürerek fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak üzere şimdilik (50.000.000) lira tazminatın tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

İlk derece Mahkemesi İstanbul Asliye 1. Ticaret Mahkemesi'nce verilen 13.11.1991 tarih ve 2229-4202 sayılı hükmünde: "N'nin davranış ve çalışmalarının iyiniyetle bağdaşmadığı, diğer davalı şirket ile davranışlarının haksız rekabeti oluşturduğu, davacı şirketin alması mümkün ihalelerin bu nedenle kaybedildiği, davacıya ait akreditiflerin davalıların elbirliği ile davalı şirkete yönlendirildiği sonucuna varılarak, davanın kabulü ile (50.000.000) lira tazminatın davalılardan tahsili ile davacıya verilmesine" karar verilmiştir. Akabinde Yargıtay davalılar vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA oybirliğiyle karar verilmiştir.

KAYNAKÇA

1. SÜMER, H. H. (2010). *İş Hukuku*, Konya.
2. CENTEL T, (2007). *İş Hukuku*, 12. bs. İstanbul: Beta Yayınları.
3. UŞAN, M. F. (2003). *İş Hukukunda İş Sırrının Korunması*, 1. bs., Ankara: Seçkin Yayınları.
4. YAVUZ, C./ ÖZEN, B. / ACAR, F. (2008). *Borçlar Hukuku Dersleri*, 6. bs. İstanbul: Beta Yayınları.
5. YAVUZ, C. (2007) *Borçlar Kanunu*, 6. bs. İstanbul: Beta Yayınları.

“Sonuç olarak, işletmeler müşteri portföylerini ve ticari sırlarını Borçlar Kanunu ve İş Kanunu'nda yer alan işçilerin doğruluk, dürüstlük, bağlılık, sadakat ve rekabet yapmama borcu ve rekabet yasağı hükümleri çerçevesinde koruyabilirler. İşveren ve işçi arasında imzalanan iş sözleşmelerine dikkatli bir şekilde konulacak rekabet yasağı hükümleri büyük önem arz etmektedir. İşçinin rekabet yapmama borcu ve rekabet yasağı kavramlarını keşfedecek KOBİ'lerin profesyonel personel istihdamları hızlanacaktır.”

ANILARDA KALAN FİSKAYA ŞEHALESİ YENİDEN DİYARBAKIR İÇİN AKACAĞAK

Rezan AZİZOĞLU | Proje Koordinatörü

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın katkı sağladığı Fiskaya Şelale, Kafe ve Gölet Projesi, Dicle Vadisi Projesi'nin ilk adımı konumundan dolayı çok önemli bir girişim. Proje kente mekan-sal bir yenilik katmanın ötesinde kentin turizm değerini arttıracak vizyon bir çalışma konumunda bulunuyor. Projeyle, kentsel ve sosyal altyapıyı güçlendirmek, üniversite ile kenti bütünleştirmek, Diyarbakır'a can veren Dicle Nehri'ni

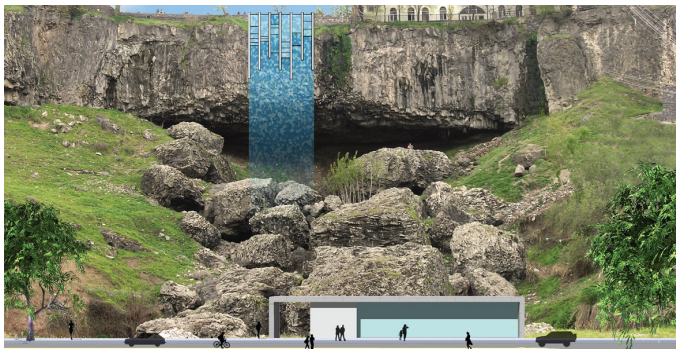
tekrardan şehirle buluşturmayı amaçlanmaktadır.

Etap etap uygulanması düşünülen Dicle Vadisi Projesi'nin 1. Etap uygulaması olan Fiskaya Projesiyle, anılarda kalmış Fiskaya Şelalesi canlandırılacak. Aynı zamanda Diyarbakır, dünyadaki modern örnekleri gibi kentin güzelliklerinin seyredilebileceği bir teras kavuşacak.

Bunun yanı sıra projeye, şelalenin dolduracağı bir gölet ile bu göletin yanı başında hem şelalenin akışının izlenebileceği hem de hoşça

vakit geçirilebilecek bir kafe tasarlanmıştır. Dicle Vadisi Projesi'nin ilk tasarımından bu yana, projenin kentin dinamikleriyle tamamlanması gerektiği inancıyla hareket eden Büyükşehir Belediyesi, ilk etap için gerekli desteği Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan almıştır. Bu desteğin meyvelerini, sadece Fiskaya Projesi ile sınırlı kalmayacak aynı zamanda Dicle Vadisi Projesi'nin diğer etaplarının hayata geçirilmesi ile birlikte toplanmaya başlanacak.

Destek Programı	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı
Proje Adı	Fiskaya Şelale, Kafe ve Gölet Projesi
Proje Süresi	18 ay
Proje Toplam Bütçesi	2.562 Bin TL
Ajanstan Sağlanan Destek	858 Bin TL
Proje Ortağı DTSO Katkısı	129 Bin TL
Proje Sahibinin Katkısı	1.575 Bin TL
Yararlanıcı	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi

EKOTURİZMİN YENİ MERKEZİ. HALFETİ

Nihat ÖZDAL | Proje Koordinatörü

Destek Programı	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı
Proje Adı	Su Sporlarına Dayalı Turistik Aktivite- lerin Geliştirilmesi
Proje Süresi	12 ay
Proje Toplam Bütçesi	813 Bin TL
Ajanstan Sağlanan Destek Miktarı	528 Bin TL
Proje Sahibinin Katkısı	285 Bin TL
Yararlanıcı	Halfeti Kaymakamlığı KHGB

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın, Turizm Altyapısı başlığı altında hibe almaya hak kazanan "Su Sporları'na Dayalı Turistik Aktivitelerin Geliştirilmesi" projemiz kapsamında; İlçe merkezinden, Batık Savaşan Köyü'ne 8 km. lik, tarihi Çekem Mahallesi'ne 5 km. lik ATV Motor parkuru oluşturulmuştur. Proje kapsamında alınan 10 ATV Motorla yapılan turlar, tur rehberi eşliğinde sürdürülmektedir. Her geçen gün daha yoğun bir ilginin olduğu turlar, Fırat'ın kanyonları arasında doğa ile baş başa Memluk komutanı Çekem'den adını alan tarihi Çekem Mahallesi ile, zoru ve tehlikeyi sevenler için nehrin kenarına uzanan vadinin doğruları ve yamaçları ara-

sında tarihi Rumkale'nin karşısında, Batık Savaşan köyünde son buluyor.

Su sporlarında bölgede merkez olma yolunda ilerleyen ilçede yarı olimpiik ebatlara hazırlanan yüzer yüzme havuzu, etrafındaki tamamlayıcı kompleks, proje kapsamında yapılması planlanan su kayağı, kano, kürek, wakeboard, dalış, jet ski, yüzme eğitimleri ve su oyunları ile çok farklı başlıklarda su sporları ile ilgili aktiviteler yapılacaktır. Verilecek bu eğitimler sonrası bölgeden pek çok gencin ulusal ve uluslar arası müsabakalara katılma şansı yakalamaları beklenmektedir.

Proje kapsamında alınan jet skiler aracılığı ile Türkiye Su Sporları Federasyonu 19 Haziran

2011 tarihinde ilk defa bir iç gölde jet ski kupası düzenleyecektir.

Dalış yapmak üzere batırılan gemiler düşünüldüğünde, sular altında kalan sayısız konak, sokak ve cami ile Halfeti dalış turizminde dünya çapında bir merkez olmaya adaydır. Proje kapsamında tam teşekküllü 10 dalış takımı, bir dalış teknesi alınmıştır. Yapılacak duyurular ve su altında belirli noktalarda yapılması planlanan ışıklandırılmalarla önümüzdeki günlerde bu alanda ilçenin ciddi anlamda ilgi görmesi beklenmektedir.

Ayrıca proje kapsamında hazırlanmakta olan ilçenin kuş ve bitki envanteri kitaplaştırılacaktır. İlçeye yapılan turlara katılan misafirler için yapılan geziler bu bağlamda daha anlamlı olacaktır.

2011 Yılı Hibe Desteklerine Start Verildi

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu yılki hibe programlarına start verdi. Geçen yıl Diyarbakır ve Şanlıurfa ekonomisine proje sahipleri ile birlikte 45 milyon TL'lik kaynağı ekonomiye kazandıran Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu yıl bölge ekonomisine ivme sağlayacak projelere 16.7 milyon TL'lik destek verecek.

Karacadağ Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Mali Destek Programları Teklif Çağrısı Tanıtım Toplantısı Diyarbakır Cahit Sıtkı Tarancı Kültür Kongre Merkezi'nde gerçekleştirildi. Toplantıya Tarım ve Köyüşleri Bakanı Mehdi Eker, Diyarbakır Valisi ve Karacadağ Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Toprak, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürü Nahit Bingöl, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun ile çok sayıda işadama katıldı. Toplantının açılışında konuşan Tarım

ve Köyüşleri Bakanı Mehdi Eker, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sadece mad-di değil aynı zamanda bilgi birikimi ile girişimcilere yol gösterdiğini söyledi.

BAKAN EKER: BÖLGEYİ KALKINDIRMAYA KARARLIYIZ

5 yıl öncesine kadar Diyarbakır'da yatırımcılara rehberlik edecek uzman bulmanın mümkün olmadığını belirten Bakan Eker, "Şuan yatırımcıya modern anlamda yol gösterecek kurumlara sahibiz. Bunların arasında Karacadağ Kalkınma Ajansı başta gelmekte. Kalkınma Ajansı, Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekle-

me Kurumu, KOSGEB aracılığıyla bölgeyi kalkındırmaya kararlıyız. Şimdi projesi olan, üretmek isteyen işadamlarımıza Karacadağ Kalkınma Ajansı ile destek veriyoruz" dedi.

VALİ TOPRAK: GELİŞMİŞLİK FARKINI AZALTACAĞIZ

Diyarbakır Valisi ve Karacadağ Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Toprak ise Ajans sayesinde bölgelerarası ve bölge içindeki gelişmişlik farkını azaltacaklarını söyledi. Ajansın yürüttüğü hibe programlarının, bir yıllık olmasına rağmen önemli işlerin hayata geçmesini sağladığını vurgulayan Toprak, şunları kaydetti: "Yaşanlar tam bir başarı hikâyesidir. Destekler sayesinde aile şirketleri kurumsallaşıyor. Marka değerleri artıyor. Tüm işadamlarımı-

zı 2011 Yılı Mali Destek Programları'na proje sunmaya daveti ediyoruz. Gelin size destek verelim."

DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürü Nahit Bingöl ise Türkiye genelinde kurulan 26 kalkınma ajansının desteklediği projeler sayesinde yaklaşık 1 milyar TL'lik bir kaynağın ekonomiye kazandırıldığını açıkladı. Bingöl, "Ajanslara şuna kadar 11 bin proje başvurusu yapıldı. Biz bin 300'üne destek sağladık. 70 bin kişiye proje eğitimi verdik. Başta Karacadağ Kalkınma Ajansı olmak üzere hazırlanan bölgesel planlar, 2014-2023 kalkınma vizyonuna hazırlık çalışmaları olacak. Geçmişte merkezden yerele yönelik kalkınma çalışmaları bölgesel planlar ile birlikte yerelden merkeze doğru hazırlanmaya başlandı. Tüm bu çalışmalar Türkiye'nin sürdürülebilir gelişme çabalarına güç katacaktır" diye konuştu.

Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, ajans olarak bu yıl Şanlıurfa ve Diyarbakır'da toplam 16.7 milyon TL'lik hibe programı yürüteceklerini açıkladı. Karakoyun, geçen yıl olduğu gibi Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında çalışmalarını yürüteceklerini söyledi. Bu yıl ajans olarak mikro ve küçük işletmelere yoğunlaşacaklarını belirten Karakoyun, "Amacımız tarıma dayalı sanayi ve turizm sektöründe faaliyet gösteren mikro ve küçük işletmelerin, büyütülmesi, rekabet güçlerinin artırılması ve ihracat kapasitelerini geliştirilmesi. Böylece gelişen ekonomiye paralel olarak, artan istihdam sayesinde bölgedeki en büyük sorun olan işsizliğin ve yoksulluğun azaltılmasını hedefliyoruz" dedi.

Ajans Bu Yıl 16.7 Milyon TL Hibe Sağlayacak

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu yılki hibe programlarına start verdi. Geçen yıl Diyarbakır ve Şanlıurfa ekonomisine proje sahipleri ile birlikte 45 milyon TL'lik kaynağı ekonomiye kazandıran Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu yıl bölge ekonomisine ivme sağlayacak projelere 16.7 milyon TL'lik desteği verecek. Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2011 Yılı Mali Destek Programları Teklif Çağrısı Tanıtım Toplantısı'nın ilki Şanlıurfa İl Özel İdaresi Konferans Salonu'nda bugün gerçekleştirildi. Toplantıya Şanlıurfa

Valisi Nuri Okutan, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, kaymakamlar, belediye başkanları ve işadamları katıldı.

Toplantının açılışında konuşan Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın dünyanın en verimli topraklarını sulayan Dicle ile Fırat arasında bulunduğu dikkat çekti. Ajansın dünyanın en önemli bölgesinde faaliyet gösterdiğine dikkat çeken Vali Okutan şöyle devam etti: "Ajansın katkılarıyla Şanlıurfa

ve Diyarbakır'da ulusal çapta söz sahibi olacak yeni marka ve holdingler çıkacak. Ajans sadece kaynak sağlamıyor. Özellikle KOBİ'lerin küçük işletmelerden büyük işletmelere geçmelerinde, proje hazırlama alışkanlıklarını edinmelerinde önemli katkılar sağlıyor."

KARAKOYUN: TURİZME 6.2 MİLYON TL DESTEK VERECEĞİZ

Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, Şanlıurfa ve Diyarbakır'ın turizm sektörünün yükselen yıldızları olduğunu belirterek, bu yıl turizm altyapısına 6.2 milyon TL'lik hibe desteği vereceklerini kaydetti. Turizm Altyapısı Mali Destek Programı sayesinde Şanlıurfa ve Diyarbakır'daki turizm sektörüne ivme kazandırmak istediklerini vurgulayan Karakoyun şunları söyledi: "Sektördeki potansiyeli harekete geçirerek turizmdeki büyümeyi sürdürülebilir kılmayı hedefliyoruz. Desteleyeceğimiz projeler sayesinde Şanlıurfa ile Diyarbakır'ı turizm merkezine dönüştürmeyi, gelen turist sayısını ve konaklama süresini artırmayı planlıyoruz. Sonuç olarak, sektörde yeni istidam yaratarak bölgedeki en büyük sorunu olan işsizliği azaltmayı hedefliyoruz."

Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı

Kimler başvurabilir : Mikro ve küçük işletmeler, üretici kooperatifleri, birlikleri, diğer gerçek ve tüzel kişiler

Ayrılan Toplam Kaynak : 10.5 Milyon TL

En az destek : 40 Bin TL

En yüksek destek : 400 Bin TL

Son Başvuru Tarihi : 22 Temmuz 2011 Saat: 18.00

Turizm Altyapısı Mali Destek Programı

Kimler başvurabilir: Valilikler, Kaymakamlıklar, Bölge, İl ve İlçe Müdürlükleri, Bakanlıklara Bağlı Kurum ve Kuruluşlar ile Enstitüler, Yerel Yönetimler (İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Belediyeler, Köy Tüzel Kişilikleri), Mahalli İdare Birlikleri, Fakülte, Yükseköğretim Kurumları ve Enstitüler, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları (Odalar, Borsalar.), Sivil Toplum Kuruluşları (Vakıflar, Dernekler, Birlikler, Federasyonlar... vb).

Ayrılan Toplam Kaynak : 6.2 Milyon TL

En az destek : 75 Bin TL

En yüksek destek : 750 Bin TL

Son Başvuru Tarihi : 29 Temmuz 2011 Saat: 18.00

Fiskaya Şelalesi İçin Start Verildi

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek verdiği projeler arasında yer alan Fiskaya Şelalesi'nin yapımı için ilk kazma vuruldu. Dicle Vadisi Projesi'nin 1. Etapı olan Fiskaya Şelalesi'nin temel atma töreni coşkulu bir katılımıyla yapıldı. Çalışmaların bu yıl sonunda tamamlanmasıyla Diyarbakırlıların hafızasında önemli bir yere sahip Fiskaya Şelalesi geçmişteki görkemli günlerine dönecek. Fiskaya Şelalesi'nin bulunduğu alanda gerçekleşen temel atma törenine Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Remzi Can, Çınar ve Sur belediye başkanları katıldı. Törende konuşan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Abdullah Sevinç, "Keşif bedeli 3.432.146 TL olup yapılan ihale sonucu 2.432.500 TL+KDV bedel ile sözleşme imzalanmıştır. Projeyi Karacadağ Kalkınma Ajansı ile Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası desteklemektedir. İşin süresi 365 gündür" dedi. Sevinç, Fiskaya Projesi'nin toplam 12 bin metrekarelik alanda peyzaj düzenleme çalışmasını içerdiğini aktararak, Şelalenin 974 metrekare alana sahip 2 gölet, Z+1+Teras kattan oluşan kafe binası ve müştemilatları ile seyir teras ve kent terasını içerdiğini söyledi. Fiskaya Projesi'ne Ajansımız tarafından 2010 Yılı Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında 858 Bin TL hibe desteği veriliyor.

Bakan Ergün, Bistex'in Yeni Tesisini Açtı

Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek verdiği firmalar arasında yer alan Bistex Tekstil'in Diyarbakır OSB'deki yeni tesisini hizmete açtı. Jiber markasıyla iç giyim sektöründe faaliyet gösteren Bistex'in fabrikasının açılışı nedeniyle düzenlenen törende konuşan Bakan Ergün, Türkiye'de başta kalkınma ajansları, KOSGEB benzeri yapılar olmak üzere girişimcilerin yoğun bir şekilde desteklendiğini söyledi. Girişimcilerin sayısının bir toplumda çok az olduğunu belirten Bakan Ergün "Hükümet olarak iktidarda olduğumuz süre boyunca istihdam sağlayan, işadamlarımızın yanında olduk. İşadamları olarak, siz işinizi yapın. Desteği biz veririz. İş yapana destek çok. Kaynak mazeretini ortadan kaldırdık. Toplum olarak yatırımcılarımızı omuzlarda taşımamız. Türkiye'nin zenginleşmesi için daha fazla yatırımcıya ihtiyacımız var" dedi.

2010 Yılı Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı kapsamında Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan Jiber İç Giyim Teknoloji Seviyesinin Artırılması Ve Kurumsallaşma Projesi ile destek alan Bistex, yeni yatırımlar sayesinde 46 olan makine sayısını 105'e, çalışan sayısını 21'den 48'e çıkardı. Yurtiçinde 65 ilde çok sayıda satış noktasına ulaşan Bistex, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın verdiği destekler sayesinde yakın zamanda ihracata başlayacak.

EBRD, Güneydoğu'da Destekleyecek Proje Arayışında

Aralarında Rusya, Ukrayna, Balkanlar ve Doğu Avrupa'nın olduğu 30 ülkede 2010'da 9 milyar Euroluk kaynak kullandıran Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde destekleyeceği projeleri belirlemek için harekete geçti. Güneydoğu gezisi kapsamında EBRD Türkiye, Doğu Avrupa, Kafkasya ve

Orta Asya Direktörü Olivier Descamps ile EBRD Türkiye Direktör Yardımcısı Şevki Acuner, Diyarbakır'da Karacadağ Kalkınma Ajansı ve Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası(DTOS) işbirliği ile düzenlenen toplantıda KOSGEB, GÜNSİAD, MÜSİAD, DOSİAD, DOĞÜNSİFED, DİSİAD, DİGİAD üyeleri ve bölgede faaliyet gösteren işadam-

larıyla bir araya geldi. DTOS binasında gerçekleştirilen toplantıda konuşan EBRD Türkiye, Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya Direktörü Olivier Descamps, 2011'de Türkiye'de 750 milyon Euro'luk bir kaynağı kullanacaklarını, bu kapsamda Güneydoğu'da destekleyecekleri projeleri belirlemek istediklerini söyledi.

İtalya Modeli Diyarbakır ve Şanlıurfa'ya Örnek Oluyor

Diyarbakır ve Şanlıurfa, kültür ve inanç turizmi ile güneş enerjisinde İtalyan modelini yakın takibe aldı. Karacadağ Kalkınma Ajansı, bölgesel kalkınma ajansları ile yenilenebilir enerjide önemli yol kat eden ve tarihi varlıkları turizm sektörüne kazandıran İtalya'da çeşitli incelemelerde bulundu.

Karacadağ Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Diyarbakır Valisi Mustafa Toprak, yönetim kurulu üyeleri Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı M. Galip Ensarioğlu, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı E. Sabri Ertekin, Şanlıurfa İl Genel Meclisi Başkanı M. Uğur Beyazgül, Genel Sekreter Dr. İlhan Karakoyun ile ajans uzmanları İtalya'da 4 günlük çalışma ziyareti gerçekleştirdi. Ziyareti değerlendiren Ajans Yönetim Kurulu Başkanı Diyarbakır Valisi Mustafa Toprak, "Diyarbakır ve Şanlıurfa Roma'dan bile eski şehirlerimiz. Ancak buradaki tarihi yapılar ve şehirler şüana kadar hak ettiği şekilde turizme kazandırılmadı. Biz ajans olarak Bereketli Hilal ve Mezopotamya'nın iki kadim kenti olarak onlarca medeniyete beşiklik etmiş bu iki ilimizdeki tarihi ve kültürel yapıları aynen Roma'nın yaptığı gibi 'koruma ve kullanma' dengesini gözeterek dünya turizm sektörüne kazandırmak istiyoruz" dedi.

Diyarbakır Dünya Turizminin Yeni Yıldızı Olmaya Aday

Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED) İkinci Başkanı ve Anadolu Turizm İşletmecileri Derneği (ATİD) Başkanı Seçim Aydın, Diyarbakır'ın barındırdığı tarih sayesinde dünya turizminin yeni yıldızı olmaya aday olduğunu söyledi. Karacadağ Kalkınma Ajansı'nda düzenlenen Diyarbakır Turizm Platformu toplantısında konuşan ATİB Başkanı Seçim Aydın, binlerce yıllık tarihe sahip Diyarbakır'ın turizm sektöründe hak ettiği yeri alması

için gerekli potansiyeli bulunduğunu belirtti. Diyarbakır'ın çok geç kalmadığına dikkat çeken Aydın, "Roma, Paris, Prag artık dünya tarafından çok iyi biliniyor. İnsanlar Roma'ya, Paris'e tekrar tekrar gitmekten sıkılmış durumdalar. Dünya turizm sektörü yeni yerleri keşfetmek istiyor. Diyarbakır, binlerce yıllık bir tarihi ve onlarca medeniyeti bünyesinde barındırıyor. Diyarbakır'ın toprağı altında yatan tarihi mirası dünyaya sunması halinde,

Torino ya da Toledo olmaması içten bile değil. Diyarbakır dünya turizminin yükselen yeni yıldızı olamaya aday. Yeter ki şehirdeki yatırımcılar, kamu yetkilileri ve STK'lar birlikte hareket etsin" dedi.

Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, Diyarbakır Turizm Platformu'nun geçen yıl kurulmasına rağmen, şehrin turizm sektöründe faaliyet gösteren tüm paydaşlarını bir araya getirdiğini söyledi.

Dicle Üniversitesi'nden Kalkınma ve Eğitim Sempozyumu

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Doğrudan Faaliyet Destegi ile Dicle Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezi (DÜ-SAMER) tarafından gerçekleştirilen "Bölgesel Kalkınmada Eğitimin Rolü" konulu sempozyum Dicle Üniversitesi Kongre Merkezi'nde düzenlendi.

Açılışta konuşan Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, Ajansın 2010'da 80 projeye 25 milyon TL'lik destek sağladığını, proje sahiplerinin eş finansman kaynağı ile birlikte yaklaşık 45 milyon TL'lik bir tutarın ekonomiye kazandırıldığını söyledi. Ajans olarak Dicle Üniversite ile işbirliği içinde olduklarını belirten Dr. Karakoyun, sürdürülebilir bir kalkınma için eğitimin şart olduğunu kaydetti. Sempozyumun ilk oturumuna İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Mehmet Altan, Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Eser Karakaş, Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Görevlisi Dr. Cengiz Aktar, katıldı.

Oturumda konuşan Bahçeşehir Üniversitesi İşletme ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Eser Karakaş, 21'inci yüzyılın sanayi sonrası toplumların çağı olduğunu belirterek, "Bilgi şüana kadar ulaşılmaz, yoğun çaba ve emekle erişilen bir unsur konumundaydı. Ancak günümüzde, 10 dakika içerisinde ulaşılamayacak, bilgi kalmadı. İnternet sayesinde bilgi ulaşılmaz olmaktan çıktı, herkesin kullanımına açık hale geldi. Eğitim sistemi de bu çevrede bilgiyi aktaran kurumlar olarak şekillendirildi. Eğitim sistemi bu bilgiyi benzer yeteneklere ve aynı formasyona sahip bireyleri yetiştirmede kullanıyor. Artık benzer olmak, değil farklı olmak, özgün olmak fazilet kaynağı. Biz de ülke olarak, kalkınmanın motor gücü olan eğitim politikalarını önümüzdeki dönemde oluştururken, bilgi toplumlarının gereklerini göz önünde tutmalıyız" dedi

Bakan Yılmaz: GAP, yeni dönemde teknolojiye yönelecek

Devlet Bakanı Cevdet Yılmaz, GAP Eylem Planı sayesinde başta sulama ve ulaşımda önemli mesafelerin alındığını, yeni dönemde bölgenin teknolojik olarak gelişeceğini söyledi. 25. GAP Yüksek Kurulu toplantısı, GAP İdaresi'nden sorumlu Devlet Bakanı Cevdet Yılmaz başkanlığında Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker, Ulaştırma Bakanı Mehmet Habip Soluk, Bayındırlık ve İskan Bakanı Mustafa Demir ile ilgili kurumların temsilcilerinin katılımıyla Şanlıurfa'daki El Ruha Otel'de gerçekleştirildi. Toplantının ardında konuşan Bakan Yılmaz, eğitim konusundaki çalışmalara ivme kazandırılması gerektiğini belirtti. Yılmaz, "İnsan unsuru olmadan diğer hiçbir alanda yapılan çalışmaların yeterli olamayacağını düşünüyoruz. Biz de eğitime daha fazla önem verilmesi kararını aldık" dedi. Eylem Planı kapsamında bölgede kurulan kalkınma ajanslarına ayrı bir önem verdiklerini belirten Bakan Yılmaz, şunları söyledi: "Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Şanlıurfa'da çok iyi donanıma sahip uzman personeli ile hizmet veren Yatırım Destek Ofisi, tüm Şanlıurfalı işadamlarına hizmet veriyor. Ofisimizin kapısı, tüm işadamlarımıza açık. Bütün Kalkınma Ajanslarımız, yatırımcıları bölgeye çekmek için çalışmalar yapmaktadır."

Vali Okutan: Şanlıurfa kilit konumda olacak

Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Şanlıurfa'nın yeni dönemde Türkiye'nin bölgesinde üstlendiği rol çerçevesinde kilit öneme sahip olduğunu söyledi. Dede-man Otel'inde düzenlenen ve sekreteryasını Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yürüttüğü Şanlıurfa Yerel Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Platformu (ŞUYERGEP) 8.

Planlama ve Koordinasyon toplantısına Vali Nuri Okutan'ın yanı sıra, Belediye Başkan Yardımcısı Fevzi Yüce, daire müdürleri, işadamları, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile Karacadağ Kalkınma Ajansı yetkilileri katıldı. Toplantıda konuşan Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, bölgesel güç olmaya yolunda emin adımlarla ilerleyen Türkiye için Şanlıurfa'nın en önemli şehirlerinden biri olduğunu söyledi. Şanlıurfa'nın yeni dönemde hem coğrafi hem de kültürel kavşakların ortasında bulunduğunu ifade eden Vali Okutan şunları söyledi: "Şanlıurfa kilometre olarak Ankara'ya ne kadar yakınsa Bağdat'a, İstanbul'a ne kadar yakınsa Tahran'a o kadar yakın. Bölge ile hem kilometre hem de kültürel olarak yakınız. Şanlıurfa, Bereketli Hilali'nin 'kilit taşı' konumunda. Tahran'ı, Bağdat'ı, Halep'i, Şam'ı, Lübnan'ı düşünürken Şanlıurfa'yı hesaba katmazsanız yanlış yaparsınız. Şanlıurfa'nın dikkate alınmadığı bir bölgesel güç girişimi eksik kalır. Öte yandan Akçakale Sınır Kapısı'nın faaliyete geçmesinin ardından ticari anlamda Suriye ve Türkiye arasında ekonomik ilişkilerimiz daha da güçlendi."

Şanlıurfa, Yenilenebilir Enerjinin Ortadoğu'daki Merkezi Olmaya Aday

GAP sayesinde tarımsal ve hayvansal ürünlerin üretilmesinde öncü konuma gelen Şanlıurfa, şimdi de yenilenebilir enerjide merkez olma yolunda emin adımlarla yürüyor.

Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Destek Ofisi ile Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası'nın (ŞUTSO) katkılarıyla Şanlıurfa'da "Tarımsal Ve Hayvansal Atıklardan Biyogaz Ve Enerji Üretim Teknolojileri" konulu toplantı düzen-

lendi. Toplantıya ŞUTSO üyeleri, Harran Üniversitesi öğretim görevlileri, ilgili kurum, kuruluşların temsilcileri, büyük çiftlik sahipleri ve enerji alanında yatırım yapmayı düşünen firmaların yöneticileri katıldı.

Toplantıda konuşan Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Emin Uğur Divitçi, bölgede devam eden sulama yatırımları ile birlikte Şanlıurfa'da sulanan arazilerin 2,5 katına çıkacağını

söyledi. Tarımsal üretimin artmasına paralel olarak hayvansal atıkların bir sorun olmaya başlayacağına dikkat çeken Divitçi, "Atıkların enerji ve gübreye dönüştürülmesi, hem çevreye hem de ekonomiye büyük katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda Şanlıurfa, başta biyogaz olmak üzere yenilenebilir enerjinin üretimi, teknolojisinin geliştirilmesinde başta bölge olmak üzere Ortadoğu ülkeleri için merkez olmaya aday" dedi.

Ajansımız Maliye Sempozyumu'nda

Ajansımız, Türkiye Maliye Sempozyumu'na katıldı. Harran Üniversitesi ev sahipliğinde "Bölgesel Kalkınma ve Kamu Politikaları" temasıyla bu yıl 26'ncısı Şanlıurfa'da düzenlenen Türkiye Maliye Sempozyumu'nda Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. İlhan Karakoyun, "Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

25 yıldır her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen ve bu yıl ilk kez Antalya dışında bir ilde düzenlenen Türkiye Maliye Sempozyumu, maliye bürokratları ile akademisyenlerin buluşma zirvesi konumunda.

Harran Üniversitesi Maliye Bölümü tarafından organize edilen Türkiye Maliye Sempozyumu'nda Karacadağ Kalkınma Ajansı stant açtı. Karacadağ Kalkınma Ajansı standında Ajans uzmanları katılımcıları bilgilendirirken, aynı zamanda Ajans tarafından hazırlanan Ön Bölgesel Gelişme Planı, Proje Hazırlama Rehberi, 2010 Faaliyet Raporu, Yenilenebilir Enerji Raporu, Şanlıurfa Tanıtım Seti, Proje Çağrısı Değerlendirme Kitapçıkları, Türkiye İle Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı Broşürü, Şanlıurfa Tanıtım CD'si, Şanlıurfa Müzikleri CD'si ve Göbekli Tepe tanıtım broşürü gibi materyalleri ziyaretçilere sundu.

Bakan Faruk Çelik Ajansımızın Destek Verdiği Bir Ak Gıda Tesisleri'ni Açtı

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek verdiği projeler meyvelerini vermeye başladı. Bu yıl yeni hibe programlarını açıklayan Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2010'da destek verdiği projeler her geçen gün ekonomik hayata can vermeye devam ediyor. Devlet Bakanı Faruk Çelik, Ajansımızın destek verdiği Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde yoğurt, ayran üretimi yapan Birecik Ak Gıda Ürünleri'nin (BİR AK) yeni tesislerini hizmete açtı. Açılış töreninde konuşan Bakan Faruk Çelik, yeni tesisin bölgedeki girişimciler için örnek teşkil ettiğini söyledi.

Birecik Ak Gıda Ürünleri Yönetim Kurulu Başkanı Saadetin Budak, 800 bin TL'lik bir yatırımla 900 metrekarelik kapalı alanda kurulan tesiste 25 kişi istihdam edileceğini açıkladı. Budak, "Firma olarak gıda konusunda en önemli kalite belgelerinde HACCP'e sahibiz. Şanlıurfa bölgesinde kendi sektörünün en büyük tesislerinden birini hizmete açmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Projemizi hayata geçirirken, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın büyük desteklerini gördük. Ajans bize sadece maddi destek vermedi. Daha önemlisi yerel bir firma olan Birak'ın bölgesel marka olmasında Ajansın büyük katkıları oldu" dedi.

HASİAD Üyelerinden Şanlıurfa'ya Yakın Takip

Reel sektörde birçok firmanın üye olduğu İstanbul Hadımköy Sanayici ve İş Adamları Derneği (HASİAD), hayvancılık yatırım için Şanlıurfa'yı öncelikleri arasına aldı. Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi (YDO) uzmanları, yatırım tanıtım faaliyetleri kapsamında HASİAD üyelerine Şanlıurfa'nın yatırım fırsatlarını anlattı.

HASİAD toplantı salonunda gerçekleştirilen görüşmeye Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Emin Uğur Divitçi, YDO

Uzmanı Yunus Çolak, HASİAD Yönetim Kurulu üyeleri Hüseyin Bozdağ, Levent Eren, genel sekreter Mustafa Ertürk ile Emre Kalıp Genel Müdürü Karaca Aslan katıldı. Toplantıda Şanlıurfa YDO Koordinatörü Emin Uğur Divitçi, öncelikli Yatırım Destek Ofisi tarafından verilen hizmetler, Şanlıurfa'nın yatırım potansiyelleri ve şu an ilde yatırım kararı almış firmalar hakkında katılımcıları bilgilendirdi.

Aynı zamanda Şanlıurfa'da hayvancılık için uygun ve kullanıma hazır Hazine

arazileri konusunda bilgilendirme yapan Divitçi, bu arazilerin nasıl tahsis edileceği konusunda detaylı sunumlar yaptı.

Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi Uzmanı Yunus Çolak ise Hazine Müsteşarlığı Teşvik Sistemi ile ilgili bilgi verirken, Şanlıurfa'da hayvancılık yatırımları yapılması halinde sağlanan avantajlar konusunda katılımcılara geniş kapsamlı açıklamalarda bulundu. HASİAD üyeleri, Şanlıurfa YDO ile ikili ilişkileri artırmayı ve Şanlıurfa'yı en kısa zamanda ziyaret etmek istediklerini vurguladılar.

Diyarbakır'a 25 milyon Euro'luk Yatırım

Diyarbakırlı iş adamı Abdulkadir Karavil tamamı yerli sermaye ile Organize Sanayi Bölgesinde dev bir tesisin temelini attı. 75 Bin metrekaresi kapalı toplam 125 bin metrekare alanda yapımına başlatılan 25 milyon Euro'luk alçı ve alçıpan entegre tesisi bölgenin ekonomik olarak kalkınmasına büyük ölçüde katkı sunacağı gibi sayısı her geçen gün artan

işsizlere umut ışığı oldu. Temmuz ayında üretime geçmesi hedeflenen fabrikada 350 kişi direk 600 kişi dolaylı yoldan toplam 950 kişinin istihdamı hedefleniyor. İşadamların bankalardan kredi almakta zorluklar yaşadığını belirten Karavil Grup Yönetim Kurulu Başkanı Abdulkadir Karavil, yeni yatırımın iş adamlarını cesaretlendirdiğini söyledi.

Diyarbakır'ın ilk mercimek fabrikası açıldı

Diyarbakır'da mısır kurutma, bakliyat paketleme, pirinç ve mercimek işleme fabrikası önceki gün düzenlenen törenle hizmete açıldı.

Fabrikanın açılışında bir konuşma yapan Tarım ve Köy işleri Bakanı Mehdi Eker, bu tür tesislerin hizmete açılmasının sadece ilimiz değil, aynı zamanda bölge ekonomisi açısından büyük katma değer

sağlayacağını belirtti. Eker, bu tür tesislerin istihdama ve ekonomiye canlılık getireceğini kaydetti. AK Parti Diyarbakır Milletvekili Kutbettin Arzu ise, bölgenin en önemli sektörlerden birinin tarım olduğunu belirterek, mevcut nüfusun % 65'inin tarım ile geçindiğini kaydetti. Yeni tesisi 10 bin metrekare bin alan üzerinde faaliyet gösterecek.

İspanyol Zara'nın gömlekleri Hazro'da üretiliyor

Türkiye'nin geri kalmış yerlerinden biri olan Diyarbakır'ın Hazro ilçesi, ilk kez yatırım yüzü gördü. Kaymakamlığın kurduğu ve özel sektörün işlettiği tekstil atölyesi, bölge ekonomisine katkı sunmaya başladı. 70 kişinin çalıştığı atölye, İspanya'nın dünyaca ünlü hazır giyim markası Zara'ya gömlek üretiyor. Üretilen 6 bin adet gömlek İspanya'ya gönderildi.

Hazro Kaymakamı Ertuğrul Egemen, "Tekstil atölyesi fikrinin bizde uyanmasının sebebi ilk olarak ilçedeki potansiyel oldu. Şu anda kızlarımız bu atölyede eğitim alıyor ve bu eğitim bittikten sonra 70 ile 80 arasında kızımız burada çalışmış olacak. Şu an yeni bir markaya gömlek üretiliyor ve bu gömlekler İspanya'ya ihraç ediliyor" dedi.

Hakan Plastik'ten Şanlıurfa'ya 100 Milyon TL'lik yatırım

Plastik ve kauçuk imalatı GAP'ta teşvik kapsamına alındı, yatırımcılar harekete geçti. Bu kapsamda il yatırım Hakan Plastik'ten geldi. Hakan Plastik Şanlıurfa'ya 100 milyon TL'lik yatırım yapacak. 2012'de tamamlanması hedeflenen GAP ile birlikte büyük miktarda arazilerin sulu tarıma açılması, plastik boru üretici firmaların GAP Bölgesi'ni merkez altına almasını sağladı.

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası (ŞUTSO) Başkanı Sabri Ertekin, Şanlıurfa Valiliği, Karacadağ Kalkınma Ajansı ve ŞUTSO'nun yoğun çabaları sayesinde Diyarbakır ile Şanlıurfa'da plastik ve kauçuk ürünleri imalatının teşvik kapsamına alındığını söyledi. Ertekin, yeni uygulama ile birlikte Hakan Plastik'in Şanlıurfa'da 100 milyon TL'lik yatırım kararı aldığını açıkladı.

Gebze OSB ile Şanlıurfa OSB 'Kardeş OSB' oldu

Gebze Organize Sanayi Bölgesi (GOSB) ile Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi arasında 'Kardeş OSB Protokolü' imzalandı. Gebze Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Merkezi'ndeki törene Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Kocaeli Vali Yardımcısı Ali Sözen, GOSB Yönetim Kurulu Başkanı Vahit Yıldırım, GOSB Bölge Müdürü Ali Haydar Bulut, Şanlıurfa OSB Bölge Müdürü Remzi

İnanlı, Şanlıurfa Belediye Başkanı Ahmet Eşref Fakıbaba, Gebze Belediye Başkanı Adnan Köşker, Gebze Ticaret Odası Başkanı Nail Çiler ile sanayiciler katıldı.

Toplantıda konuşan Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, "İşyerlerinizi kapatın, gelin Şanlıurfa'ya yatırım yapın demiyoruz. Eğer yeni bir alana açılmak, yeni bir alanda yüzmek istiyorsanız Şanlıurfa'yı anlatıyoruz" dedi.

Vural Öger'den Şanlıurfa'ya Otel Planı

Geçtiğimiz aylarda Öger Tur'u 30 milyon dolara İngiliz Turizm Devi Thomas Cook'a satmasıyla dikkatleri üzerine çeken Avrupa Parlamentosu eski milletvekili ve iş adamı Vural Öger, Şanlıurfa'da butik otel alanında yatırım yapmaya hazırlanıyor.

Şanlıurfa'nın tarihi dokusu karşısında büyük heyecan duyduğunu aktaran Öger, bir dahaki

sefere eşi ve çocuklarıyla birlikte Şanlıurfa'ya geleceğini belirterek, 30 ile 40 odalık bir tarihi Urfa evini satın alacağını dile getirdi. Turizmci Öger, Şanlıurfa ziyaretinde Vali Nuri Okutan ve Şanlıurfa Belediye Başkanı Ahmet Eşref Fakıbaba ile yaptığı görüşmelerde, bir sonraki gelişinde kendisine gösterilecek bir yerde butik otel yatırımına başlayacağını belirtti.

Çaresizliğe teslim olmadı kendi sulama sistemini kendisi kurdu

Mehmet ÖZTEK | Karacadağ Kalkınma Ajansı Basın ve Halkla İlişkiler Sorumlusu

Dergimizin ilk sayında ilk başarı hikâyesini Diyarbakır'ın Eğil ilçesine bağlı Sarıca Köyü'nde yaşayan 51 yaşındaki Zeynep Kılıç'a ayırdık. Zeynep Hanım 28 yıl önce eşini kaybettikten sonra 5 çocuğu ile tek başına kalmış. Şimdi Zeynep Hanım, 17 torunu ile büyük bir aileyi ayakta tutmaya çalışıyor. Zeynep Hanım'ın başarı hikâyesi, köyündeki evinin içindeki kuyunun kurumasıyla başlıyor.

"Hiçbir bahane, başarının yerini tutamaz" bu sözü yıllar önce bir sağlık ocağında okumuştum. Buna benzer cümleler Amerikalı yazarların kişisel gelişimi pazarlayan el kitaplarını süslüyor.

Ancak bu lafın gerçek hayattaki karşılığını Diyarbakır'ın Eğil ilçesine bağlı Sarıca Köyü'nde görünce bir daha ön yargılarımı zı gözden geçirmemiz gerektiği kanaatine vardım. Dergimizin ilk sayında ilk başarı hikâyesini Sarıca Köyü'nde yaşayan 51 yaşındaki Zeynep Kılıç'a ayırdık. Zeynep Hanım 28 yıl önce eşini kaybettikten sonra 5 çocuğu ile tek başına kalmış. Şimdi Zeynep Hanım, 17 torunu ile büyük bir aileyi ayakta tutmaya çalışıyor. Zeynep Hanım'ın başarı hikâyesi, köyündeki evinin içinde bulunan kuyudaki suyun kuraklık nedeniyle bitmesi ile başlıyor. Şimdi başarı hikâyesini Zeynep Hanım'dan dinleyelim:

"Maddi durumum iyi olmadığı için Eğil Sosyal Dayanışmadan yardım alıyordum. Bir gün beni aradılar. Diyarbakır İl Özel İdaresi ile Eğil İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından yürütülen Bağcılığı Geliştirme Projesi kapsamında yardım etmek istediklerini söylediler. Bunun üzerine evimin önünde 10 dönümlük alan üzerinde üzüm bağı kurduk. Evin içindeki kuyudan sulama yapıyordum. Ancak kuraklık başlayınca suyumuz bitti. Bunun üzerine çözüm

arayışlarına girdik. Maddi olanakların yetersizliği nedeniyle bir şeyler yapamadık. Sonra bir gün damla sulama yapmaya karar verdik. Ancak yeni damla sulama sistemlerini kuracak paramız yoktu. Bunun yerine inşaatlarda kullanılan ve içinde elektrik kablolarının geçtiği plastik boruları Diyarbakır merkezden satın aldık. Ancak ucuz diye aldığımız borular güneşin altında ezilince yeniden bağımız susuz kaldı. Ardından daha kalın ve dayanıklı plastik kablo borusunu, bağımızda kullanmaya başladık. Bu kez başardık. Şuan çaresizlik ve maddi olanakların yetersizliğinden dolayı, başvurduğumuz bu yöntem ile 10 dönümlük bağımızı damla sulama sistemi ile suluyoruz. Ben de yeni damla sulama sistemlerini kullanmak istedim. Ancak yokluk

nedeniyle bunu gerçekleştiremedik.

Bu iş için şuna kadar eşten dosttan borç aldığımız 3 bin TL'yi harcadık. Bir oğlum Libya'da çalışıyordu. Ancak olaylar çıkınca o da Diyarbakır'a dönmek zorunda kaldı. Eşi ve çocukları ile birlikte toplam 12 kişi ile birlikte köyde yaşıyoruz.

Ben 51 yaşındayım çok sayıda hastalık ile uğraşıyorum. Bir poşet dolusu ilaç kullanıyorum. Bağ ve bahçe işlerinde gece gündüz çalışırken bu hastalıklarla tanıştım. Ancak asla yılmadım. Her zaman çalıştım. Çünkü kocam vefat edince, tek başıma çocuklarımla yalnız kaldım. Çalışmaktan başka çarem yoktu. Dünyaya bir daha gelsem ve yine aynı durumda kalsam, hiç düşünmeden aynı şekilde davranırdım."

Diyarbakır'daki

Yatırımlarınız için doğru anahtar

Hizmetlerimiz tamamen ücretsizdir!

**Karacadağ Kalkınma Ajansı
Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi**

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A 21080 Bağlar / DİYARBAKIR

Tel: 0412 237 12 16-17 **Fax:** 0412 237 12 14 dbakirydo@karacadag.org.tr

www.karacadag.org.tr www.investdiyarbakir.com

TARİHİNİ TURİZME, TEKSTİLİNİ MODAYA DÖNÜŞTÜREN

İTALYA,

'MARKASINI' SATIYOR

Eser Çağlar YILMAZ | Karacadağ Kalkınma Ajansı Uzmanı

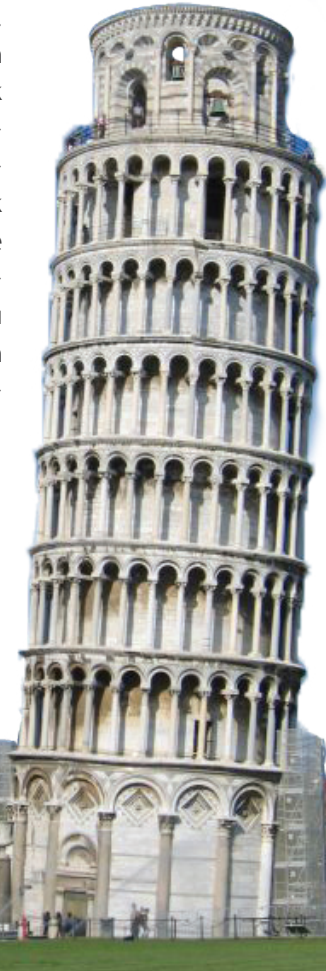

Başkenti	: Roma
Yüzölçümü	: 301.340 km ²
Nüfus	: 61.016.804
GSYİH	: 1,782 milyar ABD Doları
GSYİH Sektörel Dağ.	:
Tarım	: % 1,8
Sanayi	: % 24,9
Hizmet Sektörü	: % 73,3
GSYİH Büyüme Hızı	: % 1,1
Kişi Başına Milli Gelir	: 30.700 ABD Doları
Faal İşgücü	: 25,05 milyon kişi
İşsizlik Oranı	: % 8,4
İhracat	: 458,4 milyar ABD Doları
İthalat	: 459,7 milyar ABD Doları

Güney Avrupa'dan Akdeniz'e doğru uzanan bir yarımada ile çevresindeki adalardan oluşmakta olan İtalya, kuzeyinde Fransa, İsviçre, Avusturya ve Slovenya ile komşudur. 7600 km'lik sahil şeridine sahip olup, Akdeniz'in en büyük iki adası olan Sicilya ve Sardunya'yı da sınırları içinde barındırmaktadır. Dağlık bir ülke olan İtalya'da Apenin Dağları ülkeyi boydan boya geçerek Sicilya Adası'nın batısında sona ererken, Alpler ise batı-doğu doğrultusunda uzanmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası 4 bin 61 metrelik yüksekliği ile Gran Paradiso'dur. Çok sayıda sönmüş yanardağın bulunduğu ülkede bu yanardağların en ünlüsü Pompei'nin yıkımına sebep olan Vezüv'dür. Sicilya Adası'ndaki Etna ise hala etkinliğini sürdürmektedir.

Yüzölçümünün % 40'ını dağların oluşturmasına rağmen İtalya, Avrupa'nın önemli tarım ülkelerinden birisi olmayı başarmıştır. Güneydoğusunda ve Lombardiya bölgesinde büyük ve modern çiftlikler bulunan İtalya'nın hemen her bölgesinde üzüm bağları ve zeytinlikler vardır. Tarımsal alandaki bu zenginlik ülke mutfa-

ğına da yansımıştır. Dünyanın sayı-
lı mutfaklarından biri sayılan İtalyan
mutfağının geçmişi M.Ö 4. yy'a kadar
uzanmakta ve bölgelere göre büyük
farklılıklar göstermektedir. Sebze ve
hamur işi ağırlıklı olan İtalyan mutfak-

da zeytinyağı,
şarap, peynir ve kahve
(özellikle de espresso)
önemli yere sahiptir.
İtalyan mutfağının ünlü tatlılarından bazıları şunlardır; pizza, makarna, lazanya, gelato (dondur-

ma), risotto ve tiramisü.

Yüzyıllar boyunca topraklarında çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan İtalya, bu özelliği sayesinde oldukça zengin tarihi ve kültürel miraslara sahiptir. UNESCO Kültür Mirası listesindeki 45 adet kültürel ve doğal varlığıyla bu alanda dünya lideridir. İtalya aynı zamanda bu listede en çok kültürel varlığa da sahip olan ülkedir. Bu miraslar arasından birkaçı şöyledir; Tarihi Roma Şehri, Tarihi Floransa Şehri, Venedik ve Venedik Lagünü, Santa Maria delle Grazie Kilisesi ve Son Akşam Yemeği, Piazza del Duomo, Pisa. (UNESCO, whc.unesco.org, 2011)

İtalya, tarihi boyunca pek çok dünyaca ünlü sanatçı, filozof ve bilim adamı yetiştirmiştir. Dünya bilimin ve sanatının ilerlemesinde çok büyük etkileri olan bu isimler arasında Galileo, Machiavelli, Dante, Leonardo Da Vin-

ci, Michelangelo ve Vivaldi gibi isimler bulunmaktadır.

1861 yılında kurulup 1946 yılına kadar monarşi ile yönetilen İtalya, bu tarihte cumhuriyet rejimine geçmiştir. Üyeleri 5 yılda bir seçilen 630 kişilik Temsilciler Meclisi ve 315 kişilik Senato'nun yasama yetkisini elinde bulundurduğu İtalya'da 5'i özel statüye sahip toplam 20 alt-bölge bulunmaktadır. Her bölge birbirinden farklı ve her birinin kendi yöresel hükümeti bulunmaktadır.

EKONOMİ

II. Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirildiği ekonomik kalkınma hamlesiyle Avrupa'nın öncü endüstrileşmiş ülkeleri arasına girmeyi başaran İtalya, AET ve NATO'nun kurucu üyesidir. İtalya aynı zamanda "Zenginler

Kulübü" olarak da bilinen G-8 (Group of Eight) üyesi ülkelerden biridir. Ülkenin para birimi olan İtalyan Lireti, 1999 yılında İtalya'nın Avrupa Ortak Para Birimi'ne dahil olmasından sonra 2002 yılına kadar kullanılmaya devam edilmiş, 1 Ocak 2002 itibarıyla yerini Euro'ya bırakmıştır.

2010 yılı tahminlerinde satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük 10. ekonomisine sahip olmasına rağmen bu gelişmişlik ülke içinde homojen olarak dağılmamıştır. Kuzey ve Orta İtalya, sanayi ve hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı bölgeler olup ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturmaktadırlar. Güney İtalya ise verimsiz topraklara sahip olup kırsal ve görece fakirdir.

İtalya ekonomisinin genel eğilimi hammadde ithali ve mamul ihracı yönündedir. 2010 yılı tahminlerine göre Dünya'nın en büyük 7. ihracatçısı ve

yine en büyük 7. ithalatçısı konumundaki İtalya'nın başlıca ihracat ürünleri arasında işlenmiş petrol ürünleri, motorlu taşıtlar ve yedek parçaları, kimyasal ürünler, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile iş makineleri bulunmaktadır. İtalya'nın ithal ettiği başlıca ürünler arasında ise ham petrol, kimyasal ürünler, ulaştırma araçları ve enerji mamulleri bulunmaktadır.

Mermer, traverten ve granit üretiminde dünyanın en önemli üreticileri arasında olan İtalya aynı zamanda Avrupa'nın en büyük doğal taş üreticisidir.

Roma uygarlığının ve Rönesans'ın beşiği sayılan İtalya zengin tarih, kültür ve sanat birikimiyle, Dünya'da Fransa, ABD, Çin ve İspanya'dan sonra en çok turist çeken 5. ülkedir. Tam bir turizm ülkesi olan İtalya, turizm gelirleri açısından ise Dünya'da Fransa, ABD ve İspanya'dan sonra en çok turizm geliri elde eden 4. ülke konumundadır.

TÜRKİYE-İTALYA İLİŞKİLERİ

Yoğun ilişkiler içerisinde bulunan iki ülke, II. Dünya Savaşı'nın ardından birbirlerinin yanında yer almışlardır. Uluslararası pek çok hususta aynı görüşleri paylaşan İtalya ile Türkiye arasında mevcut ikili ilişkiler, siyasi, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda oldukça iyi seviyelerde seyretmektedir. Bu iyi ilişkilerin sonucu olarak İtalya, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine, gündeme geldiği ilk günden bu yana tam destek sağlamaktadır.

İtalya, Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında Rusya, Almanya, Çin ve ABD'nin ardından 5. sırada bulunmaktadır. İtalya, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında ise Almanya, Irak ve Birleşik Krallık'ın

Türkiye – İtalya Ticaret Hacmi

Yıl	Ülke adı	İhracat (\$)	İthalat (\$)	Hacim	Denge
2001	İtalya	2.342.185.593	3.484.129.012	5.826.314.605	-1.141.943.419
2002	İtalya	2.375.691.968	4.096.967.762	6.472.659.730	-1.721.275.794
2003	İtalya	3.193.241.664	5.471.536.579	8.664.778.243	-2.278.294.915
2004	İtalya	4.648.474.529	6.865.811.408	11.514.285.937	-2.217.336.879
2005	İtalya	5.616.754.657	7.566.262.070	13.183.016.727	-1.949.507.413
2006	İtalya	6.752.346.420	8.663.468.837	15.415.815.257	-1.911.122.417
2007	İtalya	7.480.060.276	9.967.972.960	17.448.033.236	-2.487.912.684
2008	İtalya	7.818.988.168	11.011.526.336	18.830.514.504	-3.192.538.168
2009	İtalya	5.888.958.025	7.673.373.516	13.562.331.541	-1.784.415.491
2010	İtalya	6.509.577.445	10.203.336.632	16.712.914.077	-3.693.759.187

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, 2011

TRC2 Bölgesi (Şanlıurfa, Diyarbakır) – İtalya Ticaret Hacmi

Yıl	Ülke adı	İhracat (\$)	İthalat (\$)	Hacim	Denge
2002	İtalya	1.062.773	3.089.005	4.151.778	-2.026.232
2003	İtalya	2.364.047	1.614.663	3.978.710	749.384
2004	İtalya	3.429.856	4.577.686	8.007.542	-1.147.830
2005	İtalya	1.175.677	1.615.873	2.791.550	-440.196
2006	İtalya	1.627.603	5.464.023	7.091.626	-3.836.420
2007	İtalya	2.158.453	10.814.527	12.972.980	-8.656.074
2008	İtalya	4.543.060	5.742.547	10.285.607	-1.199.487
2009	İtalya	3.012.007	4.413.727	7.425.734	-1.401.720
2010	İtalya	3.648.131	4.525.111	8.173.242	-876.980
2011*	İtalya	44.732	1.084.330	1.129.062	-1.039.598

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, 2011

* Geçici veriler.

ardından 4. sırada bulunmaktadır. (2010, TİM) Türkiye'nin İtalya'dan ithal ettiği başlıca ürün grupları arasında; makine ve aksamları, taşıt araçları ve yan sanayi, kimyevi maddeler ile mamulleri ve elektrik-elektronik ürünleri bulunmaktadır. Türkiye'nin İtalya'ya ihracat ettiği başlıca ürün grupları arasında ise; taşıt araçları ve yan sanayi, makine ve aksamları, konfeksiyon ile tekstil ve demir çelik ürünleri bulunmaktadır.

2008 yılı verilerine göre, Türkiye'deki İtalyan firmaların sayısı 700'e ulaşmıştır. Türkiye'deki İtalyan yatırımcıların çoğu hizmet ve üretim

sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Türkiye'de İtalyan firmalar tarafından yapılan doğrudan yatırım tutarı 5 milyar dolar seviyesindedir. Türkiye'nin İtalya'daki doğrudan yatırımları ise 2009 Mart ayı verilerine göre yaklaşık 120 bin ABD doları seviyesindedir. İtalya'daki toplam Türk firması sayısı ise 37'ye yükselmiştir. (ÖZPAK, 2010: 31)

KAYNAKÇA

1. ÖZPAK, P. (2010). İtalya Ülke Raporu, Ankara: İGEME Yayınları.
2. UNESCO, (2011). *whc. Unesco.org*

BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ (İZMİR KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ)

İzmir Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. Ergüder CAN tarafından hazırlanmış olan bu çalışma, Kalkınma Ajanslarını bütün boyutlarıyla ele almaktadır. Bölgesel Kalkınma Kavramının Gelişimi, Türkiye’de Kalkınma Ajansları, İzmir Kalkınma Ajansı Örneği ve Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Geleceği bölümlerini içeren kitap ülkemizde 2006 yılında faaliyetlerine başlayan ve iki pilot Ajanstan biri olan İzmir Kalkınma Ajansı bağlamında Türkiye’deki Kalkınma Ajanslarının detaylı bir analizini yapmaktadır.

TRC2 BÖLGESİ YENİLENEBİLİR ENERJİ RAPORU

Bu rapor Şanlıurfa ve Diyarbakır’ın bu yenilenebilir enerji potansiyelini tespit edip ortaya koymak, son dönemde yenilenebilir enerji konusunda ülkemizde yapılan yasal düzenlemelerin de yarattığı fırsatı iyi değerlendirerek bu sektörü geliştirmek, bölgede yenilenebilir enerji uygulamalarını yaygınlaştırmak ve bu alanda üretime yönelik doğru adımların atılmasını sağlayarak mevcut potansiyeli bir rekabet üstünlüğüne dönüştürmek ve böylece yeni iş ve istihdam imkânları yaratmak amacıyla hazırlanmıştır.

Ajansımız tarafından Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi ile işbirliği yapılarak hazırlanan bu raporun, bölgenin ve ülkemizin yenilenebilir enerji potansiyelinin farkına varılmasına ve bu potansiyelin doğru yöntemler kullanılarak en iyi şekilde değerlendirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

PROJE HAZIRLAMA REHBERİ

Proje, son dönemlerde Avrupa Dış Yardımlar Hibe Programı (Europe-Aid) nedeniyle daha fazla aşına olduğumuz bir kavram. Bu kavramın ilerleyen dönemlerde ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan fon kaynaklarının artması ile çok daha fazla değer kazanacağı öngörülmektedir. Proje kavramından bahsederken kuşkusuz Kalkınma Ajanslarının kurulmasının ülkemizde projecilik alanında sağlanmış olduğu farkındalık ve sinerjiyi de göz ardı etmemek gerekir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından hazırlanmış olan bu çalışma ile projecilik alanında sağlanmış olan bu sinerjiyi arttırmak, proje yazma kültürünün oluşmasına katkı sağlamak, potansiyel yararlanıcıların ulusal ve uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlardan daha fazla finansman sağlamasına yardımcı olmak, potansiyel yararlanıcılara proje oluşturma konusunda rehberlik etmek amaçlanmaktadır.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI' NİN DİĞER YAYINLARI

RAKAMLARLA DÜNYA EKONOMİSİ

		2007	2008	2009	2010	2011
BÜYÜME(%)	Dünya	5,40	2,87	-0,52	5,01	-
	ABD	1,95	0,00	-2,63	2,83	-
	Euro Bölgesi	2,86	0,45	-4,08	1,74	-
	Japonya	2,36	-1,17	-6,29	3,94	-
GSYİH (Milyar \$)	Dünya	55.702	61.268	57.920	62.909	-
	ABD	14.062	14.369	14.119	14.658	-
	Euro Bölgesi	12.372	13.614	12.476	12.193	-
	Japonya	4.378	4.880	5.033	5.459	-
KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR (\$, Satın Alma Paritesine Göre)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	46.577	47.155	45.934	47.284	-
	Euro Bölgesi	32.502	33.178	31.997	32.773	-
	Japonya	34.268	38.216	39.459	42.820	-
İŞSİZLİK (%)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	4,62	5,80	9,28	9,63	8,8 (Mart 2011)
	Euro Bölgesi	7,51	7,56	9,46	9,98	9,9 (Mart 2011)
	Japonya	3,85	3,99	5,07	5,06	4,9 (Mart 2011)
ENFLASYON (%)	Dünya	5,02	4,50	2,97	4,10	-
	ABD	4,09	0,70	1,92	1,37	2,7 (Mart 2011, Yıllık)
	Euro Bölgesi	3,07	1,60	0,93	2,21	2,8 (Nis.2011, Yıllık)
	Japonya	0,70	0,40	-1,68	0,00	0,0 (Mart 2011, Yıllık)
CARİ İŞLEMLER DENGESİ (MİLYAR \$)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	-718	-669	-378	-470	-
	Euro Bölgesi	30	-87	-23	12	-
	Japonya	211	157	142	195	-
DIŞ TİCARET DENGESİ (MİLYAR \$)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	-702	-699	-375	-496	-
	Euro Bölgesi	203	156	191	192	-
	Japonya (Milyar Yen)	10.796	2.063	2.671	6.635	-
İTHALAT (MİLYAR \$)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	2.351	2.538	1.946	2.330	-
	Euro Bölgesi	4.894	5.459	4.267	4.685	-
	Japonya (Milyar Yen)	73.136	78.955	51.499	60.765	-
İHRACAT (MİLYAR \$)	Dünya	-	-	-	-	-
	ABD	1.649	1.839	1.571	1.834	-
	Euro Bölgesi	5.098	5.615	4.458	4.878	-
	Japonya (Milyar Yen)	83.931	81.018	54.171	67.400	-

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, April 2011, Eurostat, USA Bureau of Economic Analysis, USA Bureau of Labor Statistics, Japan Statistics Bureau.

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

YEREL **KALKINMANIN** ZİRVESİ

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A 21080 Bağlar / DİYARBAKIR

Tel: 0412 237 12 16-17 **Fax:** 0412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr **e-posta:** info@karacadag.org.tr

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

EKONOMİK GELİŞME MALİ DESTEK PROGRAMI

İçinizdeki
potansiyeli
ortaya çıkartın

Son Başvuru Tarihi:
22 Temmuz 2011
Saat: 18.00

Ayrıntılı Bilgi İçin
www.karacadag.org.tr